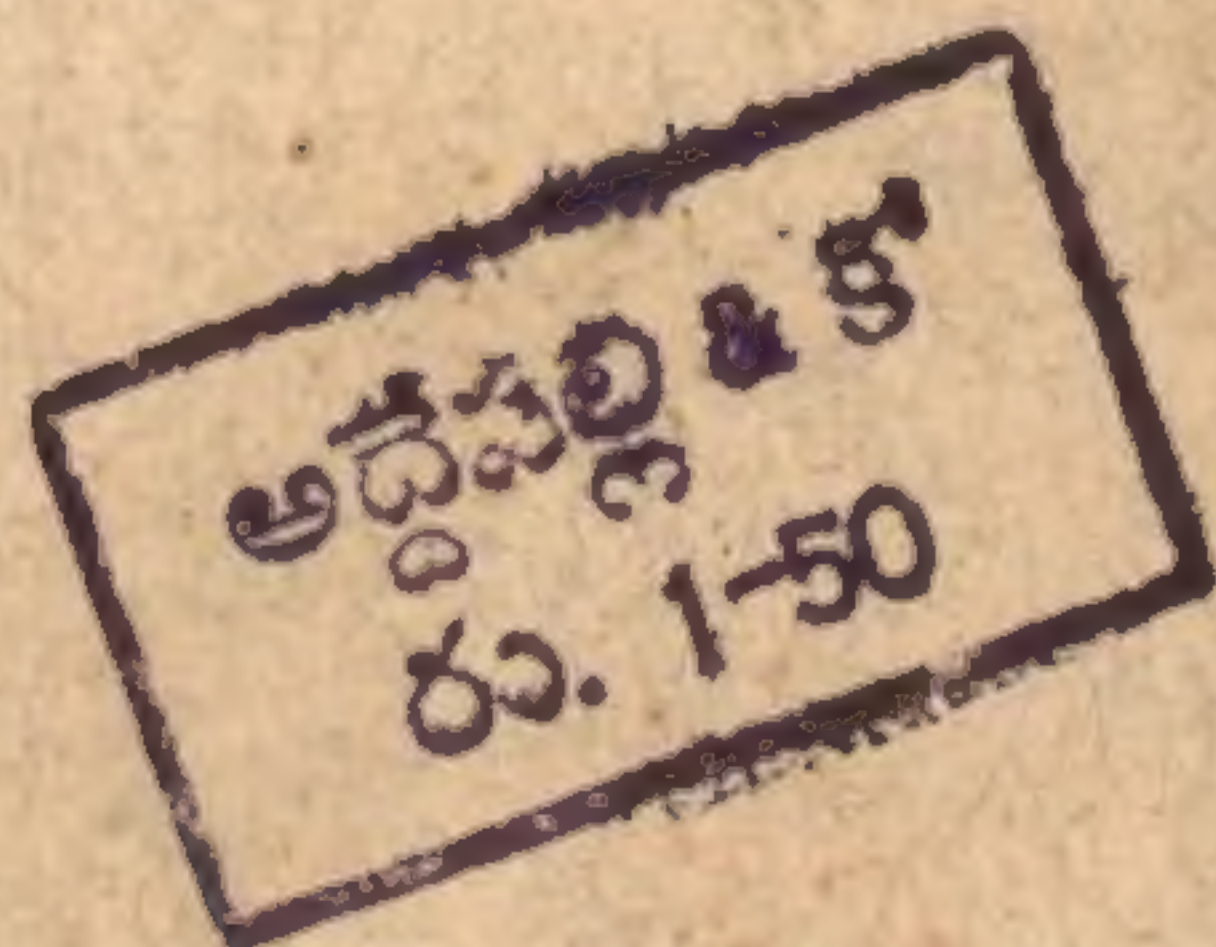

MBOIN 2562

మేరీ కహానీ

మునిమాణిక్యం నరసింహారావు

బి. ఏ., యల్. టి (సాహితీనమితి)

RS. 10-0

పబ్లిషర్లు : అద్దేపల్లి అండ్ కో
నరస్వతీ పవర్ ప్రెస్
రాజమహేంద్రవరము

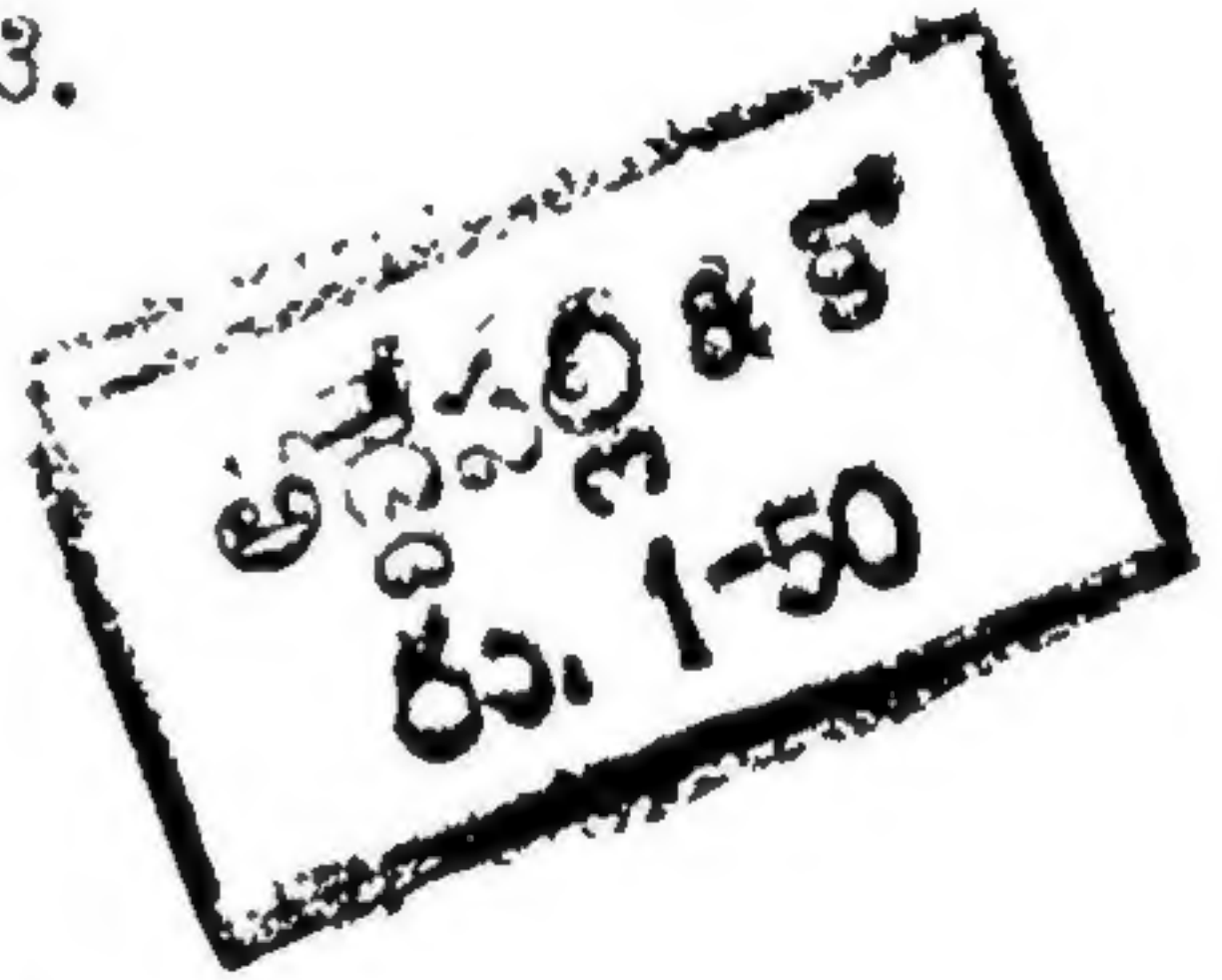
C5

సరస్వతీ గ్రంథమండలి

మేరీ కహానీ

శ్రీ మునిమాణిక్యం నరసింహారావు

బి. ఏ., యల్. టి.

Rs. 1.00

పబ్లిషర్స్ : అద్దేపల్లి అండ్ కో
సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్
రాజమహేంద్రవరము

అసలు కాపీరైటు హక్కులు గ్రంథకర్తవి
1948 సం. అఖిలవరకు సర్వస్వతీ పవర్ ప్రెస్ వారివి

ప్రకాశకుల కృతజ్ఞత

విఖ్యాతకథానికారచయిత శ్రీ మునిమాణిక్యం నరసింహారావుగారు, తాము రచించియున్న 1. నేనూ మాకాంతం, 2. కాంతంకైఫీయతు, 3. మునిమాణిక్యం కథలు, 4. మునిమాణిక్యం నాటికలు, 5. కాంతం కాపరం, 6. ఉపాధ్యాయుడు, 7. మేరీ కహానీ, 8. తిరుమాళిగ అనే గ్రంథము లెనిమిదిన్నీ, మాప్రకటనశాఖ యెడల తమకు గల ఆదరాభిమానములతో, అయిదు సంవత్సరములవరకును మేము మాత్రమే ప్రకటించుకొనే హక్కు మాకు దయచేసియున్నారు. ఇందుకు, వారికి మే మెంతయు కృతజ్ఞులము. అవన్నియు వెన్వెంటనే మేము ప్రకటింపబూనుకొన్నాము దొరబాబు అనే పుస్తకములో ఉన్న మూడుకథలు యీపై 1, 5 పుస్తకాలలో చేరిపోయినవి.

మరిన్నీ, ఇదివరకే వారు సర్వాధికారములతోడను మాకు దయచేసి యుండిన “కాంతం కథలు” అనే గ్రంథమును, ఇప్పుడిప్పుడే మేము రెండవ కూర్పు ప్రకటించి అంధమహాజనులకు నివాళించుకొనియున్నాము.

రాజమండ్రి
1 జనవరి 1944

ప్రాప్రయిటరు
సర్వస్వతీ పవర్ ప్రెస్

Saraswathi Power Press, Rajahmundry

Printed and Published by

A. Lakshmanaswamy Naidu

For Addepally & Co., Educational Publishers

1st Edition 1946

No. 4167/1946

వీరిక

“మేరీ కహానీ” అని హిందీభాషలో ఈపుస్తకానికి పేరు పెట్టడములో గ్రంథకర్తకు హిందీమాధుర్యము తెలిసి ఉండ వలి; హిందీ యావద్భారత దేశభాష అనే అదరమెనా ఉండ వలి. “నాకథ” అనడముకంటే “మేరీ కహానీ” అనడములో వైచిత్ర్యము లేకపోలేదు.

ఈపుస్తకములో ఉన్నఘట్టాలు కేవలము ఈకథకుని చర్యలు అనుకో నక్కరలేదు. ఈయన జన్మించినది మొదలు నేటివరకు జరిగిన ప్రధానాంశాలని భావించగూడదు. లోకయాత్రలో మిత్రులతో గాని తదితరులతో గాని తనకు సమకూడిన కొన్నికొన్ని సన్నివేశాలను రచయిత రమణీయముగా వర్ణించాడు. అవి అన్నీ సముచితము లని కాని సాక్షకము లని కాని సమాలోచన చెయ్యవలసినపని లేదు. “నాకథ” అని గ్రంథనామ ముంచి ఈయన తనచరిత్ర సమగ్రముగా లిఖించలేదే అని వైమర్శ్యము చెంద గూడదు. స్వీయచరిత్రలు వ్రాసి ప్రకటించేవారు సంపూర్ణసత్యాన్ని ప్రదర్శించ లేరు. ‘యాసో’ మొదలయిన సాశ్చాత్యులు బట్టి బయలుగా తమ సంగతులు ప్రపంచానికి ప్రకటించా రని ప్రసిద్ధి. నూత్నముగా చూస్తే ఆ రచనలలో కొన్ని యధార్థాలు అంతర్ధాన వాయివట్లు అవగత మవుతుంది. కొన్ని కొన్ని సన్నివేశాలలో ఆత్మనిండ అగుపడినా కడకు గ్రంథకర్తకే ఏదో విధముగా ఇంతో అంతో ఉత్కర్షహేతువు అవుతూ ఉంటుంది. ఆరోగ్యము కలిగిన విచక్షణుడు తనకు ఉత్కర్షాపాద కాలు కాకపోయినా కొన్ని చిత్రచర్యలు చిత్రిస్తాడు. ఈగ్రంథకర్తకూడా అలాచెయ్యి లిగినాడు. ముఖ్యముగా మునిమాణిక్యము హాస్యప్రియుడు, ఆరోగ్యకంతుడు. అందు చేతనే తాను చిత్తు అయిపోయిన ఘట్టాలను కూడా గట్టిగా వర్ణిస్తాడు. పురాణాలు తాత్పర్యార్థపరిపాద కాలు. ఆయాకథలలో సన్నివేశాలు, సంఘటనల, సత్యముగా జరిగినవి విశ్వసించనక్కరలేదు. ఒక్కొక్కకథగాని ఉపాఖ్యానము గాని, చదివినా, విన్నా, చివరకు తేలేఫలితమే ప్రధానము, “మేరీకహానీ”లో ఘట్టాలకూడా తాత్పర్యార్థప్రతిపాద కాలు అంటే ప్రత్యవాయము లేదు. అలా అన్నప్పుడు అందులో విషయాలు అసలు జరగ లేదని, కేవలకట్టితా లనీ భావించగూడదు. ఒక్కొక్కసన్నివేశము యధా తథముగా జరిగి ఉండవచ్చును. ఇంకొకఘట్టము కేవలము ఊహజనితము

కావచ్చును. మరొక స్థలములో కల్పనా, ఘటనా తిలతందులవత్ మిశ్రీకృతము కావచ్చు. సత్యార్థముకన్న సంభావనా విరహము లేకుండా సారస్యము జాలువారి తే, రసికులు రమ్యమే అంటే చాలదా ?

ఇందులో సందర్భాలు ఈ ప్రకారముగా నడివలే దని యధార్థవాదులు అన్నా నట్టము లేదు. వర్ణితవిషయాలూ, వాక్కులూ అయావ్యక్తుల స్వభావాలకు సంకేతముగా ఉంటే సరిపోతుంది. GOETHE మహాకవి స్వీయ చరిత్రకు POETRY AND TRUTH అని పేరు పెట్టినాడు. ఆయన యధార్థవాది, కాబట్టే చిరకాలముకిందటి ఘటనలు స్మరణకు తెచ్చుకొని వ్రాసినప్పుడు ఎంతసత్యము ఎంత రంజనము సమ్మిశ్రితాలయినవో నిర్ణయించుకో లేక గ్రంథానికి ఆనామము ఉంచినాడు.

మునిమాణిక్యం రచనలు ముద్దుముద్దుగా ఉంటవి. అత్యంత గంభీరవిషయములో నయినా హాసరేఖ మోసు లేతుతూ ఉంటుంది. చింతాక్రాంతస్థితిలో కూడా చిరునవ్వు చెలరేగుతూ ఉంటుంది. “నవ్వు నాలు గందాల చెరువు” అనే లోకోక్తిని ఈయన ఉట్టా పట్టి కొట్టించాడు.

నిత్యకృత్యాలను నిపుణముగా నిరూపించి, సామాన్యసంసారాలలో ఉండే స్వారస్యాలను కొల్లబెట్టిన సిదహస్తుడు శ్రీ మునిమాణిక్యం. ఈయన లేఖని వివిధగతులలో వెళుతూ ఉంటుంది. సామాన్యవిషయము చెప్పినా, నడుమ నడుమ నవ్విస్తూ ఉన్నా, జీవితములో గంభీరసత్యాలను కాంతాసమ్మతముగా కొంతవరకు ఈకి ధకుడు విధిస్తాడు. ఈయన రచనలలో జుగుప్సాకరాలు, అశ్లీలాలు, అమంగళకరాలు, ఆర్యేతరాలు లేవు.

ఇతి శివమ్ !

సాహితీ సమితి
జూన్ ౧౫, ౧౯౪౩

}

తల్లావజ్జల శివ శంకర శాస్త్రి.

“మేరీ కహానీ” అంటే నాకథ. నాకథరచించేవారు ఎవ్వరూ దొరకక నాసంగతులు నేనే వ్రాసుకొంటున్నాను. నాజీవితంలో కొన్ని సంఘటనలు ఇవి.

—మునిమాణిక్యం నరసింహారావు.

మే రీ క హా నీ

1

ఒకమారు నేను రైల్వో ప్రయాణం చేస్తున్నాను. ఆ పెట్టెలో ఉన్నట్లుగా నేనూ, ఇంకొక ఆయన ; కానపోతే ఆ మూల ఒక ముసలమ్మ కూర్చుని కుసకిచాట్లు పడుతూంది. కాసేపు నేను నాలుగు డిక్కులా చూశాను. ఈ పెట్టెలో ఇంపై మంచి కూర్చోవాలె అనే ప్రకటన నాలుగునాల్గు చదివాను. కిన్నడపు అక్షరాలు తెలుగు అక్షరాల్లాగే ఉండేయని మళ్ళీ అనుకొన్నాను. రైలు ఎక్కినప్పుడల్లా అల్లా అనుకొంటూనే ఉంటాను. పైనాకిందా చూశాను. కిటికీలోనుంచి బైటకు తొంగిచూచి చెల్లు పరుగెత్తటం గమనించాను. ఎంత సేపి ఇట్లా కాలం గడిగలను? చివరకు నాపక్కన కూర్చున్న ఆయననొక చూశాను,

ఆయనా నావంక చూచి, “ ఏ వూరండి మీదీ ? ” అని అడిగాడు. నేను చెప్పాను. ఆయనది ఏవూరైంది నాకు చెప్పాను. అంతటితో సంభాషణ అయిపోయింది. దాని తరువాత ఏం జేయాలింది తోచలేదు.

ఆయనేదో పుస్తకం చూస్తున్నాడు. “ ఏమి టండీ ఆ పుస్తకం ? ” అన్నాను నేను. “ ఇది ఆడవాళ్ళ పుస్తకం అండి ; ఇందులో పొడుపుకథ లున్నాయండి ” అన్నా

డాయన. అక్కడినుంచి కానేపు పొడుపు కథలమీద ప్రసంగించాను.

“పొడుపుకథలు విజ్ఞాన పేటికలు. తెలుగుతనం ఉంది వాట్లో. తెలుగు నడికారం తెలుసుకోవాలంటే పొడుపు కథలు చూడాలె. సాద్దు పోవటానికి వాటి ప్రయోజనం చెప్ప నక్కరనే లేదు. మనసుకు ఉత్తేజం కలుగచేసి, ఆనందాన్ని ఇస్తాయి” అని చెప్పాను. ఆయనా నాతో ఏకీభవించాడు.

అయితే మనం ఇద్దరం పొడుపుకథలు వేసుకొందామా అన్నాడాయన. ఎట్లా కాలం గడుస్తుందా అని చూస్తూన్న నేను వెంటనే సరే అన్నాను.

అయితే ఒకటి అన్నాడాయన—“చూడండి కథలు వేసుకొనేప్పుడు పందెంకూడా పెట్టుకొంటే బాగు తమూషాగా ఉంటుంది. పట్టుదల వస్తుంది. అది ఉంటేనే ఏ ఆటలోనైనా ఆనందం— ఏనుంటారు!” అన్నాడు—

సిజమే ఆమాట— అందుకని “సరే పందెం పెట్టు కొందాం— రూపాయి రూపాయి పందెం” అన్నాను నేను. “సరే దానికేం కానీండి, మీరు చదువుకొన్నవారు. చప్పుర గ్రహించి చెప్పాలరు. నేను చదువుకోలేదు. కాబట్టి పందెంలో మీరు చెప్పింది నేను ఇవ్వలేను” అన్నా డాయన.

“నేను కథ విప్పలేకపోతే రూపాయి ఇస్తాను— మీరే

మిస్తారు చెప్పండి” అన్నాను. నేను అర్థహాసాయి ఇస్తానన్నాడాయన. బాగానే ఉంది. నేను బియ్యే ప్యాసుఅయి లోకానుభవం కలవాడిని. ఆయన పామరుడు. అదీకాక ఆపొడుపు కథల విషయమై నేను ప్రత్యేకం కృషిచేశాను. నాకు ఎన్నోకథలు నోటికివచ్చు. వాటిండక, నిర్మాణం అంతా నాకు తెలుసు. ఈ పొడుపుకథల్లో ఎంత నిలువైన విజ్ఞానం మారువడి ఉందో చూపిస్తూ ఒకవ్యాసం ఇంగ్లీషులో వ్రాసి ప్రచురిస్తే ఇతర దేశాల్లో కొంతమందికూడా, దాన్ని మెచ్చుకొన్నట్లు నాకు ఉత్తరాలొచ్చినై. అందుకని నేను సరేనని పెందానికి ఒప్పుకొన్నాను.

“ముందు నేను పొడుస్తాను. మీరు విప్పండి” అన్నాడాయన. “ఎవరు ముందు వేస్తే ఏముందీ! మీరే ముందు వేయండి పోనీ” అన్నాను నేను. ఆయన తల పైకెత్తి ఆలోచించసాగేడు. ఒక్క నిమిషం నేను ఆయన ముఖంవంకే తదేకదీక్షగా చూస్తూ కూర్చున్నాను. ఆయన ముఖం చిట్లించాడు. ఈయనకు ఏమీ రావు కాబోలు ననుకొని నేను నవ్వుకొన్నాను. ఆయన తన రెండు కళ్ళనూ రెండు వేళ్ళతో నొక్కుకొని, దీర్ఘనిశ్వాసంచేసి ముక్కును ఆ వేళ్ళతోనే లాగి నొసలు ఒత్తుకొని నానా అవస్త పడి చివరకు తెప్పరిల్లి, “ఊ చూడండి మనిషీకాదు గుర్రం కాదు”..... అని ఆగాడు. నేను “ఇంకెందుకూ, నాకు తెలిసిపోయింది. గ్రీకు పురాణకథలలో సెంటారులు అనేవాళ్ళను వర్ణించారు.

వారు అధోభాగంలో అశ్వరూపం ఊర్ధ్వభాగంలో మానవ రూపం" అని పకిసకా నవ్వారు. ఆయన ముఖం చిల్లించుకొని "అది కాదండీ నేను చెప్పేది మీరు సాంసారికం వినకుండా చెప్పేస్తే ఎట్లా?" - అన్నాడు. "ఓర్తం చెప్పండి. కొస టా చెప్పండి" అని అంటూ ఆయనకు మంత్ర దగ్గరసాగా జరిగి కూర్చుని, ఇందాకటికంటే ఎక్కువ శ్రద్ధగా వింటూనే తయారైనాను.

"వనిషీ కాదు, గుర్రమూ కాదు— ఒక్కటే కన్ను— మూడే కాళ్లు" ఏమిటో చెప్పండి అన్నాడు—

శ్రీకు కథల్లో ఒక కన్ను ఉన్నది సైక్లోప్సుకు—కాని వాడికి రెండు కాళ్ళు— మూడు కాళ్ళున్న జంతువుగానీ, మానిషిగానీ ఎక్కడా ఉన్నట్లులేదు. కల్పితమైనా అల్లాటి కల్పితమృగాన్ని ఏకశలో నైనా వర్ణించారా అని చూస్తే నా ఊహకు ఏమీ తొచలేదు. అదే నేను మొదటిసారి కథ విప్పలే! ఓడిపోవటం! నాకు పొడుపు కథల్లో ఇంతపాండిత్యమూ ఉండి చివరకు ఓడిపోవాల్సి వచ్చిందే అని విచారం వేసింది. పర్వతీసి రూపాయి ఒల్లమీద పెట్టి— "నేను చెప్పలేను. ఓడిపోయినాను. రూపాయి తీసుకోండి" అన్నాను.

ఆయన రూపాయి తీసికొని ఒకసారి మోగించి చూచి మెదలకుండా జేబులో వేసుకొన్నాడు— "అదేమిటండోయ్! మీరు కథ విప్పాలె. నేను చెప్పలేక పోయినపుడు"

అన్నాను.

ఆ మన పర్వు తీసి ఒక అర్థరూపాయి విశ్వ నామము పెడుతూ, “నాకుమటుగు తెలిసేప్పింసే చెపటానికి!—చెప్పలేను. కేనూ ఓడిగోయినాక. అర్థరూపాయి తీసుకోండి” అంటూ ఆ మన సూచి చేతికి తగిలించుకొని గొడుగు చూస్తూ పెట్టుకొని దిగిపోయినాను.

2

నాటకంలో వేషం వేద్దామని నాకు ఎన్నాళ్ళకుండా సరిదా— స్కూలుమాస్టర్, యాక్టింగు లాంటిదేరని నా ఉద్దేశం— ఇద్దరికీకూడా వేషం వేసుకోవలసిన అవసరం ఉంది. చినిపోయిన పాత కోటూ, మాసిన తలగుడ్డతో మాస్టరు తమారవుతాడు— విగ్గువేసుకొని చమకీకోటు శిగిలించుకొని ఆమర తమారవుతాడు. ఇద్దరికీకూడా ఒక సమాజంముందు తమ స్వహించనసిన బాధ్యత ఉంది. క్లాసులో కుర్రవాళ్ళని మూట్లాడకుండా వినేటట్టు చేయటం. గాళ్ళకుయొక్క సేవ్యతవలన ఆ భారపడి ఉంటుంది. అంకుకిని మంచి మాస్టరు అయిందామ మంచి యాక్టరు అవుతాడని నాకు గట్టినిమ్మకం.

కొని ప్రపంచం ఈవిషయమై గుర్తించి ట్టు కనపడ్డంతేను. మాస్టరు ఎంత పిద్వాసుడైనా ప్రపంచం వాడిని ఓ తెలివి తక్కువ డిద్దుమ్మక్రింద చూస్తుంది. సమాజం యాక్టరును

కళోపాసకుడని మెచ్చుకొని గౌరవిస్తుంది. మంచి యాక్ష్మరైస నాడిని ఏనుగపై ఎక్కించి ఊరేగిస్తారు. ఆయనపై పద్యాలు చదివి, పువ్వులు వర్షిస్తారు. మాస్టరుకు అల్లాంటి గౌరవం జరగటం నేనెరగను. వాణ్ని దేనిపైన యెక్కించరు. యెక్కించటం అంటూ నన్నే ఆయన పేరు, అంటే అసలు పేరుగాదు. ముద్దుపేరు, గోడలపైకిమాత్రం యెక్కిస్తారు. పంచరత్నాలు కట్టి అచ్చువేసుకుగాని, ఆయన కీర్తింతా రెండువాదాలూగల స్వపదలాంటి పద్యాలలో ఇమిట్టి బోర్డు మీద, అక్కడా వ్రాస్తుంటారు. అంటే ఇల్లాగ మేస్టరుకు కేవలం అన్యాయం జరగటం చూస్తూకూడా మనం యేమీ చేయకుండా ఉండుకొంటున్నాము.

ఇంతకూ నేను ఒకనాటకంలో వేషం నెయ్యాలని సరదా పడ్డానని చెప్పాను. మనస్సులో ఈ కోరిక పెట్టుకొని యెన్నాళ్ళో బాధపడ్డాను. వేదామా వద్దా అనీ. తీరా వేస్తే, కుర్రవాళ్లు అల్లరి చేస్తామోనని, భయం. నేను ఏ వేషం వేస్తానో ఆవేషం పేరు నాకు తగిలించి నన్ను ఆ వేషతో సిలుస్తారు. ఇది నా భయం. చివ్వరకు నాకు ఓ సంగతితోచింది. ఓపేరు తగిలిస్తాయా? అంతేగా! ఇదివరకు మనకు పేరులేకపోతేగదా భయం. పోనీరెండు పేర్లు అవుతై. నేనుగి నయవల్ల నేనందుకో కీర్తి సంపాదించి అనేక వేషాలు నేయటం సాగించినతరువాత ఎన్ని పేర్లని తగిలిస్తాయా? పోనీమరచి పోకుండా అన్ని పేర్లు తగిలిస్తానే అనుకొందాం. అట్లా అయి

నా మరేం దిగులుపడాలిసిన పనిలేదు. భగవంతుడంతటి వాడికి ఉన్నాయి సహస్ర నామాలు. ఈ మానవుడికి నాలుగు పేర్లుంటే ఏమీ అనుకొని, ఎట్లాగయినాసరే ఏదోనాటకంలో ఓ చిన్న వేషం అయినా వేదామని నిశ్చయించుకున్నాను.

మావూళ్ళో రెండు మూడు నాటకం కంపెనీలుఉన్నాయి. వాళ్లను అడిగాను నాకేదైనా ఒకచిన్న వేషం ఇయ్యమని. వాళ్లందరూ మహాకొమ్ములు తిరిగిన నటకులు అయినట్లూ, నేనెందుకూ పనికిరాని వాణ్ని అయినట్లూ వాళ్లు మాట్లాడటంచూస్తే నాకు అరికాలియింట నెత్తికెక్కింది. కాని ఏలాభం! వాళ్లను కాస్తమంచి చేసుకోక తప్పిందికాదు. ఏదైనా ఒక చిన్న వేషం ఇయ్యమని ప్రార్థేయపడ్డాను. అందులో ఒక కంపెనీయజమానికి నాయండు నయకలిగింది. నన్నొకచిన్న ఆడ వేషం వేయమన్నాడు. రాణిగారి ముందు ఏవో రెండుముక్కలు అనాలె అంతే.

అందుకు నేనేమీ విచారపడలేదు. సరేనని సంతోషంగా ఆ పాత్రఅయినా నిర్వహించటానికి ఒప్పుకొన్నాను. అసలు నాటకంలో అల్లాంటి పాత్రఏమిలేదు. నాకోసమని సందర్భానుకూల గా, ఔచిత్యానికి భంగంలేకుండా ఉండే పద్ధతిలో ఆ చిన్న కారక్టరును నా సలహామీదే వాళ్లు ఏర్పాటుచేశారు. నేనూ సంతోషించాను.

చిన్న పాత్రఅయినా దాన్ని గొప్పగా నిర్వహిద్దామని నేను నిశ్చయంచేసుకొన్నాను. ఇప్పుడు కొమ్ములు తిరిగిన నటకు

లమని చెప్పకునేవాళ్ళు ఒకప్పుడు మొదట్లో ఈమోస్తరే ప్రారంభించిఉంటారు. అందాకాఎందుకు చిత్తూరునాగయ్యమొదట కల్లుపాట పాడాడు. దానినివూత ఇప్పుడు “తార” —కాదు “గ్రహం” —అయి కూర్చున్నాడు. కాబట్టి ఈ చిన్న విషయంలో కూడా నా తెలివి తేటలు చూద్దామని సశ్యయించుకొన్నాను.

నటకుల బాధ్యతలను గురించి నేను అనేక వ్యాసాలు వ్రాశాను. రాజరాజనరేంద్రుడు ఏకాలపువాడో ఆకాలంలో నాజాలు వేసుకొనే దుస్తులు ఎలాంటివో మొదలగు విషయాలు నటకుడు శ్రమాపడి తెలుసుకొని, ఆ దుస్తులు అన్నీ తానే స్వయముగా కుట్టించుకొని అప్పుడు రాజరాజు వేషంవెయ్యాలి. మంగలి, పొదిలేకుండా క్షవరంచేయటానికి రాడు. నడంగి, చిత్రిగుల్ల లేకుండా రాడు. అల్లాగే తాను వేసే వేషానికి ఉచితమైన దుస్తులులేకుండా నటుడు రాకూడదని గట్టిగా వాదించాను. ఇప్పుడుతీరానేను వేషం వేయవలసినప్పుడు అనంతా మరచిపోయి మామూలు వేషధారణచేస్తే నలుగురూ నవ్విపోతారు.

నేను వేసే వేషం చిత్రాంగి దగ్గరఉండే ఒక చెలికత్తెవేషం, రాజరాజనరేంద్రుడు పదకొండో శతాబ్దిలోవాడు. కాబట్టి ఆ శతాబ్దిలో పురుషులూ, స్త్రీలు వేసుకొనే దుస్తుల విషయం తెలుసుకొన్నాను. రాణి వాసంలో, చెలికత్తెలు ఎల్లాగ ఉండేవారో, రాణులు ఎల్లాగ ఉండేవారో వారిదుస్తులు ఎల్లాటివో ఈవిషయాలన్నీ పరిశోధించేసి, వాళ్ళకు చెప్పాను. బొమ్మలు

చూపించి, దుస్తులు ఇల్లాగ ఉండాలని కూడా చెప్పాను. ఎళ్లు తెల్లపోయి విన్నాడు.

నన్ను గురించికాస్త మెప్పుడల ననే మాట్లాడారు. మీరు కూడా ఇల్లాంటిదుస్తులు ఇట్టిండ్రి. అని నేనంటే, వాళ్ళు విద్వి ఊరుకొన్నారు. వాళ్ళుతమ భాగ్యము గుర్తించమ నేను నాశ్వలాగా ఎల్లాప్రవర్తించేసి? అందుకని అప్పటి కొంపు రాణి నాననాస్త్రీలు ధరించేలాంటి చీర, కంచుకము, అభరణాలూ అన్నీ సువాదించుకొన్నాను. దీసుకొంత ధనం కూడా వ్యయమైంది. వేషం వెయ్యాలిసిన రోజు కోసం సిరీక్షిస్తూ కూర్చున్నాను.

సరిగ్గా ఆ రోజున నేను పక్క ఆమద్దా ఇంతాఅంతాకాదు. వేషధానులంతా సరిగ్గా ఆసమయానికి మెక్కిమించో వచ్చి ఆదిరా బాదరా ఇంతరంగు పూసుకొని తయాకాతాను కళయందు ఆసక్తి ఉండి, తన బాగ్యతను గుర్తెరిగిన ముసీచేనేపని అదికాచేకాదు. నేను ఆశ్చర్యప్రాయంగా ప్రవర్తించాలని అనుకొని, నేనుతయారుదేసుకొన్న చుస్తులను అభరణాలను ఒక చెట్టెలో వ్రేక్కించుకొని సాముంతం ఆరుగంటలకే హాలువద్దరకి వెళ్ళాను. అప్పటికి రావలసిన వాళ్ళు యెచరూరాలేను. సడీ చప్పుడూలేను. దీపంకూడా లీకపోవటం మూలాన ఒక గంటనేపు ఊరికేనే వెళుచుచేస్తూ కాలం గడిచాను. దీపం రావటంతోనే నేను రంగు వెసుకోటం ప్రారంభించాను. కాని కాస్త రంగు పులుముకొన్నతరువాత జ్ఞాపకంవచ్చిందే నేను వేయాలింది ఆడవేషం, మీసం గడ్డం తీసే యాలని. వేసు

కొన్న ఆకాస్తరంగూ కడిగేసు కొని మంగలికోసం మళ్ళీ కూర్చున్నాను. టైము అయిపోతున్నదే అని నాకు ఏమిటో అయ్యింది. నాటకంలో సగానికిపైగా గడిచిన తరువాత నేను స్టేజీమీదికి వెళ్ళాలి. తొందర ఏమీలేదు. అయినా ఏందుకో లేనిపోని హడావుడి పడ్డాను.

ఎనిమిదిన్నరకుకామాలు మంగలివచ్చి కత్తి నూరాడు. నీకేమీ తొందరలేదయ్యా అని చెబుతున్నా నీనక అందరి కంటే నేనే ముందుగా క్షవరం అయినాను. ఆతరువాత నేను స్వంతానికి తెచ్చుకొన్న అద్దం ముందు యధావిధిగా గంగు పూసుకొన్నాను. చీరగట్టుకొని రెవిక తొడకొన్ని ఆభరణాలన్నీ పెట్టుకొని తీసుకొని తగూర్చున్నాను. చిత్రాంగి చెలికత్తె బాగుందే! అని అన్నారు అంతా. గాణివాసంలో ఉండే వాళ్ళు నిజంగా చాలా అందమైనవాళ్ళు ఉంటారనీ, రాణికంటే కూడా నాల్గే ఆకర్షనీ ఉంటా ఉండే వారని చరిత్రలో ప్రవగాణం ఉందనీ, కావలిస్తే చూపగలనూ ఆనటా అనీ వాళ్ళు అట్టే మాట్లాడడం జేయగలిగారు.

చదువుకొన్న వాళ్ళు వేషం వేస్తే వాళ్ళకు ఉండే గౌరవం వేరు. ఇతరులు సామాన్యులు వేస్తే వాళ్ళకు ఉండే గౌరవం వేరు. నావేషాన్ని జూచి అంతా ఆశ్చర్యపోయినారు. అజంతా చిత్రాలలోచూచే ఆభరణాలు అవీ చూచి, వేషధారణలో ఉన్న అందంచూచీ, అంతాకూడా, చూశారో! పంతులు గారు ఎంత స్టడీ చేశారో, ఆహార్యం విషయమై, అని మెచ్చు

కొని బుజం మీద తట్టారు. నిజానికి ఆవిషయంగా నుచేసిన
ప్రజీ వాళ్లెళ్ళా చెయ్యలేదు. కాని ఆసమాజికలు ఎవ్వరూ
ఈవిషయాన్ని మనస్ఫూర్తిగా గ్రహించలేదు. ఏవో ఇచ్చకు
మాటలు అన్నా నన్ను నిజంగా మెచ్చుకొన్నట్టు తోచలేదు.

ఇక వాళ్ళవేషాలు జూస్తే మన నాటకకళ ఇంత అద్భుతం
గా ఉండేమా అని విచారం కలగకపోయింది. చిత్రాంగి నర్తని
సిల్కు రెవిక తొడిగి, బనారసుచీర కట్టింది. నాటకపాపిడితీర
జుట్టుముడితో అద్భుతంగాకారంగా పూలు పెట్టుకుంది. పైగా
చేతికి రిస్టువాచీ ఒకటి! ఆకాటు నాటికి రిస్టువాచీలు ఎక్కడి
వయ్యా అసలేమ అడిగితే వాళ్ళునవ్వుకుంటూ సరియైన సమా
ధానం చెప్పలేదు. చివరకు నేనొకటి అనుకున్నాను. వాళ్ళు
ఎల్లాగుంటేనేమి నేనుటుకు ఆనర్థప్రాయంగా ఉండవచ్చుని.

గ్రీనురూములోకి వచ్చిన ప్రతివ్యక్తి నన్ను ఎలాడిగాచూచి
ఆశ్చర్యపోనాగివాడు నాటకం ప్రారంభించాలి. నేను స్టేజీపైకి
వెళ్ళి నాకళా వైచిత్ర్యాన్ని చూపవలసివస్తేను ఎప్పుడోవస్తుంది.
నేను నాపోర్నన్ మరోసారి చదువుకొన్నాను ఉన్నవి నాలుగు
మిక్కులే నాయి !! ఇక చదవటం అసాధ్యం అనిపించింది
కాని ఏమిచేయటానికి తోచిందిరాదు. అమితంగా ఉక్కపో
స్తుంటే నిసురుకుంటూ కూర్చున్నాను. నిసుకెత్తింది ఎంత
సెపటికీ నేను వెళ్లాలోనిన నీనురాదు. నేను చూటిమాటికి స్టేజీ
లోకి తొంగిచూచి, మళ్ళీ వచ్చి కుర్చీలో కూర్చుని నిసుకు
కోటంచూస్తే చూసే వాళ్ళకే జాలివేసింది.

ఆ సమాజకులలో ఒకాయన విద్యార్థి. నా అవస్థజూచి ఆ కుర్రాడు మరీజాలిపడి నాదగ్గరకొచ్చి “మాస్టాహ ఇంకా రెండు గంటలకు గాని మీకో పనిరాదు. మీరెండుకు ఇల్లాగ అవస్థపడతారు. పడక కుక్కీ తెప్పించి వేస్తాను. సమయాల్ని, హాయిగా పడుకోండి. నిద్రలేకపోతే మీకు జబ్బు చేస్తుంది కూడాను” అంటూ జ సూన్న పిలిచి మంచి పడక కుక్కీ ఒకటి తెప్పించి వేయించాడు.

ఆకుర్రాడు అక్కడచాలా పెళ్ళిచేస్తూ, కావలసినపుడు (సాంప్రదేస్తూ హడావిడి చేస్తున్నాడు. అతని చూట అంతా విచటా, ఏదేమత కలవర్చటా మాస్తే, అతనికి ఆకంపెనీతో ఏదోగట్టి సందాధమే ఉందని తోచింది. సరేనని నేనూ మళ్ళీ జేర్ల బడ్డాను. అతన్ని దగ్గరకుపిలిచి, “చూడూ! ఏమోయ్! నాకు కాస్త కుక్క పడితే పట్టించు. ఆ కుక్క మిమానికి నన్ను లేపుతావునా?” అన్నాను. ఆయన నాలిక కొరుక్కొని “అదేమిటండి మాస్టాహ! అల్లా అటాకు? యెరికోసం లేపుతామిండి!! మీకోసమా?” అన్నాడు. నేను వట్టి తెలివితకు, నా మాట్లాడారని తోచింది. ఎందుకంటే నేను కేకపోతే నాక్కొరకుం యెల్లాజరుకుతుంది, పిచ్చిపిశ్న కాకపోతేరావ! నా తెలివితక్కు పకు నేనే నవ్వుకొని కన్నుమూశాను.

“నా వేషంజూసి జరిగి ముగ్ధులై పోతారు. నేనెవరిలాంటి నా లుగు మక్కలే అయినా ఆ అవేషంతోజూస్తూ తప్పకుండా ఆకర్షిస్తుంది. భగవంతుడిదయ ఎల్లాగుందో! నేను ముందు ముందు పెద్ద

పెద్ద వేషాలు వేసి నైదుష్యంచూపించి స్థానాన్ని వాళ్లనితలదన్న పోతే పోనేవచ్చు. అటువంటి కీర్తేవస్తే ఈడొక్కానికి రాజీ నానూ ఇస్తాను. నెలకు రెండు మూడువంగలు సంపాదిస్తాను' అని నాలోనేను ఊహించుకొన్నాను. ఊహావిరాళ ఊహారాశటంబో నేను ఉండి ఉద్యోగం వకటికోటంబుంచిదికాదనీ, ఈనృత్తిలో ఉంటూనే శని ఆదివాసాల్లో మాత్రమే నాటకాలు ఆడటానికి బంతుకోడటం ముంగిడినీ నిశ్చయించుకొన్నాను— నేను అనాల్పి సనాలుగు ముక్కులకూ అనుగుణ్యమైన అభినయకూడా ఇల్లా ఉండాలని అనుకొన్నాను.

నాలుగుముక్కలకు అభినయకూడా ఏమిఉంటుంది అని అనుకోసాగి రలేదు. ఏచిన్నమాటైనా అభినయించవచ్చును. 'రాముడు రావణుని చ పెను' అన్నమాటను విచారంగానూ అ. వచ్చు' ది ఖరసం బిప్పిస్తూ, సంతోషగానూ అనవచ్చు— అనే - డి తెలిసేటలతో ఉంటుంది. అ. అనుంటూ ఉండంగా నే కొద్దిగా కునుకు పట్టింది. అయిదు సమిషాలు గడచకముందే యెందుకో ఉలిక్కిపడి లేచాను. లేచి వాళ్లీ వెళ్లాను, నాటకం ఏస్థి లో ఉందో చూడటానికి. ఇంకా మొదట్లోనే ఉంది.

ఇంతలోకే ఆర్రు రాకు మళ్ళీవచ్చి, 'మాస్టారు! పాపం నిద్ర' లే! నీరసించి పోతున్నాను. ఇల్లాగమీరు నిద్రలేకుండా ఉంటే రాఅంటే, ఆనెక్కుమీరుమీరాత్రాను నిర్వహించటంలో జరిగిపో తారు. తూలిపోతారుకూడాను. హాయిగా పడుకోండి విశ్రాంతి తీసుకోండి. నేనెందుకు చెపుతున్నానో వినండి. మీదగ్గరనుంచి

అడియన్ను ఎక్కువగా ఎక్ స్పెక్టు చేస్తారు. ఆ సమయానికి నిద్రముఖంతో గనక మీరు కనపడితిరా, వాళ్లెంతో నిరుత్సాహపడిపోతారు. అదీనాగోల'— అని యెంతో ఇద్దరైనాడు— సరేనని నేను మళ్ళీ కుర్చీలో నడుచువాల్సి యేదో తియ్యసి ఆలోచనల్లో పడ్డాను. మెలకువగా ఉందామని అనుకుంటూనే నిద్రపోయినాను.

మధ్యమధ్య ఉల్కిపడిలేచి, నాకెదురుగా కనపడ్డవాణ్ణి యేమయ్యా! నేనురావాలా? అని అడిగేవాణ్ణి. పడుకోండి మాన్తారూ షప్పడేమీతోందరలేదూ అని అంటూ ఉండేవాడు. అందరు నాకు తెలిసినవాళ్లు. అందరికీ నేనంటే గౌరవమూను. అందుకని ఎవ్వరిని అడిగినా ఆయన వినయంగా, తొందరపడకండి మాన్తారూ, సమయం వచ్చినప్పుడు వాళ్లే వెతుక్కుంటూవచ్చి మిమ్ముల్ను తీసుకెడతారు. ఎందుకు నిద్ర చెరుపుకుంటారు అని చెప్పేవాడు. అదే మొదటిసారి స్టేజీ ఎక్కటం కాబట్టి చిన్నపిల్లవాడిలాగ ఆమర్దా పడుతున్నాను, తెలివితక్కువ, అని మళ్ళీ నన్ను నేనే చీవాట్లువేసుకొని, ఈసారి హాయిగా ఒక్కనిద్ర తీర్దామని నిశ్చయించుకొన్నాను. ఈ నిశ్చయంతో మనశ్శాంతి కుదిరి చక్కని నిద్ర పట్టింది.

ఎంతసేపు నిద్రపోయినానో నాకైతే తెలియదుకాని నేను మళ్ళీ, నిద్రలేచేసరికి ఏదోచాలాసేపు అయినట్లూ, నాటకం దాదాపు అయిపోతున్నట్లూ, లీలగాతోచింది. ఒక గెంతుగెంతా నుస్టేజీవైపుకు-నాటకం ఏస్థితిలోఉందోచూద్దామని. రాజరాజూ

చిత్రాంగీ ఉన్నాడు చిత్రాంగి నేరము బైటపడింది. ఆమె కల వరింత నల్ల, రాజుకొడుకును అన్యాయంగా చంపుకొన్నానే అని విచారంతోనీ, చిత్రాంగి ఇంత దోహం చేసిందే అన్నకోపంతో నూ, కుంగి, కురులిపోతున్నాడు. ఇంకా పది నిమిషాలులో నాటకం అయిపోయే స్థితిలో ఉంది.

మొదట నేచూసింది నేను నమ్మలేకపోయినాను. దానితరువాత, జరిగిన మోసం స్పష్టంగా తెలిసింది. ఏమిటో, నేను వెళ్లి చెప్పవలసినదీను దాచిపోయింది. నాకో పనిలేకుండానే వాళ్ళు పని జరుపుకొన్నారు. నన్ను వదిలేశారు. నన్ను మోసపు చ్చారు. నాచేత ఇంత వేషమూ వేయించి, చివరకు నన్ను పూతను చేశారు.

ఈ సంగతి నాడోహం తట్టేసరికి నాలో సర్వక్లం అంతా కరుడుగట్టి పోయింది. నిశ్చేష్టుడనై పోయినాను. ఒక్కసిమిషం నోట మాటరాలేదు. శూన్యదృక్కులతో మోడునై నిలబడిపోయినాను.

రెండునిమిషాలు గడచిన తరువాత నానిరుత్సాహం నిస్సృహ, ఏదో మార్పులోనై కోపంగా మారినయి. వళ్లు మండిపోయింది. ఆపాదమస్తకం కంపించింది. కోపాగ్ని సన్నదహించివేసింది—ఆకోపం మళ్లీ ద్రవించి దుఃఖంగా మారింది. చివరకు ఎల్లాగో తెప్పిరిల్లి నాకు ఎదురుగా నుంచున్న పెద్దమనిషిని ఉద్దేశించి ఏమయ్యా ! నన్ను ఒక్కరూ లేపారుకారూ? అని అడిగాను. ఆపెద్దమనిషి నవ్వి ఊరుకొన్నాడు. ఆయన

నవ్వటం నాకు మరీ అవసరం అనిపించింది. నన్ను పడుకొని నిద్రపోమ్మని ప్రోత్సహించిన కుర్రవాడు ఎక్కడా కనిపించలేదు. ఏంబెయ్యను ?

అంతసరిదా పడి ఆరుగంటలకే వేసుకొన్న వేషం ఏం చెయ్యాలె? ఎంతకష్టపడి స్టడీ చేశాను ! ఈవేషాన్ని !! మీసం గూడా గొరించుకొని ఆడవేషం వేశాను ! ఎంత మోసం జరిగిందీ ! అని నేను గోలపెట్టినా ఎవ్వరు జాలిపడలేదు.....
...సరిగదా, పైగా నవ్వటం సాగించాడు.

ఆ క్షణంలో ఒక చిక్కని విషయం తట్టింది నాకు. ఇక్కడ లోచించలేదు. ఒకరికి చెప్పలేదు. ఒకరిసో హా సుచ్చుకోలేదు చటక్కున డ్రిజ్మియాకి వెళ్లి నిలబడి, నేను అనవలసిన నాల్గు ముక్కలూ అనేశాను. ఈమాటలు విని రాజు నిర్భాతపోయినాడు. చిత్రాంగితెల్లపోయిమాడింది. ప్రేక్షకులు అంతా సందర్భము, ఔచిత్యమూ, లేని ఈ మాటలు విని ఒక్క నిమిషం వెర్రిచూపులుచూచి పకాపకా నవ్వారు.

రాజురాజు ఈసందర్భ ప్రణామన కమ్మేయటానికి నన్నొక పిచ్చివాడిక్రింద లెక్కగట్టి నేనెకుడ్ని పిలిచి “నేవకా ఈమె ఎవరు ? ఇక్కడికి వలవచ్చెను ?—పరిపివేయుము” అన్నాడు. ఉన్నవాళ్ళంతా మల్లా నవ్వారు.

నాకు వల్లు మండిపోయింది.— “నేనెవరో నీకు కనపడటం లేదూ కళ్ళు మీదికొచ్చినయ్యా ? నేను నరసయ్యను. బుద్ధితిక్కువై ఏదో సరదా పడ్డాను వేషం వేయటానికి. నీవు

నన్న మోస పుచ్చి తే ఊరుకొంటా ననుకొన్నావా పిచ్చిపుల్లా
యలాగ!—నా కాద్య నేను యాద్య చేశాను. నాసరదానేను తీ
ర్చుకొని వెడుతున్నాను. ఇక నీవు నాటకం కానియ్యి. నే వెడుతు
న్నాను. అది బయటికివచ్చాను. ఆడియన్సులోనుంచి గొల్లున గోల
బయలుదేరింది. నన్ను పడుకొని నిద్ర పొమ్మని స్లహా
చెప్పిన ఆ కుర్రాడు నాకెక్కడా కనపించనేలేదు ఆ తరువాత.
ఆచుర్నాడు నన్ను చూచిన ప్రతి స్నేహితుడూ, పరిచ
యిడూ కూడా గబుక్కున వచ్చి చెయ్యిపట్టుకొని గట్టిగా, ఊపి
బూటిపుక్—చాలా బాగుందోయ్—చాలా బాగుంది!!
అని అనటం కృతజ్ఞత కనపర్చటం జూస్తే నాకు ఎంతో శృష్టి,
ఆనందమూ కలిగినాయి.

3

మా బావమరది ఒక డాక్టరు. ఆసుపత్రినీళ్ళతో శృష్టి
పడనివాళ్ళకు అందికలో వుండాలని జనరిల్ ఆసుపత్రికి దగ్గర
లోనే డిస్పెన్సరీ పెట్టాడు ఎఫ్. యం. పి. ప్యాసు అయిన
తరువాత. రోగి అయినవాడు ఎక్కడా వాడిదగ్గరకు వచ్చే
వాడుకాదు. కొత్తలో కుర్చీలో కూర్చుని గోళ్ళు కత్తించు
కుంటూ ఉండేవాడు. సోపానము అయితే నేనూ వాడితో
పాటు కూర్చుని యేదో కబుర్లు చెబుతూ ఉండేవాడిని.

ఒకటి రెండు కేసులు జాగ్రత్తగా నడిపానా ఇక అటుపైన
బాధ ఉండదు బావా! భవిష్యత్ ప్రారంభం మీదే ఆధార

పడి ఉంటుంది. అని వాడు ఎన్నోసార్లు అంటూ ఉండేవాడు. వాడికి మంచిపేరు రావాలనీ, వాడి హస్తవాసి మంచిదని అందరూ అనుకోవాలనీ, నాకూ తీవ్రమైన కోరిక ఉండేది.

ఇద్దరం వీధివంక చూస్తూ కూర్చునేవాళ్ళం. ఎవరైనా కాస్త బలహీనుడు నడవలేక నడవలేక నడుస్తున్నట్లు కనపడేనా, 'అడుగో వస్తున్నాడురా ఎవరో పేషంటు'. అనేవాణ్ని నేను! వాడు ధైర్యస్కోపు తీసేవాడు. ఆవస్తూన్న మనషి, మావంక చూస్తూనే, డిస్పెన్సరీని చాటిపోయేవాడు. నేను నవ్వేవాడిని. మావాడు ముఖం ముడుచుకొనేవాడు. ఇదీ వరుస.

పెడరోజులైన తరువాత, కడుపునొప్పికని, కాలు నొప్పికని ఎవరైనా ఒకరిద్దరు రాసాగారు. వాళ్ళు మందుమటుకు పుచ్చుకొనేసారేకాని, డాక్టర్లు చేతిలో ఏమీ పెట్టేవారుకారు. ఇదీ ఒకందుకు మంచిదే అని మావాడు సంతోషించేవాడు. ఎల్లాగో ఓలాగు పదిమంది నోట్లలో పెడటమే చాలునని వాడి ఉద్దేశం.

ఒక రోజున నేను ఉండగానే, ఒక ఆసామి వచ్చాడు. తనకు ముక్కుమీద కురుపొకటి లేచింది మందు కావాలి అంటూ. పెద్దకురుపే అది. దమ్మిడీ వెడల్పున ఉంది. దాన్ని చూచి మా వాడు "ఇదివరకు ఎక్కడన్నా వైద్యం చేయించావా?" అని అడిగాడు. ఇంతవరకు కూరగాయ వైద్యాలతోనే సరిపోయింది. ఏమీ సుగుణం కనపడలేదు.

ఇక లాభంలేదు. కాస్త గట్టి వైద్యం చేయద్దామని ఇవ్వారే పేటకొచ్చి, పేరుగల డాక్టరుగదా అని ముందు ఆసుపత్రి డాక్టరు దగ్గరకు వెళ్లానండి అన్నాడు. ఆయన నాకు వేయలేదా అని అడిగాడు మావాడు. “మందు వేసిందాకా నేనండలేను. అసలు ఆయన పద్ధతి నాకు నచ్చక, డాక్టరు పారేసి ప్రైవేటు డాక్టరుచేత వైద్యం చేయించుకుందామని వచ్చేశాను” అన్నాడు. ఈగూట విని మేమిద్దరంకూడా ఆశ్చర్యపోయినాము. పద్ధతి నచ్చకపోవటానికి ఈ ఆయన కేమి తెలుసును అని అనుకొన్నాం.

చివరకు నేనే అడిగాను. పద్ధతి నచ్చకపోవటం ఏమిటయ్యూ, ఎందుకు నచ్చలేదూ? ఏం జరిగింది చెప్పు అని. ఆయన చెప్పాడు. ఆయన పొడుగుగాటి తోలుగొట్టం ఒకటి బయటకు తీసి గుండెమీద పెట్టాడండి, అని ఆ ఆసామి పకపకా నవ్వాడు.

“అందులో తప్పేముంది! నిన్ను పరీక్ష చేశాడు.” అన్నాడు మావాడు. నాకు ముక్కుమీద కురుపు వేస్తే, గుండె పరీక్ష చేయటం ఏమిటండీ!! అని ఆయన తెలివి తక్కువ తనాన్ని గురించి తనకు గలిగిన అసహ్యన్ని అంతా కళ్ళగుండా వెళ్ళగక్కాడు. మేము యిద్దరం నవ్వుకొన్నాము. మావాడువదో చెప్పబోతున్నాడు.

“అల్లాగేచేయాలె. గుండెబలహీనంగా లేక పోతే నీకు ఆఫ్ రేషన్ చెయ్యాలని అనుకొనివుంటాడు. అని బహుశః వాడు

అసెవుండేవాడు.

నేను వాణ్ణి మాట్లాడనియ్యక ఇల్లా అన్నాను. 'సజు. నీవు అన్నమాట సజు. ముక్కమీదకునుపువేస్తే గుండె పరీక్ష చేయటం ఏమిటి? శుద్ధ తెలివితక్కువ గాకపోతే. జబ్బు ఎక్కడందో అక్కడ పరీక్షచేయాలెగాని!!'

ఈమాటలు విన్నమీదట ఆయనకు ముఖంచేటంత ఆనందమయింది. వెంటనే మావాడు పైకెక్కొస్తేనుకొని ఆయన ముక్కమీద పెట్టి చూశాడు. ఆయన సంతోషించి మందు రానియిందికొని డబ్బుకూడా ఇచ్చిపోయినాడు. ఎవరికి చెప్పాలిసిన మాటలు వాళ్లకు చెడటం నాకు తెలుసనని మానాడు అనకొని సంతోషించి ఉంటాడు.

ఆరోజునంచి మానాడికి కాస్త ప్యాక్టీసురాసాగింది. ఒక ఆదివారంనాడు నేను వెల్లిడిస్పెన్సరీలో కూర్చున్నాను. ఎవరో ఆడవాళ్లు వస్తేమావాడు వాళ్ళనులోపలికి తీసి కెళ్ళి వాళ్ళకు కళ్లలో మందువేస్తున్నాడు. నేను ఆఫీసు రూములోకూర్చున్న పేపరు చదువుకొంటున్నాను. ఇంతలోనే ఒక లావాటి ఆయన లోపలికి మెల్లగా వచ్చి, దిక్కులుచూచి, నావక్కను నుంచో "డాక్టరుగారు లేరండీ?" అని అడిగాడు. ఉన్నారు; లోపల ఎరితోనో మాట్లాడుతున్నారు అన్నాను. ఆయన ఇంకా అల్లగానే బెడరుచూపుల్తోచూస్తూనిలబడి ఉండటం గమనించి కుర్చోండి పస్తారు అన్నాను.

ఆయన సందేహిస్తూనే కూర్చుని, నావంక తేరిపారజూ

మీరు ఇక్కడ నుంచి పుచ్చుకొంటున్నారా? అని అడిగాడు.
 “ఈ డాక్టరు నాకు గానమరది. డోంకేనే ఇక్కడ కూర్చున్నాను.” అని చెప్పటం నాకు ఇష్టం లేకపోయింది. అందుకని నేనూ ఒక పేషంట్ అని ఆయనకు అర్థమయ్యేలాగున ప్రవర్తించాను. నేను కూడా డాక్టర్ నుంచి పుచ్చుకొంటూ ఉన్న మాటానిజమే. నాకు డాక్టరు పగ్గోడు ఇచ్చి వచ్చిన శుభాశుభాల నాకు గుండెలపీచిత, పైత్యం, అర్జీర్నం, ముఖలాంటి జబ్బులు ఒక అరడజనుకుపైగా ఉన్నట్లు పోచించి రోజూ అక్కడ ఏదో మందు పుచ్చుకోకండా ఉన్నదీలేదు. ఆయన నేనూ అవీ తెలుసుకొన్నాను. అసలు నాఉద్దేశం వచ్చిన తాళికల్లా మావాణ్ని గురించి నాలుగు మంచి మాటలు చెప్పి వాడికి ప్రాక్టీసు కాన్వాన్ చేయాలని.

ఇక నేను కాన్ వాసింగు ఎల్లా మొదలు పెడదామా అని అనుకుంటూ ప్రడగానే ఆయనే అన్నాడు. ‘బాబూ ఈ డాక్టరు గారిని గురించి మీరు బాగా తెలుసుకోవడం చాలా ముఖ్యం’ అని.

‘బాగా తెలుసు నై క్యంలా పెద్దపరీక్షలు ప్యాసయి ఆసుపత్రిలో కొంతకాలం పనిచేసి బాగా అనుభవం సంపాదించాడు. నెమ్మదిగా నాకు. అసలు ముఖ్యమైన సంగతేమిటంటే ఈయన హస్తవాసి మంచిది.’ అని చెప్పకలసిన మాటలు నాలుగూ చెప్పాను.

నా మాటలు ఆయన శ్రద్ధగా విని “అయితే ఒక్కసంగతి. ఈయన కొత్తగా వచ్చాడు గదండీ మర..... అని ఏదో చెప్పటానికి సందేహిస్తున్నాడిలాగ ఊగుకొన్నాడు.

ఆయన నా దేహం ఏమిటో నేను అర్థంచేసుకొని “కొత్తగానస్తే మటుకు ఏమండి, కొత్తవాళ్ళే శ్రద్ధగా పసిచేస్తారు” అన్నానేను.

ఈ మాటలవల్ల ఆయన కాస్త కష్టపడ్డాడు. నావంక నా దిశగా చూస్తూ “నాకూ.....చూశానూ...ఈమెడపైన కణుతు ఒకటివుంది. ఓ...స్తరు పెద్దదేసుమండి!! దీన్ని కోయించుకోవాలేమని ఉంది. ఈయనగారు ఆపరేషన్ చేయగలరా అండి” అని అడిగాడు.

కణుతు చాలా పెద్దది. ఎచిషి చూస్తే కాస్త ఉన్నవాడులాగ కనబడుతున్నాడు. మంచి కేసు. నా తెలివితేటలు ఉపయోగించి, ఈ కేసు నూనాడికి పట్టిమీదానుని నిశ్చయించుకొని ఇల్లా అన్నాను. ఈడాక్టరుగారికి కణుతులు కోయటంతో చాలా నేర్పు ఉంది. ఎంత పెద్ద కణుతు అయినా అట్లా చేస్తో తీసేసినట్లు ఆపరేషన్ చేయగలడు.

ఆయన నామాట అంతా కాకపోయినా కొంతవరకయినా సమ్మిగట్లు కనపడ్డాడు. ఒకసారిమీషం ఏదో ఆలోచించి, చివరకు ఆయన “అయితే గట్టిగా డేసన్నమాట” అన్నాడు, ఏదో రథ్యాన్నంగా తనలోతాను అనుకొంటూన్నట్టు. ఆయన గొంతు లో కొంతవిశ్వాసమూ, కొంత అవిశ్వాసమూ కూడా ఛాయా మాత్రంగా ఉన్నట్లుతోచింది.

మా వాడివిషయమై ఆయనకు ఘట్టి అభిప్రాయం కలగాలనీ, సందేహంకానీ, అనుమానంగానీ ఆయన మనస్సులో ఉండరాదనీ నిశ్చయించుకొని నేను ఇల్లాగ అన్నాను. గట్టివాడని మెల్లి

గాఅంటానేనుండి ! చాలామంచివాడు. కణుతులు కోయటం విషయంలో ఈడాక్టరుది పెట్టిందిపేరు.

ఇంత చెప్పినాఆయనకు పూర్తిగా సమ్మతం కలగకో ఏమో మరి, చెప్పినదంతా విని, “అయితే చూడండి, ఇన్వరలో ఎవరికైనా ఇల్లాంటి ఆపరేషనులు చేశారా ఈ డాక్టరునాహా ? నాకు తెలియక అడుగుతున్నాను. క్షమించండి ఇల్లాగ అడుగు తున్నందుకు” అన్నాడు.

మానాడు అప్పటికి ఇల్లాంటి ఆపరేషన్లు చేసినట్లు నాకు తెలియదు. చేసి ఉండదు. నేను ఇల్లాగ చెప్పితే ఆయన వెళ్ళి పోతాడని అనుకుని, చెయ్యకేమిండి ! నాకు తెలిసినంతవరకు ఇద్దరూ చేశాడు— అన్నాను తెలిసినట్లు.

ఆయన ఆశ్చర్యపడి “ఆ ఎవరికండీ” అన్నాడు. ఈప్రశ్న వస్తుందని నేను అనుకోలేదు. ఎవరికని చెప్పింది. ఆ వూళ్లో కణుతులు ఎవరికి ఉన్నామో, ఎవరు ఆపరేషన్ చేయించు కొన్నాగో, నాకు తెలియదు. ఎవరేవో ఒకరిపేరు చెప్పటాని కైనా ! ఇంత వరకు తెలిసిన హాడిలాగ చెబుతున్నవాడిని, ఉప్పును నీళ్ళు నమిలితే నేను అబద్ధాలు చెబుతున్నానని ఆయన అనుకోవచ్చు. అందుకని, ఏదో ఆలోచన అభినయించి తెలిసిన విషయమే మరిచిపోయినట్లు నటన ప్రారంభించాను.

“కొత్తపేటండి ఆయనదీ ! వారం రోజుల క్రింద ఆపరేషన్ అయిందీ !” అన్నాను. నిజంగా ఆపేటలో ఉన్న పెద్దమనిషి ఎవరో వాడిదగ్గర ఆపరేషన్ చేయించుకొన్నట్లు ఈయనకు

నమ్మకం కలుగజేస్తున్నాకదా అనే సంకోషంతో.

మాదీ కొత్తపేటనండీ అన్నాడు ఆయన. గుండె గుభేలు మన్నది. ముందు ఆ కునది ఏట అయింది తెలుసుకొని, ఆపేటకు మారంగాడన్న ఇంకోపేటపిగు చెపితే బాగుండేది. మాపేటలో ఎవరూ! ఇల్లాంటి ఆపరేషన్ చేయించుకోలేదే అంటే నేను తెల్లపల్లిం వేయాలిసి వచ్చేది. అప్పస్తవశాత్తు ఆయన ఇల్లాగ అవతేడు. అంతపోంగా పైగా ఆశ్చర్యంగా చూస్తూ, రోడ్డుకు కుడికిక్కన సంకలో మొదటిఇట్లో ఆయనేనా అన్నాడు

నాకు చాలా ఆశ్చర్యం వేసింది. నేను ఏకో నోటికొచ్చి నటు అంటే అని సరిగ్గా అతికిరానటం చూస్తే! కొత్తపేటలో ఎవరో ఒకాయన ఇల్లాంటి ఆపరేషన్ చేయించుకొన్నాడన్న మాట! ఆ ఆపరేషన్ చేసింది ఎవరైందీకూడా ఈ ఆసామికి తెలియదన్నవిషయంకూడా స్పష్టంగానేడింది. తెలిస్తే ఇల్లాగ అడిగేవాడుకాదు. ఇక అల్లాంటప్పుడు ఆ ఆపరేషన్ చేసింది మావాడే అంటే వచ్చిన నష్టమేముంది లాభమేకాని!! అని నాలో నేను తర్కించుకొన్నాను.

ఈయన పనిగట్టుకుని ఆయనదగ్గరకువెళ్ళి మీ కణుతు ఆపరేషన్ చేసింది ఫూన కొత్త డాక్టరుగా రేనా అని సాధారణంగా కనుక్కోడు. ఒకవేళ కనుక్కొన్నా మళ్ళీ నన్ను వచ్చి అడగడు అని కూడా అనుకొన్నాను.

అసలు అదాకా ఎందుకొస్తుంది. నేను మా పాపిశక్తి

సానుర్థ్యానుగుంచి ఆమన కేమీ అనమానం వేకుండా చేస్తినా అప్పుడే ఆవరేషన్ చేయించుకుంటామనదా ! వెంటనే చేయటానికి మానాడిః తీరిక చేసుకోవడమా ? ఆమన జూస్తే భాగ్యవంతుడు.. గ ఉన్నాడు. కాస్త లాభించే నిషయంలాగా ఉంది. అని ఇన్నివిషయాలు ఒక్క నిమిషంలో ఆలోచించుకొన్నాను.

ఇంతలో ఆమన మళ్ళీ అడిగాడు. ఏమండీ, కొత్తపేటలో, రోడ్డుప్రక్క సంఘంలో మొదటి ఇల్లలో ఆయనేనా ఈడాక్టరు గారినగ్గర ఆవరేషన్ చేయించుకుందీ ? అని. నేను తలదాచి, అవుండీ, మొదటి ఇల్లలో, రెడోరో అయిఉంటుంది, అన్నాను.

ఆగూటలు విని ఆసాహుకాసు మళ్ళీ ఏదో అనవగానిస్తూ “ఆయన ఎవరండీ ? ఆయనమీకు తెలుసా ? ” అని అడిగాడు. కణతలు పట్టుకొని ఒక్కక్షణం ఆలోచిస్తున్నవాడిలాగ నటిస్తూ “తెలియకేమండీ! ఇక్కడే చూశాను. పల్లగా లావుగా ఉంటాడండీ” అన్నాను. నేను, నిజంగా ఆయన్ని చూసిఉన్నట్లే! నేనిచ్చిన వర్ణన సరిగ్గా సరిపోలేదని ఆమన ముఖించూచి గ్రహించి మళ్ళీ ఇల్లాగ అన్నాను. “నలుపు” అంటే కాకుండుపు కాదులెండి అదే చామనచాయుగో ఉంటాడు. కాస్త లావేలెండి మరీ లావు కాదు.

సంతోషించాడు ఆయన. అల్లాగని ముఖమే చెప్పింది. ఆయన తనకు పూర్తిగా సాశయనివృత్తి అయినట్లు చూస్తూ “అయితే ఆయన పేరు ఏమన్నాను ? ” అన్నాడు—

ఎదో ఆతురతతో.

నేను ఏమీ అనలేదే!! పేరా? పేరు నోట్లో ఆడుతున్నదండీ... వెళ్ళవది జ్ఞాపకశక్తి తగ్గిపోయిందండీ! నలభై దాటించరువాత. అని నేను పేరు చెప్పలేకపోవటానికి ఒక కారణం కల్పించి ఇంకా ఆలోచిస్తూన్నట్లే కూర్చున్నాను. నా అవస్థజూచి పాపం ఆయనే అన్నాడు. “వారం రోజుల క్రింద ఆయింట్లో సుబ్బారాయుడుగారికే కదండీ కణుతు ఆపరేషన్ అయిందీ! అని. “ఎక్స్ ట్రాట్ల—అది! ఆయనే!!” అన్నాను నేను అప్పటికి సరిగ్గాజ్ఞాపకం వచ్చిచెట్టు. ‘నేను ఆడుతున్న నాటకానికి నాకే నవ్వు వచ్చింద. అయినా ఆ తరువాత ఏ సందేహాలు పెట్టుకోలేదు. ఆయన అనుమానాలన్నీ జంఝూమారుతాహతికి చెల్లాచెదరైన మేఘాలలాగ విచ్చిన్నమైచెట్టు ఆ దురహంసశేఖర్ విదితమైంది.

“సరే తెలిసింది లెండి” అని అంటూ చటుక్కున గొడుగు తీసుకొని ఆయన చరచరా నడిచిపోసాగాడు. డాక్టరుగారు వస్తున్నారు ఉండండీ! అని నేను కేకేశాను. వస్తాలెండి చెప్పారుగా! అంటూ వెనక్కు తిరిగి చూడకుండా వెళ్ళిపోయినాడు.

౨

ఇట్లా ఆయన గడప దాటటంతోనే మావాడు లోపలి నుంచి వచ్చి “ఎవరు బానా వచ్చారూ!” అన్నాడు.

ఎవరో పేషంటు వచ్చాడన్న ఉత్సాహంతో. . మా వాడికి ఒక ముఠకేసు సంపాదించిపెట్టానన్న సంతోషం నాలో సుళ్ళు తిరుగుతున్నది. అందుకని సెవ్వుతూ ఆదరణతో అన్నాను. ఎవరో, భాగ్యచంతుడే, మాహుకారులాగా ఉన్నాడు, అని.

ఈ వ్రాళ్ళో ఒట్ట వర్తకాలంతా భాగ్యచంతులు. వారిలో ఒక్కరికి మనయండు నమ్మకం కుదరలే చాలు. ఆ ఒక్కరి ద్వారా పనికేసులు వస్తాయి. ఇంతకూ ఆయన ఏడీ? ఎందుకొచ్చాడో? అన్నాడు మానాడు, ఆతురితతో. “ఇప్పుడే వెళ్ళాడు మళ్ళీ ఎస్కాచెచ్చి. ఆయన మెడిమిండ్ కణుతు ఒకటి ఉంది. దాన్ని కోయించుకొంటాడట” అని చెప్పాడు.

మానాడు ఆ మాటలు ఆండంతోనూ ఆశ్చర్యంతోనూ విని “ఓసరో! ఆయనా. ఆయన ఈ వ్రాళ్ళోకల్లా భాగ్య వంతుడు చాలా పలుకుబడి కలవాడు. అల్లాంటివాడు మన డిగ్గరకు రావటం అద్భుతమే!! వెళ్ళాడే!!” అన్నాడు. మళ్ళీవస్తాడు, అని నేను జవాబు చెప్పాను. “ఏమో” అని. మా వాడు ఆయన మళ్ళీ వస్తాడని తనకు గట్టి నమ్మకం లేనట్టుగా సూచించాడు.

మా వాడు పడ్డ భయానికి నేను సెవ్వుకొని “ఎందుకు రాదా?” అన్నాను. ఏమో బావా! ఈ వ్రాళ్ళో డాక్టర్లలో కాంపిటిషన్ ఎక్కడాగా ఉంది. ఎవరైనా

చూస్తే మనదాకా రానిశ్యము. అని నొచ్చుకుంటూ,
 “కాసేపు కూర్చోమ-క పోయినావా, నేను వచ్చినదాకా”
 అన్నాడు.

కూర్చోమకేం! కూర్చోమనీ అన్నానూ, కూర్చు
 న్నామ కూడానూ!! కూర్చుని నేను చెప్పేవంతా విని మరీ
 వెళ్ళాడు. అందుకనే ఆయన మళ్ళీ చస్తాడని నమ్మకంగా
 చెప్పగలుగుతున్నాను, అన్నాను.

“ఏంజెచ్చావు ఏమిటి?” అని మా నానా ఆమెగారు
 అడిగాడు. నీ విషయమై మంచిగా చెప్పు. “ఈ
 డాక్టరుగారు కొత్తగా, ఈ కణుకు ఆపరేషన్ చెయ్య
 గలడా” అని అడిగాడు. అద్భుతంగా చేస్తాడు. ఈ విషయమై
 ఆయన ప్రత్యేకంగా కృషిచేశాడు అని చెప్పాను.

నీవు ఎవరైంది ఆయనకు తెలుసునేమో? బావమ-దివి
 గురించి పొగుడుకుంటున్నాడని ఆయన అనుకున్నాడేమో!!
 అన్నాడు మా నానా, నేను చేసినపని అ.త ను చిది కాదని
 అనుకున్నట్టు చూస్తూ.

ఈ మాత్రం తెలియకుండా నేను ప్రవర్తి చాసని నాడు
 అభిప్రాయ పడటం వట్టి తెలివికక్కుతనంగా కనపడ్డది నాకు.
 అయితే వాడికి ఇంకా చిన్నతనం ప్రపంచానుభవంలేదు.
 అందుని అల్లాగ భయపడ్డాడని నాకు నేను చెప్పుకొని
 నవ్వుకొని ఊహించుకున్నాను.

కొంచెంసేపు ఏకా ఆలోచించి చివరకు “అయితే ఆయన

ఏమనిచెప్పి వెళ్ళిపోయినాడు ? ” అని అడిగాడు. “చెప్పితా
అసలు జరిగిన విషయం విన్నా ! ముందు సంగతి నేనొక
వేషంను అనే అభిప్రాయం ఆయనకు కలుగజేశాను, ఆ
తరువాత వైద్యులలో నీవు చాలా గట్టివాడివనీ, పట్టింగ
ఒంగారం అవుతుందనీ, నీని అమృతహస్తమనీ, ఇల్లాగ
ఎన్నో విషయాలు ఆయనకు చెప్పాను ”.

ఈ విషయమై ఇల్లాగ మంచి మాటలు చెప్పినందులకు
సంతోషించి నన్ను థాంక్స్ చేయగల్గింది పోయి, నేనేనో
అప్రియం పలికినట్లుగా వాడు మానంగా ఊరుకొన్నాడు,
ఊరు కొడుతూ.

చివరకు “ఎవరికన్నా ఇల్లాంటి కణుతులు ఆపరేషన్
చేశారా ఈ డాక్టరుగారు ? అని నన్ను అడిగాడు ఆయన”
అన్నాను. ఈమెట విసి మా వాడు ఉలిక్కిపడి ఊరు—
ఏం జెప్పావు దానికి సమాధానం ? అని ప్రశ్నించాడు.

వాడి ఆకుర్ది చూస్తే నాకు జాలివేసింది. అందుకని
ఇల్లా అన్నాను. “తెలివితక్కువగా జబాబు చెప్పితా
ననుకొన్నానా ఏంరా ? పిచ్చివాడా !”

“అయితే ఏమన్నావు ? ”

“రెండు మూడు ఆపరేషన్లు చేశాడు. నేను కళ్లారా
జూశాను. వారం రోజులక్రిందే ఒక ఆపరేషన్ అయింది.
వేషంటు ఆపరేషన్ అయిన తరువాత, నిద్ర పోయి లేచినట్లు
లేచి ఇక్కడనుంచి దొరలాగ ఇంటికి నడచిపోయినాడు. బండి

అయినా ఎక్కకుండా!! అని ఇల్లాగ అనేశాను. నీవు ఊరికే భయపడతావు గాని నాకు తెలియదురా ఏమి చెప్పాలిసింది? తాకికు దగ్గులు నేర్పాలా?” అన్నాను. మానాడు కృశ్ణతా సూచకంగా ఒక చిరునవ్వు నవ్వాడు.

3

“ఉః దాసతరువాత?” అని అడిగి జరిగిన సంగతి పూసగుచ్చినట్లు చెప్పమన్నట్లు మానాడు నన్న ప్రోత్సహించాడు. నేను ఇల్లా అన్నాను. ‘నా మాటలు విసి సంతోషించి, డాక్టరుగారు ఆపరేషన్ చేసింది ఎవరికీ? అని అడిగాడు.’ “ఎవరికని చెప్పావు?” అని మానాడు పక పకా నవ్వాడు.

ఎవరికని చెప్పేది? ఏదో పేరు చెబుదాము అనుకొన్నాను. పేరు జ్ఞాపకం రానట్టు ఒక చిన్న నాటకం ఆడాను. చివరకు ఆయనే అన్నాడు కొత్తపేటలో ఉన్నసుబ్బారాయుడిగారికేనా అని. “నేను, అవునన్నాను.” ఇల్లాగ జరిగిన కథ అంతా మా వాడికి చెప్పి నేను పరగబడి నవ్వాను.

మానాడు నిర్ఘాంతపోయి చూశాడు. నేను ఈ న్యవహారం అంత తెలివిగా నడిపినందులకు వాడు అల్లాగ ఆశ్చర్యపోతున్నాడని నేను అనుకొన్నాను.

అయితే మానాడు మరుక్షణంలో బిక్కముఖం పెట్టి

“ఎందుకు చెప్పావు బానా అల్లాగా ?” అన్నాడు జాలివా.”

“ఏమీ ? ఏం ? అల్లా చెప్పితే ?” అని అడిగాను నేను, నాడి పిచ్చిభయాన్ని చూచి నవ్వుతూ.

“ఆ సుబ్బారాయుడికి ఆపరేషన్ చేసింది చౌదరి. నేను కాదు. ఎందుకల్లా అబద్ధం చెప్పావు ?” అన్నాడు ఎదో కొంప మునిగిపోయి భయపడుతూ.

వీడి అమాయకత్వం చూస్తే నాకు విచారితమైన నవ్వు వచ్చింది. నేను ఆడిన అబద్ధం ఎక్కడ బైటపడుతుందో అనే గదా వాడి భయం. “ఆ పాశుకాకు పోయి కనుక్కోవచ్చాడా ? ఎందుకురా నీకు అంత భయం !” అన్నాను.

అని ఇల్లాగ అన్నా మా వాడు సంకోషించినట్లు కనపడక పోవుటకై. “ఏమిటా అల్లా చూస్తావు దిగాలప, ఇప్పుడొచ్చిన పెద్ద నష్టం ఏముందీ ఆ అబద్ధంవల్ల ?” అన్నాను.

“నా బొంద, చౌదరి ఆపరేషన్ చేసిన మరునాడే ఆ సుబ్బారాయుడు చచ్చాడు. వాడి చావుకు నన్ను బాధ్యుణ్ణి చేశావు ఎల్లాగ ఇప్పుడు ?” అని మా వాడు విసుక్కున్నాడు. నేను తెల్లపోయినాను.

4

కవి వేదుల సత్యనారాయణగారితో నాకు పరిచయం సాహితీ సమితి రోజులలో అయింది. తెనాలిలో సాహితీ సమి

తి సభ జరిగినప్పుడు మేము ఉద్దరం మొదటిసారి కలుసుకొన్నట్లు నాకు జ్ఞాపకం.

వేకుల నాకంటే ఒకటి రెండు సంవత్సరాలు చిన్న నాకు ఆతని నయస్సు నిర్ధారణ చేయటంలో స్నేహితులు తగావా పడుతుండేవాళ్లు. అతనికి జాతకంలేదు. పుట్టిన సంవత్సరం ఏకారో నికృతో జ్ఞాపకంలేదు. ఏసంవత్సరం అగు ఉంటుంది అని మీమాంస జరిగింది. చివరకు వాళ్లు అతని మామమ్మ పరమాణంగా తీసుకొని ఏకారీ నామసంవత్సరమే పుట్టి ఉంటాడని నిర్ధారణ చేశారు.

సాహితీ సమితి సభ్యులలో మేమిద్దరమే అంగగాల్లమని మమ్మీను అంగరూ హేళన చేస్తూఉండేవాళ్లు..

తరువాత నేను రాజసుండ్రికి ఎల్. టి. చంద్రవటానికి వెళ్లాను. అతనూ ఆవూళ్ళోకే ఉండేవాడు. ఇన్ని సుపేటలో శ్రీ హదవారి వీధిలో ఒక చిన్న గదిలో ఈతడిబస. హోటలులో భోజనం చేసి కులాసాగా కాలం గడిపేవాడు. అప్పుడు వేకుల బ్రహ్మచారి. ఆమామమ్మజూచి, ఎక్కడా వివాహం చేసుకోలేదు కామాలునని నేనుకొనేవాడిని, ఒక్కరోజున మాట వరుసగా అన్నాను. “అన్నగారూ! మీరు వివాహం చేసుకోరాదా?” అని. “నన్నెవరు చేసుకుంటారోయ్! చూస్తూచూస్తూ ఎవ్వతె నన్నుచేసుకోవటానికి ఇష్టపడుతుంది.” అన్నాడుశాస్త్రి. “నీవు అనుకున్నంత అంశవికారించికావు. నీకళ్ళలో అదొకవిధమైన కళా, ఆకర్షణ ఉన్నాయి.” అన్నాను నేను.

“చేద రూపేదు. సంగుల్లాగ అంటావు. ఇంకా నీమాట చెప్పు. కొంత కాకపోతే కొంత అయినా ముఖంలో కళాకాంతు లున్నాయి. నేను బొత్తిగా అనాకానినోయ్ సరసింహారా వూ” అన్నాను. “కాదు శాస్త్రి; నేను ఏమాత్రం ఒప్పుకోను. నీళ్ళలోఉన్న తేజస్సు చాలు, నీకు కావాలిసంత అందాన్ని ఇవ్వటానికి” అని రెట్టించాను నేను.

ఆశంకగా పెరిగిపోయినది వాగ్వాదం. విషయం ఏమిటీ ఇంతకూ? నీవు అందమైనదివని నేనూ, కాదూ, నీవే అందమైనవాడని అతనూ, ఇద్దరం రెట్టి చుకన్నాను. వాగ్వాదన తీవ్రరూపం దాల్చింది. కొంతుకలు పెద్దనైవి.

నీ ముఖాన స్ఫోటకం ముచ్చటన్నా నీకళ్ళే నీముఖానికం తా అందాన్ని ఇస్తున్నాయని నేనూ, గట్టిగా వాదించాను.

నీవు నల్లగావున్నమాట నిజమే. నీముఖానపొడఉండటం బాగుగాలేదు. కాని నీనలుపులో సవనాలున్నాయి. మాంచి వయస్సులో ఉన్నావు కాబట్టి నీ శరీరంలో కండబిగువుఉంది. అందుచేత కళకళలాడుతూ ఉన్నా. నీముఖం నీడంగరాల బాట్టు నీకు అద్భుతమైన అందాన్ని ఇస్తుంది అని శాస్త్రి గట్టిగా వాదించాడు.

శాస్త్రి అల్లాగ మాట్లాడుతూనే వీధి అరుగు పైకినచ్చేశాడు. అతనివెంటనే నేనూ వెళ్ళాను. అతనువారే వీధి అరుగుపైన సాగింది మా పోట్లాట నాకాచిన్నతము; అలాడా, నాకంటే చిన్నది. తమాషాకే నీరియస్ గా తగూలాడాను.

మా కేళలు విని చుట్టూప్రక్కవవాళ్ళు మాచుట్టూచేరారు. మనష్యులు చేరినకొద్దీ శాస్త్రీకి హుషారు యెక్కువయింది. నిజంగా వళ్ళు గురికిన చాడిలాగ ఎగిరెగిరిపడితూ, ఎవో అర్థం లేకట్టి, సంవర్భశుద్ధి లేకట్టి మాటలు అటం సాగించాడు.

“అల్లా చంటే నేను ఊసుననేరాడిని కాదు. పనిమందిచే తా నీకు నోట్లొగడ్డిపెట్టిస్తాను. కెధవకూతులు కూయటానికి నోరెట్లా వచ్చిందటా నీకు! చదువుకొన్నందుకు బుద్ధి, జ్ఞానం, వివేకమూ ఉండాలె” అని తిట్లటం సాగించాడు.

నాకు భయం వేసింది. స్వల్పవిషయంగా నవ్వులాటాకు, మొకటిపెట్టినా, నిజమైన పోట్లాటగా తేలే సూచనలు కనిపిస్తున్నాయి. ఇశరతులు వింటే ఏమనుకొంటారో అని నాకు బిడియం వేస్తున్నది. కాని మాశాస్త్రీ తీవ్రంగా మాటలు రానిస్తూ ఉత్తరీయం రూపిస్తూ, రంకెలువేయడం సాగించాడు.

అక్కడ చేరిన పెద్దమనుష్యులలో ఒకాయన “ఏమటండీ పోట్లాట?” అని అడిగాడు. ఈమాట ఎవరూ అడగలేదేమో అని అసలు శాస్త్రీ చూస్తున్నాడు ఇండాకటిగించి. అడగనే అడిగాడు. ఇంకేమింది! అదే కావలిసింది అక్కడనుంచే కథ రక్తిగళ్ళే ఘట్టం వచ్చింది.

అక్కడనుంచి ఎత్తుకున్నాడు శాస్త్రీ. ఆయనతో అంటాడూ, ఏమటండీ, మనిషి అయిన తరువాత వివేకముండాలె! పాతికేళ్ళు నెత్తిమీదికి వచ్చినయ్యి, బి. ఏ. ప్యాసై యల్. టి. చదువుతున్నాడు పెద్దమనిషి! అనొచ్చినమాటా ఉంటుంది, అస

గాని గూటా ఉంటుంది! నోటికివచ్చినట్లు వాగటమేనా? అని చుక్కోణిలో, అసలు విషయమేమిటో రవ్వంత అయినా తెలియనివాకుండా అనేశాడు.

“ఊరుకోయ్యా శాస్త్రి. యేరో తెలిసో తెలియకో అన్నాను నేనూ” అన్నాను. ఏమిటి ఊరుకొనేది. వళ్ళునుండే మాటలని, పదినిది పెద్దమనుషులూ చీవాట్లు వేస్తానని భయపడి ఇప్పుడు తగ్గితేమట్టుకు నేను ఊరుకొంటానా? ఇవ్వాళ ఇవ్వేంది. గేను ఇంకోటవుతుంది. ఏమిడీ, నిజము అవునుకాదా?” అని అక్కనున్న పెద్ద మనిషిని అడిగాడు. ఆయనకు తలా తలా తెలియలేదు. ఏమిటండీ, అసలు విషయమూ అని అంటాడానాడు. “ఏమన్నా కానీండి. పెద్దమనిషి అయినవాడు నిజం చెప్పాలా వద్దా ఒక్కమాట చెప్పండి. సత్యవాక్కులోనే ఉంది అదనుంతా. ఏందుకండీ వెళ్ళన అబద్ధాలు ఆడటం? అబద్ధాలంటే చాలా ప్రమాదం సునుండీ! ఒక్కొక్కప్పుడు పీకలు తెగపోతాయి” అని శాస్త్రి ఉపన్యాసం ఇస్తాడే కాని ఒక్క ముక్కయిన అసలు సంగతి బైటకు రానీయడు. ఏమిటండీ అసలు విషయం అని, ఒకరిద్దరు గోల వేస్తే, అసలు విషయం ఏమిందండీ, వద్దగింజ నోడి బిజ్యపుగింజా. అసలు విషయానికి కాదు నేననటం అబద్ధం ఎందుకూ చెప్పటమూ అంటా! అదీనేననటం, అని పెద్దగా కేకలు వేస్తుంటే శాస్త్రి ఒక్కోకీ ఈ కొట్లాట ఎందుకో అర్థం కాక నిర్భాగతపోయి చూస్తూ నిలబడ్డారు.

ఈ కేకలు విని అన్నటికి చాలామంది గుంపు కూడారు. మనుష్యులు చేరినకొద్దీ మనవాడు మరీ ఉత్సాహంతో, ఊరికే కేలేస్తూ, ఉత్తరీయం నడుముకు విగించి, బట్ట పైకి ఎగదీస్తూ, జంజం పైకీ క్రింకీ లాగుతూ హడావుడి చేయటం సాగించాడు.

ఇంతలోనే ఆ ఏధిలో నున్న ముసలమ్మ ఒకావిడ వచ్చింది ఆవిడ పాపం, అరవై ఏండ్ల వృద్ధు. కాని వాగిపోలేదు. కళ్ళూ కాళ్ళూ బాగున్నాయి. అప్పుడప్పుడు ఆవిడ, ఆ గదిలోకి తొంగిమూచి నాయనా కులాసాగా ఉన్నావా అని అడగటమూ, పండగదినాలలో వాల్చింట్లో చేసికొన్న పిండివట్టు శాస్త్రీ ఇచ్చటమూ అలవాటు. ఆమె అపూర్వంగా గబాగబా వచ్చి “ఏమిటి నాయనా ఏమిటిసంగతి” అని అడిగింది. ఆవిడ సమాసే సరికి శాస్త్రీముఖం చేటంత అయింది, “చూడండి అమ్మమ్మగారూ! ఈయనా నేనూ స్నేహంగా ఉన్నాము గదా మరి వెధవ అబద్ధపు కూతలు కూయటం న్యాయమేనా?” అన్నాడు.

“అబద్ధపుకూతలు ఏమిటి నాయనా,” అని నావరక తిరిగి అడిగింది ఆవిడ. నేను ఏదో చెప్ప బోతున్నాను. శాస్త్రీ మాటకు అడ్డువచ్చి చెప్పనియ్యక “ఏకన్నా కానీండి. దొంగ కూతలు కూయటం ఎందుకూ అంటా? ఉన్నది ఉన్నట్లు ముఖాన అనేసెయ్యాలె. ఏమంటారు?” అన్నాడు.

“అవును నాయనా” అన్నది ముసలమ్మ.

“అవునా మరి. ఒక్కొక్క సందర్భంలో, ఒక్కొక్క తగా

యిదా పెరిగిందా అంటే పీకలు తెగిపోతయ్యి." అన్నాడు శాస్త్రీ మళ్ళీ.

నిజం నాయగా నిజం. వెళ్ళవ చెప్పుడుమాటల నల్ల పేడూ నాయనా, మా అబ్బాయి కారం ఇష్టావచ్చిందా అన్నది ఆ ముసలమ్మ.

అవునాఅండీ. మరి ఆ పెద్దమనిషి మాడండీ నానా మాటలూ అనా డూ - నోటికివచ్చిందా వాగేశాడు. మరి మీరైనా బుద్ధిచెప్పండి అమ్మమ్మగారు అన్నాడు.

ఏమిటి బాబూ సరసింహారావూ, ఏమిటిఅల్లరి? ఎందుకు వచ్చింది ఇకంతా? అని నన్ను అడిగింది ముసలమ్మగారు. నాకు చాలా సిగ్గువేసింది. సర్పూ వచ్చింది. అతడు ఇకంతా ఫర్ అల్లరికోసం చేస్తున్నాడని తెలుసు. క్షమించవోయి శాస్త్రీ అన్నాను చివరకు. అతడు మరీఎగిరిపడిఏమిటి క్షమించటం! ఎల్లాగ క్షమించటం? అని ఉరిమిచూశాడు.

ఏమిటి నాయనా అసలు గోట్లాట ఎందుకొచ్చింది నాయనా అని ముసలమ్మగారు అడిగింది.

ఏమైతే ఏమైంది. ఇకంతా ఎందుకూ? ఒక్క సంగతి చెప్పండి, అతనివల్ల తప్పుడుంటే అతనిని చీవాట్లువేయండి. నావల్ల తప్పువుంటే నన్ను చీవాట్లువేయండి. అని అంటూ నన్నువద్దకు లాక్కునా భుజంమీద చెయ్యివేసి నిలచున్నాడు.

మేము ఇద్దరం కొత్తగా పెండ్లికావోయే పెండ్లికూతురూ, పెండ్లికొడుకూ ఉండేపోజులో నుంచున్నాము. ఇల్లాగ నిలచుని

ఆమెతో అన్నాదూ, చూడండి, ఒక్కచూట చెప్పండి, ఇదంతా ఎందుకూ? మా ఇద్దరిలో ఎవరు అందమైనవాళ్ళని మీ అభిప్రాయము?

గొల్లున నవ్వారు అక్కడివాళ్ళంతా. శాస్త్రి సీరియస్ గానే, అతనే అందమైనవాడు. ఆఖనా? మరి, నేను అతని కంటే, అందమైనవాణ్ణి అంటాడు చూశారా మరి. వెధవ అబద్ధ, మెండుకంటే అన్నాడు.

మళ్ళీ గొల్లుచున్నాడు అంతా. నిక్షేప గాయుళ్ళు ఇద్దరూ అందమైనవాళ్ళే అని కొండరన్నాడు. ముసలమ్మగారు నువ్వును -మీకేం వాయనా అందమైనవాళ్ళు కాక; సరేలే ఇక ఊరుకోండి అన్నది. మేము నిజంగా కోట్లాదుకొంటున్నాము అనికొని.

అంతా నవ్వుతూ ఉంటే మాశాస్త్రి నను, చెయ్యిపట్టు కొని లాక్కొని పోయాడు గదిలోకి. కాసేపు విరగబడి నవ్వు కొన్నాడు. తరువాత కొంత సేపటికి ఏమిటి శాస్త్రి నట్టి ఫూల్స్ అయిపోయి నావూ అన్నాడు. “నేనూ నీవూ ఫూల్స్ అయి పోవటం కాకు ఇక్కడ తమాషా. ఇకనై మంచి వెధవలను, ఫూల్సును చేశాముమనము” అన్నాడు శాస్త్రిగర్వంగా.

౨.

ఆ రోజుల్లోనే మరోసారి ఇంకోతమాషా జరిగింది. ఒక రోజున నేనూ శాస్త్రి గోదావరిలో స్నానము చేస్తున్నాము. ఎండలు తీవ్రంగా ఉన్న రోజులు. ఆరోజులలో తెల్లనారు

ఝూంకన స్నానం చాలా హాయిగా ఉంది కులాసాగా ఒకరిపై
నొకరం నీళ్ళను చల్లుకుంటూ ఆ గోదావరిలో చిన్న తనంగా
అల్లరిచేస్తున్నాము. మాప్రక్కన కోసనీమ శ్రోత్రిను బ్రహ్మ
ణుడు ఒకాయన స్నానం చేస్తున్నాడు. చెవులకు కుండనాలూ
చేతికి సింహతలాటూ ఉన్నాయి. శుద్ధఛాండిసులలా కనిపిం
చాడు. ఏదోమంతాలు చమవుతుంటూ అఖండ గోదావరి
స్నానం పోషే, అంటూ బుర్రకిబుర్రకి మునుగుతున్నాడు.
ఆయనను గమనించ, ఏదో మాట్లాడుకుంటూ నీళ్ళు చిందకొచ్చి
తూ స్నానం చేస్తున్నాము మేమూ, ఆయనకు సమీపంలోనే.
చిందగొట్టి, నీళ్ళు ఆయనకు గట్టిగా పడ్డాయి. ఆయన చుర
చురా చూశాడు. శాస్త్రీకళ్ళు మాచెడ్డకళ్ళు. బ్రహ్మణుడు
ఏమనుకుంటూ ఉన్నాడో ఇట్టే గ్రహించి, నాకు కన్నుగిటి—
“ఏదిరా, ఇయ్యాల ఎంతడు కూలికెల్లా ఉంటా” అని ఏదో
ప్రసంగం ఆరంభించాడు. “అరే నయ్యో, సీపెల్లాం ఉకకలాడిం
దని కిబురెట్టారంట్రా మీఅత్తోడు” అని నేనన్నాను. ఇల్లాగ
సంభాషణసాగిస్తూ మధ్యమధ్య మంతకమాటలు వాడేశాము.

ఆ బ్రహ్మణుడు మావంక చురచురా చూచి, ఎవరా
మీరు అన్నాడు. శాస్త్రీ మొరలుపెట్టిన నాటకం అంతా
ఆమాట ఆయనచేత అప్పిద్దామనే. “బాబూ మేము మాలో
ళ్ల కుర్రాళ్లనుండి” అన్నాడు శాస్త్రీ. శాస్త్రీమాటలు నమ్మ
టానికి అంతా అనుకూలమే. నల్లటిమాపు మాది. దీనికితోడు
ఆతని ముఖాన స్ఫోటకం మచ్చలూ నాముఖాన నల్లటిపొడ.

పై పెచ్చు మీను అరగ-టనుంచీ నీళ్లలో ఉండటా మూలాన ముఖాలు పెక్కులైపోయినాయి. దేహాలు కుమిలిపోయిన ఎంకాయలులాగున్నాయి. ఇంకా దీనికితోడూ, మాజుజాలు బొజ్జోనే ఉన్నాయో, అసలు ఆరోజున ప్రేక్షకవో చెప్పలేను. యజ్ఞోపవీతం మాకషయంలో వైకిల్పికము. ఉండనూ నచ్చు లేకనూ పోవచ్చు. మొత్తంమీద ఆరోజున మామెడలో ఏ విధమైన నూలుపోగులూ లేవు. ఇంకా ఎంకావాలె. ఈసూపాలనూ ఈవిగ్రహాలనూ చూస్తూ ఈ సతీకమాటలు పిటూ మమ్మలను మాలవాళ్లని నమ్మకపోవటం ఎల్లా సంభవస్తుందీ? అసలు నిజం ఏమిటంటే మమ్మలను పట్టి అప్పుడే నూలవాళ్ళు అనకొంటానికి తగిన అంకాశంఉంది. మరి ఈస్థితిలో చెప్పేదేమిటి? ఆబ్రహ్మాణుడు నన్ను నమ్మి, స్పృలు తొక్కిన కోతిలాగ చిందులు త్రొక్కుతూ ఓరీ వెధవాయల్లారా, బ్రాహ్మణులు న్నానంచేసే రేవుకు వచ్చేసేరేరా? పైగా నీళ్ళు చిందగొట్టి మానెత్తిని పోస్తున్నాను మీకేం పోయేకాలం. మాలమాదిగలకు ఎంత పోగారు వచ్చింది? అని ఇల్లాగ ఎత్తుకొని తిట్టేశాడు. మాశాస్త్రి “గాంధిగారు ఏంచెప్పరుండి, శాస్తులయ్యగానూ” అన్నాడు “ఏడాపులే గాంధీసీ—నీవూనూ” అని కసిరికొట్టి మమ్మల్ను పొన్నుని ఒక్కతీరాన తిట్టేస్తున్నాడు. శాస్త్రి మళ్లీ నీవే ఏదం చదువుకొన్నావయ్యా అన్నాడు. నీకెందుకోయి వెధవాయ్ నేనేం చదువుకొంటే నీకేం? ఈమాల నీళ్ళు ఎల్లాగిన్ననం చేసేది పొండ్రా— ఇంకో రేవునూ, అ

ని తన్నుకున్నాడు ఆ బ్రాహ్మణుడు. మాశాస్త్రీ నన్నలేదు. నే
నూ నన్నలేదు. ఆయన చేత తిట్లు తినటం చాలా సరదా అనిపిం
చింది. నేనే చివరకు ఎల్లుదాం రారా సత్యం. ఏంటీ ఈ బాపన
గోల అని అన్నాను. ఇక ఆ బ్రాహ్మణుడు చిందులుతో క్కే
స్తున్నాడు. నానాచూటలు అనేస్తున్నాడు. నువ్వమధ్యశాస్త్రీ
ఒక సమిధ వేసేవాడు. ఆశుడు శ్రేష్ఠోయేవాడు. ఇల్లొగ కాసే
పు ఆడించేసాకి, ఆ బ్రాహ్మణుడు, వీలైతే మొండి వెళ్ళవలను
కొని, చెంబు తీసుకొని తాళి ఇంకో శ్రేష్ఠుకు వెళ్లిపోతానికి సిద్ధ
మైనాడు. ఆస్థితిలో మాశాస్త్రీ ఆ బ్రాహ్మణుణ్ణి పిలిచి ఆయన
తో శిష్టాచార సంస్కృతైశ్చ వైదిక కటుంబాలలో మాట్లా
డుకునే భాషలో ఒక్కనాదన ప్రారంభించాడు. ఆ ఛాందసుడు
ఈ పూర్వు జూచి సవ్యరపోయి నిబద్ధుడైతాడు. అక్కడనుంచి
శాస్త్రీ ఏమో స్లోకాలు ఎత్తుకొని చదివేశాడు. వేదంలో నుం
చి ఒకపన్నా ఏకరువు పెట్టాడు. సంస్కృత భాషలో ఏమిటో
అనేశాడు. అయితే శాస్త్రీ ఏమంటున్నాడో నాకు ఒకముక్క
అయినా తెలియలేదు. ఆ బ్రాహ్మణుడు మట్టుకు కడలకుండా
తెరచాడ కొయ్యలాగ నిలబడిపోయినాడు. నిండు గోదావరిలో
శాస్త్రీ కురిపించిన సంస్కృతం అంతా ఆయనకైనా అర్థం అ
యి ని నాకు నమ్మకంలేదు. చివరకు ఆ బ్రాహ్మణుడు 'నాయ
నా పండితుడివి. ఇల్లా టివేషాను తగవునునూ' అని చెప్పి
స్నానం పూర్తిచేసికొని వెళ్లిపోయినాడు. పాపం ఆ బ్రాహ్మణ్ణి

అల్లాగ ఆడించావు ఎందుకోయ్ అంటే ఈ కోసనీమ బ్రాహ్మ
లకు ఎంతగర్వం అనుకొన్నావు? అన్నాడు శాస్త్రి.

3

మా వేదాలా నేనూ ఒకరోజున మాట్లాడుకొంటూ వీధి
వెంట వస్తున్నాను. శాస్త్రి ఒక రోజు మా కెదురువస్తుంది.
స్థూలకాయ. ఏనుగు గున్నలాగ నడుస్తున్నది. వయసులోకూ
డా డే డటంవల్ల లావుకావున్నా ఆమె అంత అసహ్యంగాలేదు.
బిగువైన కండరాల మధ్యకంచి వయసుశతం పొంగిపోతున్నది.
గుడ్స్ ఇంజనులాగ వస్తున్నది. నేనూ చూస్తున్నాను ఆ వింత
మనిషిని. శాస్త్రిచూస్తూన్నాడు. కాని శాస్త్రిబుద్ధికి కోచిన
ఆలోచన నాకు తోచలేదు. అశ్చర్యం కవీ ఎట్లాగయినా!

ఆవిడ దగ్గరకు వచ్చి దాని శాస్త్రినన్న మోచేత్తోపొడిచి
పొడిచి, చూడు చూడు అంటూ చంపాడు. ఆమె దగ్గరలోకి
వచ్చేసరికి శాస్త్రి బెదురుకొన్నాడు చూస్తూ భయపడు
తున్నట్లు కనిపించాడు. కాని సజాసికి ఆమెసేపి భయంకరంగా
లేదు. కొంచెం అంతంకూడా ఉంది. కాస్తాకూస్తా జీవిత
మాధుర్యాన్ని గోడ అనశల కూడా చవి చూచిన మనిషిలా
కనిపిస్తున్నది. మూవాడు యెదురుకు భయపడాలె? ఇంక ఆమె
నాలుగు అయిదు గజాల దూరంలో ఉంది.

శాస్త్రినన్న మెల్లగా ఆమె వచ్చేదారిలోకి నెట్టాడు. ఆమె
గనక తప్పుకోకుండా సరాసరీని వచ్చేసింకో నా మీద పడా

లిసిందే అటువంటి స్థితిలో నన్ను పెట్టాడు శాస్త్రి.

ఆమెకూడా చాలా గజనుచునిషి అయ్యవలసింది. తప్పు కోలేదు. సరాసరీని వచ్చేస్తున్నది ఇంక రెండు అడుగుల గూరంగు ఉంది ఇంకో అడుగువేయటమే జరిగింది అసలది డాష్-తలక్రిందులు గావటం- ఇది జరగాలనిన విషయం.

ఆమెగారు అడుగుదూరంలో వుండగానే శాస్త్రి నాచెయ్యి పట్టుకొని రాక్కన లాగేశాడు ప్రక్కకు. లాగుతూ పైగా, అంటావా: డాష్ అయితే చచ్చే వాడిని అని శవమాటలు పెద్ద నానే అన్నాడు. ఆనిడ పిన్ని ఈ మాటలు. ఏమిటి అబ్బాయి అంటే వూ? అన్నది “సిక్కిమన్నా నమ్మా, నచ్చే బుగిషి తలలిలే చస్తావు ప్రక్కకు తొలగమని మా వాడితో చెప్పు కన్నాను. నన్నే నయినా అన్నానా అని ఎక చిన్న తగూ ప్రారంభించాడు ఆనెతో. ఆమనిషికూడా యేదోకేక పోసింది. మొత్తము మీద నలుగురూ చేరండిగూవాడు అస్థలాన్ని వదలలేదు. ఇల్లాంటి కుక్కజట్టీలు తేవటం అంటే శాస్త్రి ఆరోజులలో మహా సరదా.

౪

మా వేదులను గురించి ఇంకొక్క విషయం మాత్రం వ్రాస్తాను. ఒకరోజున నేను శాస్త్రి గదికి వెళ్ళాను. శాస్త్రి ఒంటరిగా కూర్చుని ఎందుకో తీవ్రంగా ప్రార్థన చేస్తున్నాడు. నేను వెళ్ళినా మాట్లాడలేదు. కళ్ళుకూడా తేరలేదు. అలా

ప్రార్థన పూర్తి అయ్యేపర్వంతరం నేను అలాగే కూర్చున్నాను. పది నిమిషాలైన తరువాత కళ్ళు మలుపుకుంటూ సమాధిలోనుంచి లేచాడు. శాస్త్రి! ఏమిటయ్యా! అంత తీవ్రంగా ప్రార్థన చేస్తున్నావా? అని అడిగాను.

శాస్త్రి సాధారణంగా నవ్వుతూ మాట్లాడేవాడు. కాని ఆ సమయంలో ఆయన సీరియస్ గా ఇట్లా అన్నాడు... నరసింహారావు! నేను ఈవిశాల ప్రపంచంలో ఏకాకిని. ఇల్లు వాకిలీ లేదు. ఏగ్రహస్తుసంచనో ఇల్లాపడి ఉంటాను. భార్య లేదు బిడ్డలు లేరు. ప్రపంచంతో నాకే విధమైన సంబంధం లేదు. కాని నాకొక్క కోరిక ఉంది దాని ఫలస్థితకై ప్రార్థన చేస్తున్నాను అన్నాడు.

పెండ్లి అమ్మోట్టు చేయమనా;

కాదు

ఏలాంటిలోనైనా డబ్బువచ్చేటట్లు చేయమనా?

కాదు.

మరేమిటి శాస్త్రి నీకోరికా? అని గట్టిగా అడిగాను. మనం కోరి తెనుట్టుకు భగవంతుడు ఐశ్వర్యము చటుక్కున ఇచ్చేస్తాడా? కోరుకున్నంత మాత్రాన దేవుడు ఒకలక్ష రూపాయలు ఇచ్చేటట్లు అయితే అంతా కోరుకుంటారు. అటువంటి గొంతెమ్మ కోరికలు నాకేమీలేవు. తెలిసిందా? పూర్వజన్మ సుకృతాన్ని ఒట్టి వస్తుంది. ఈ జన్మలో ఏదైనా అని వేదాంత ఘోషంలో మొదలుపెట్టాడు.

నేనన్నానూ—ఈ వేదాంతం కట్టి పట్టి అసల విషయం ఏమిటో చెప్పు. ఇప్పుడు నీకు కలిగిన బాధ ఏమిటి? అని.

‘ఇకంతా ఎందుకు నా ప్రార్థన వినవోయ్’ అని అటూ మళ్ళీ కూర్చుని కృష్ణవిగ్రహానికి సమస్కృష్టాక్షలాగ అన్నాడు.

‘ఓ భగవంతుడా, హేదీనః ధూ, దయాసింధూ, తండ్రి నాకు ధనధాన్యామలునద్దు, గారాశుత్రాదలూవద్దు, ఖల్లుఃద్దు, వాకిలివద్దు, కవితాశక్తివద్దూ. గడ్డలూవద్దు. ఏమీవద్దు. మహా ప్రభూ! నాకు ఒక్కటే కోరిక ఉంది తండ్రి. ఆ ఒక్క కోరికనూ మన్నించు మహాప్రభూ” అని అక్కడ ఆగాడు.

ఒక్కక్షణం ఆ మళ్ళీ ‘కైస్తవులు ప్రార్థన చేసి ఫక్కిలో ‘దీనః ధూ, ఓ ఆకాశమందున్న తండ్రి నాకు ఏదో ఒక విద్య చం...ఆ...రోజున...అగులాగున ... నరము ... ప్రసాదింపు...తండ్రి... పరలోకమందున్న ... నీరాజ్యము... ఇక్కడ...ఉండుగాక...ఆమెన్...” అని పూర్తిచేసి కళ్ళు తెరిచాడు.

శాస్త్రి ఆరోజులలో మలబద్ధకంలో భాగస్వామిగా ఉండేవాడు. ఎన్నైనా స్నేహితుడు కనపడితే కుశలశ్చ అడిగే తీరు ఏంబ్రెడర్ రోజూ సుఖవిరోచనం అవుతుందా అని. గాని తరువాత అతనికి వివాహమూ అయిందీ ఆ బాధాపోయింది. ఇప్పుడు సంతానవంతుడై కులాసాగా ఉన్నాడు.

*

శాస్త్రి చిన్నతనంలో ఇంత అల్లరివాడు. కష్టాలు పడుతున్నా,

దారిద్ర్యంలో కుమిలిపోతున్నా పైకి మాత్రం సంకోషంగా ఉత్సాహంగా బిల్లరిగా ఉండేవాడు.

ఒకరోజున అకిగాను నేను ఏమి శాస్త్రీ-వదుపు కవిత్వం నాస్తావు, ఏమో చెప్పలేని బాధలు నా హృదయాన్ని గాచి గంపాన చెడుతున్నాయి అంటావు—కానిపైకి ఇంకా సంకోషంగా ఉంటావు ఏమిటిదీ అని.

అతడు ఒకదృశ్యం చెప్పాడు బాబుగా. పక్క పక్కగా జ్ఞాపకంలేదు. కాని అందులో భావం ఏమిటంటే:—

సముద్రాన్ని చూచి, అది పొంగిపోతూ సంకోషిస్తున్నదని, అడుగుంటాయి. కాని ఆ అబ్ధిగర్భోజ్జ్వలద్బడబాగ్ని శిఖల నెవరు చూడగలరు సఖుడా! అని. ఆక్షిణ్యంలో నేననుకున్నాను. ఈతని జీవితానికి కవిత్వానికి సమన్వయం ఇప్పుడు కుదిరిందీ అని.

5

గుంటూరులో నేను ఇంటర్మీడియట్ క్లాసులో విద్యార్థిగా నున్న రోజులలో, ఆరండల్ పేటలో నా నివాసం. నేనున్న యింటికి రెండిళ్ళకు అవతల శ్రీ శివశంకర శాస్త్రీగారి కాపురం.

ఒకరోజుననేను ఒక స్నేహితుడితో గలసి వీధి వెంటనడుస్తూ కన్యాశుల్కాన్ని గురించి చర్చిస్తున్నాను. అతడు ఆపుస్తుకం

చచ్చి పనికిమాలినదని వాదిస్తున్నాను. అందులో నాడి భాష విషయమైతే ముఖ్యం అతని తగాదా. అప్పటికి ఆ భాషలో రచనలు అట్టేబయలుదేలేను. అందుకని భాషా విషయం చర్చకు తీవ్రంగా ఉకుతుండేది. మేము కుర్రవాళ్ళ మైనా, మాకు తోచిన కీతిని, నామకావయొక్క నుంచి చెడ్డలను గూర్చి తీవ్రంగానే చర్చిస్తున్నాము.

అయితే నా స్నేహితుడు భాషవిషయంలో నాకంటే బాగా తెలిసినవాడు. ఆయన సవాళ్ళకు నేను సమాధానం చెప్పుకోలేక పోతున్నాను. ఆసమయానికే వెళ్ళగమంచి వస్తున్న శివశంకరశాస్త్రిగారు మమ్ములను కలవకొని, నా వాదాన్ని అందుకొని నిలబెట్టాడు. నాకు అఖంకమయిన జయం కలిగింది అనిపించింది. ఆచారయందు నాకు అపరిమితమయిన భక్తి కుదిరింది. ఆయన వాదించిన విధానాన్ని చూస్తే ఆయన ఎంతో తెలిసినవాడని, బాగాచదువుకొన్నవాడని బోధపడ్డది. అంతకు పూర్వం ఆయనను నేను రోజూచూస్తూనేవున్నాను. కాని ఎప్పుడూ హాట్లాడించి ఎరుగను. ఆరోజుననే నేను ఆయనతో మాటలాడాను.

నాయంకు ఆయనకు ఎందువేతో అభిమానం కలిగింది. నా అంతటనేను ఆయన స్నేహాన్నికె ప్రయత్నించే అంతటి సాహసం నాకులేదు. కాని ఆయనే నా గదికి అప్పుడప్పుడు వచ్చి మాటలాడుతుండేవారు. మొదటి రోజులలో ఆయన ఏమైనా చెపుతూవుంటే నేను భయంగా వింటూవుండేవాణ్ణి.

ఏదైనా మాటాడటానికి దైర్ఘ్యం ఉండేదికాదు. క్రినుగా ఆయన చనువిచ్చి మాటలాడి, నా భిక్షియాన్ని పోగొట్టాడు. నేను ఆయనకు ఓ విధంగా శిష్యుణ్ణి అయినాను. నాచేత ఆయన ఎన్నో సత్తకాలు చనివించారు. నాకు వాజ్ఞయమునందు అభిరచిల్పించింది ఆయనే. అశఃపూర్వం నేను రక్షయగ్రంథాలు తప్ప ఇతరములునునవి ముట్టుకొనేవాడిని కాదు ఆయన. సాంకేత్యం వల్ల ఆంగ్ల సాహిత్యంతో కొంత పరిచయం కలుగజేసుకొన్నాను. కాని పఠనీయ గ్రంథాలు చదవటం మానేశాను అందుల్ల ఆ సంవత్సరం తప్పాను. కాని నాకున్న విద్యా సంపత్తి చాలామంది కుర్రవాళ్లకు లేదని నేను అనుకొని గర్వపడుతూ ఉండేవాణ్ణి.

శాస్త్రిగారు తిరుస్సునిమాటలు మాట్లాడటంలో నేర్పరి. నాకప్పునికి చిన్నతనం. సృష్టి అంతా విచిత్రంగా ఉండి, అప్పుడప్పుడే ఆవైచిత్ర్యాన్ని చూస్తూన్న నాకు శాస్త్రిగారి సంభాషణకొత్తకొత్త వింత విషయాలను ఒప్పింపజేసి, ముగ్ధుణ్ణి చేస్తుండేది. గట్టి, నీచే మొదలైన గ్రంథకర్తల చరిత్రలోనుంచి కొన్ని వాక్యాలు ఆయననాకు విసిరిపెట్టాడంటే అవినేను వ్రాసుకొని, క్లాసులో కుర్రవాళ్లతో సంభాషించే సందర్భంలో నాడితే, వాళ్ళు వెల్లడోయి నావంక చూస్తుండేవాళ్ళు.

ఆరోజు లోనే ఆయన నాహితీ పత్రికను ప్రచురించారు. నాహితీ ప్రథమసంచిక కే సన్నేదైనా వ్రాయమన్నారు. అప్పట్లో తెలుగులో ఏటానా ప్రయత్నం అలవాటులేదు నాకు. ఇంగ్లీషులోనే

స్వతంత్రమైన వ్యాసాలు, చిన్న చిన్న పద్యాలు వ్రాస్తుండేవాణ్ణి. అయినా ఆయన ప్రోత్సహించవలసి ఉంది అనే స్కెచ్ వ్రాశాను. దానిని ఆయన స్వీకరించి, సాహిత్యో అచ్చు వేసి, ఆపత్రికనాకు చూపారు. నా పేరు అచ్చులో చూచి నేను పొందిన సంతోషం ఇంకా అంతా కాదు. నెలరోజులు ఆ పత్రిక చేత్తో పట్టుకొనితిరిగి ఎంతమందికో చూపించి సంతోషించాను.

కొన్ని రోజులు గడిచిన తరువాత ఆయన రోజూ నన్ను సాయంత్రం కాఫీ హోటలుకు తీసుకొనిపోయేవారు. నా గుండు ఆయనకు అంత అభిమానం ఎవరికీ కలిగిందో నేను ఇప్పటికీ ఉహించలేను. రోజూ టీమాత్రం చుచ్చుకొనేవాళ్లం. ఆయన డబ్బు ఇచ్చేవాడు.

నాదగ్గర డబ్బు ఉండేది కాదు ఉన్నా ఆయన ఇచ్చిచ్చేవాడూ కాదు. “ఏమండీ శాస్త్రీగారు ఇల్లాగమీరు కాఫీ హోటల్ బిల్లు ఇస్తే, నేను మీ కెత్తో ఋణపడిపోతాను—గొత కాకపోతే కొంత అయినా నన్ను ఇచ్చుకోవలసిందే” అంటే ఆయన—ఇప్పుడు మీరు విద్యార్థిగా ఉన్నారు. డబ్బు మీరు కర్చు పెట్టటం నేను అంగీకరించను. మీరు పెద్దవాల్లే సంపాదించండి. అప్పుడు కావాలిస్తే నాకు మళ్లా మీరు ఇవ్వవచ్చు లేండి అని పుత్ర వ్రాత్సలయ్యంతో అనేవారు. నేను హితుల విషయంలో అంత దయచూపడం, ఆయన ఒక్క విషయంలోనే చూశాను నా జీవితంలో. ఆమూట ఎప్పుడూ నేను మరచిపోలేదు.

సంపాదించే రోజులు వచ్చినవి. బాధ్యతలు ఎక్కువ అయినాయి.

శాస్త్రిగారు నన్ను ఎప్పుడూ డబ్బు కావాలి అని అడగలేదు. కాని ఒకమారు కామూలు ఒక రూపాయి ఇమ్మని అడిగారు. నావద్ద లేకపోలేదు. కాని ఇన్వటానికి బుద్ధిపుట్టలేదు. లేదనో ఏదో సమాధానం చెప్పాను. దానితరువాత నాచుక్కార్గం నాకు తెలిసొచ్చింది ఏకకూడా వచ్చింది. కాని మళ్ళీ ఆవిషయం మర్చి పోగలిగాను. ఒకమారు మాటవరుసగా ఆయన చెప్పారు.

“స్నేహితులకోసం కొన్ని నందల రూపాయలు వ్యయము చేశాను రావుజీ” అని. అందరూ నావలెనే కృతఘ్నులతో ప్రవర్తించారో లేదో నాకు తెలియదు.

సాయంత్రం టీ కే కాక సెలవదినాలలో ప్రొద్దుటిపూట కాఫీకూడ ఆయనతోనే వెళ్ళటం సాగించాను నేను. నేను ఆరోజుల్లో కాఫీ తాగేవాణ్ణి కాదు. ఏమైనా తిని కాసిని మంచినీళ్ళతో సంతోషించేవాడిని. ఒకరోజున ఆయన నన్ను కాఫీ త్రాగమన్నారు. అలవాటులేదండీ. అన్నాను. “కాఫీ త్రాగండికవికాలేవు రావుజీ” అన్నారు. కవినికావాలనే నా ఆశయం. అందుకని మళ్ళీ మాట్లాడక ఊరుకొన్నాను. వెంటనే ఆయన కాఫీ తెప్పించినా ముందు పెట్టించారు. నేను కొద్దిగా పుచ్చుకొనిచేదుగా ఉండండీ, నాకు వద్దుస్వామీ, కవినికాకపోతేమానెలెండి, మీ సాంగత్య మహాత్మ్యం వల్ల వచన రచయితనైనా కాలేకపోతానా అన్నాను. శాస్త్రిగారు నవ్వుతూ, “తప్పదు. మందులాగన్నా పుచ్చుకోండి, ఎంచేతా అంటే కాఫీ తాగకపోతే కలం పట్టుకునేందుకు అర్హులలేదు రావుజీ” అన్నారు. ఆరోజుకు కళ్ళు మూసుకుని గుటుక్కున మి

గానుకొండి. దాని తరువాత బాగా అలవాటయింది. ఇప్పటికి ఆ అలవాటు నన్ను వదలలేదు. వారన్నటులు కాఫీకి-కథలు వ్రాసే శక్తికీ ఏదో సంబంధం ఉన్నట్టులే తోస్తుంది నామట్టుకునాకు.

ఒకమారు నేను శాస్త్రీగారిని అనుష్టుప్ అంటే ఏమిటంటే అని అడిగాను. ఏ సందర్భంలోనో, అది ఏమిటో తెలుసుకోవలసి వచ్చింది. అది వేదంలో చందోబద్ధమైన ఒకరచన అని చెప్పారు. దాని నడక ఎల్లావుందో నాకు చూపాలన్నాను.

ఒక కాని- ఒకేకాని

రెండు కానులు- అర్థణా

మూడు కానులు- ముక్కానీ

నాలుగు కానులు- ఒక అణా

అని అనుష్టుప్ నడకలో చదివి ఇల్లాగ ఉంటుంది అన్నారు. ఆయన పరిహాసానికి అన్నారు. కాని తరువాత కొందరు నవకవులు ఆ నడకను తీసుకొని రచనలు సాగించారు.

ఆయన వాడిన చలోక్తులు, చాలా నామక లోకి పాకిపోయినాయి. మనిషి కోరదగినవి కాఫీ, కాంతాకాంచనా అని ఆయనే కల్పించారు.

ఒకమారు ఏదో మార్క్సాడుతూ వితంతువుల కేశఖండన స్మార్తుల విషయంలో నిత్యమనీ, వైష్ణవుల విషయంలో నిష్కేధమనీ, మధ్వుల విషయంలో వైకల్పికం అనీ ఆయన, ఆ ఆచారాన్ని, వ్యాకరణ పరిభాషలో నిర్వచించారు.

మధురమైన వాక్కు ఎవరిదీ అంటే శివశంకర శాస్త్రీగారిదే,

అనిచెప్పాలె. కోపంవచ్చినా పరుషవాక్కు ఆయననోటరాదు. హృదయేశ్వరిలో—పరుషాలు లేవనే అంటారు.

నేనూ ఆయనప్రోత్సాహంవల్లనే కథలు న్రాశాను. మొదటి కథ ఆయనచెప్పి న్రాయించారు. నావంటివాళ్ళను ఎందరినో ఆయన సృష్టించారు. తిరుపతి వెంకట శాస్త్రిగారి శిష్యులమని చెప్పుకొని గర్వపడతారుగాని, శివశంకర శాస్త్రిగారి శిష్యులమని చెప్పుకోరుమని. కాని ఆపూర్వపు అర్థంలోకాకపోయినా, ఆయన శిష్యులమని చెప్పి తగినవారు ఆధునిక రచయితలలో చాలామంది ఉన్నాగని నాకు తెలుసు. మాలోఎంతోమంది భావగమనము, ఆయన చూపుడు వ్రేలును అనుసరిస్తున్నది.

మనిషిలో ఏమాత్రం పనికివచ్చే పదార్థంఉన్నా ఊరికే పోనిచ్చేవారు కాదు శాస్త్రిగారు. ఎందరినో కవులను, కథకులను, తమూచేశారు. క్రూరరుధిరోద్ధారి ఆయనకొంప కూల్చింది. బహుధాన్య నాకొంతతీసింది. ఇద్దరం జీవితంలో చెక్కి పోయినాము. గురు శిష్యులమైనందుకు ఇద్దరం కష్టాలు అనుభవిస్తూ ఎదురు చూడతగిన సుఖములేక పోయినా ఎండినమానుల్లాగ జీవిస్తున్నాము.

6

గుంటూరులో సాహితీసమితి సభజరిగిన సందర్భములో ఒక కథ జరిగింది.

సభ జరగటానికి వెనుకటిరోజున సాయంత్రం నేను ఇంటివ

ద్దనుంచి శాస్త్రీగారి ఇంటికి వెళ్ళాలని బయలుదేరాను. మరుసటిరోజు సభకు గొప్పగొప్ప వాళ్ళంతా వస్తారని విన్నాను. ఆ రోజు సాయంత్రానికే కొంతమంది మహానుభావులు రావచ్చు. గిడుగు రామమూర్తిగారు, చింతాచీక్షితులుగారు, మొక్కపాటి నగసింహశాస్త్రీగారు ఇంకా ఎవరెవరో రావలసిఉంది. వారిలో ఎవరైనా వచ్చిఉన్నారేమో, వస్తే, వారి దర్శనం చేసుకొందామని కుతూహలంతో ఆ రోజున బయలుదేరాను.

అప్పటికే చీకటిపడ్డది. ఆ రోజులలో ఎంట్రీక్ దీపాలులేవు. ఏవో కిరసనాయిక్ దీపాలు ఉన్నాయి కాని అవి గుంటూరు మండలం లకు శుష్కించి బక్కచిక్కి సగంచచ్చి ఉన్నాయి. గుడ్డి వెలుగు.

నేను కాలేజీసమీపంలోకి వెళ్ళేసరికి శ్రీనివాస శిరోమణి ఎక్కడినుంచో వస్తున్నాడు. గబగబ నడిచి ఆతన్ని కలుసుకొని ఎక్కడినుంచి వస్తున్నాడు? శాస్త్రీగారి ఇంటికేనా! ఇవ్వాళ రైల్వేలో ఎవరైనా వచ్చారా! అని గబగబ నాలుకెత్తలు అడిగాను.

శిరోమణి నావంక మామూలుగానే ఉరిమిచూచి చింతాచీక్షితులుగారు వచ్చారు అన్నాడు.

ఆ పేరు వినేసరికి నాగుండె గుబుక్కుమంది. ఆ మహానుభావుణ్ణి నేను అప్పటికే ఎన్నడూ చూచిఉండలేదు. కాని ఆయన అప్పటికే వ్రాసిన కొన్ని చక్కని కథలు చదివి ఆనందించాను అందులో ముఖ్యంగా 'ముద్దు' అనే కథ నన్ను ఎక్కువగా ఆక

ర్నీంచింది.

నా చిన్నతనంలో, నా మనస్సు అంతా సంతోషంలో పొంగిపోతుండేది. నృప్తి అంతా ఆనందమయంగా ఉండేది.

దీక్షితులుగారి కథలు చదివినతరువాత ఆయన నిజంగా చాలా గొప్పవాడని తోచింది. ఆయనయందు అపరిమితమైన భక్తి గౌరవాలు కలిగినవి. ఆయనను ఎప్పుడు చూస్తానా అని ఆదుర్దాపడ్డాను. దీక్షితులు గారిని చూడటం అంటే అదేదో ఘనకార్యమనీ, అంకితీ అటువంటి అదృష్టం లభించదనీ అనుకొన్నాను. శివశంకరశాస్త్రిగారు ఆయనతో నాకు పరిచయం కలుగజేస్తాననికూడా చెప్పారు. నా కేవలం పిచ్చి సంతోషం కలిగింది. శబరిశ్రీరామసంవర్సనానికై ఎంత తహతహలాడిందో, అంత తహతహలాడాను నేను ఆయన దర్శనానికి! నా మనస్సు అంతా ఇల్లాంటి భావాలతో నిండి ఉండటంమూలాన, దీక్షితులుగారు వచ్చాకూ అనేసరికి నా గుండె గుబుక్కుమంది.

ఏరీ దీక్షితులుగారు అని అడిగాను శిరోమణిని. శిరోమణి ఉరిని చూచి తొందరపడతావెందుకూ రైలుదిగారు వారి సామాను ఇదిగో కూలి మోసుకొస్తున్నాడు. శంకరశాస్త్రిగారు దీక్షితులుగారిని రైలుదగ్గరే కలుసుకొన్నారు. సామాను కూలిచేత పట్టించుకొని వెళ్ళమని నాకు చెప్పి, వాళ్ళిద్దరూ కాఫీ తాగటానికి కామాలు వెళ్లారు” అన్నాడు. నేను తక్కిన ఆగి ‘నేనుకూడా అట్లాగే వెళ్ళివాళ్లను కలుసుకుంటాను’ అని అంటూ వెనక్కు తిరిగాను.

నేను అటు తిరగకమునుపే శిరోమణి నన్ను రహీమని ఆపేసి మళ్ళీ ఓసారి ఉరిమిచూచి “ప్రాద్దుటినుంచి ప్రతిరైలుకూచూస్తూ ఉన్నాను. వచ్చే పెద్దమనుష్యులను ఆహ్వానించటానికి. ఆకలి దహించుకుపోతున్నది. నేను అల్లాగ వెడతాను. నీవు ఈకూలిని తీసికెళ్ళి సరసింహాశాస్త్రిగారింట్లో ఈసామాను పెట్టించు” అని రెండుఅడుగులు వెనక్కవేసి, ఆగి, మళ్ళీనన్నుపిలచి ‘ఈకూలికి అణా ఇయ్యాలె ఇంద’ అని అణాకాసు నా చేతిలో పడేసి ఏనుగుగున్నలాగ నడిచిపోయినాడు.

దీక్షితులుగారిని చూడటానికి వెంటనే వెళ్ళకపోతినే అని నాకు విచారం వేసింది ఇంకా కాసేపటికి చూస్తాను. కాని అంతవరకు మనస్సు ఊరుకోలేదు.

కూలీని పిలిచి ‘ఏం కా, రైలులోదిగిన ఆయనను చూశావురా నీవు’ అన్నాను. ‘ఎవరండీ బాబు. చాలామంది దిగారండి. రైల్లో’ అన్నాడు. ఇంత తెలివైన జబాబు ఇచ్చాడే పెద్దవ కూలినాడు అనుకొనిమళ్ళీ అన్నాను. ‘ఇప్పుడు నీవుమోస్తున్న సామాను ఎవరిదిరా? ఆ సామానుగల ఆయన ఇవ్వాళ రైల్లో దిగాడు. ఆయనను చూశావా’ అన్నాను.

“ఈ సామాను ఎవరిదో; ఆ ఆసామెవరో నాకు తెల్లండి బాబు. ఆ గడ్డపాయన ఈసామాను నా నెత్తి నెట్టినాడండి” అన్నాడు. గడ్డపాయనంటే శిరోమణి.

‘అవునులే-అప్పుడు ఆయన ప్రక్కన ఇంకెవ్వరూ లేరా?’ అన్నాను.

“ఉన్నానుండీ, పూలసాలు వేసుకొన్న శాస్త్రులయ్యగారూనూ మరో పొడుగాటి ఆయనాను ఉన్నారండీ” అన్నాడు.

పూలశాలు వేసుకొన్నాయన శివశంకరశాస్త్రిగారని తెలుస్తుచేసింది. ఇక ఆ పొడుగాటి ఆయన దీక్షితులుగారు అయి ఉంటారని ఊహించాను!

‘ఓరే ఎంత పొడుగుంటారురా ఆయన’ అని ఆమె దగ్ధగా అడిగాను. కూలీ పకపకానవ్వి-అబ్బో గేడ్డికొంగలాగున్నాడండీ నాకంటే పొడుగండీ అన్నాడు. నాకు ఆశ్చర్యం లిగింది. ఎందుకంటే ఆ కూలీ ఏమీ సామాన్యం కాని మిషికాడు. ఆరు అడుగులున్నాడు అంత పొడుగునా మనిషిని ఊహించుకుంటూ : డుస్తున్నాను. కూలివాడు దారి పొడుగునా, చాలా దూరం వచ్చాడండీ పెద్ద బరువు మోస్తున్నాడండీ అంటూ గోల పెడుతునే ఉన్నాడు.

ఇంతలోకి శాస్త్రిగారి ఇంటికి వచ్చాము. సామాను లోపల పెట్టిస్తూ ఉంటే ఆయన వచ్చి ఎవరు వచ్చారు అన్నాడు. ‘దీక్షితులుగారు వచ్చారట’ అన్నాను. “ఏరీ?” అని ఆయనా ఆతురతతో అడిగారు. శాస్త్రి కూడా అంతకు ముందు దీక్షితులుగారిని చూచి ఉండకపోవటం మూలాన ఎక్కువ ఆతురతతో ఆయన చూడాలని తహ తహ లాడిపోయి “అయితే వెనకాల వస్తున్నారా” అన్నాడు. “లేదు శాస్త్రిగారూ ఆయనా కలిసి కాఫీ హోటలుకు వెళ్ళారట. శిరోమణిమటుకు ఈ సామాను పట్టించుకొని వస్తూ, దారిలో నేను కనపడేసరికి కూలీని నాకు ఒప్పగించి, ఆయన కూడా వెళ్ళాడు” అన్నాను.

శాస్త్రిగారు “అల్లాగా? అయితే మనం కూడా అల్లాగ నెడదాము. నాళ్ళవస్తూ ఉన్నట్లయినా మనకు యెరుకుపడనే నడతారు. లేకపోతే మనంకూడా కాఫీహోటల్ కు నెడదాము రండి” అన్నాడు.

ఈ నూటలువిని నేనూ సంతోషించాను. దీక్షితులుగాని ఎంత తొందరగాకలుగుకొంటే అంత ఆనందం ‘అయితే, మీరు దీక్షితులుగాని గుర్తుపట్టగలరా’ అన్నాను. నేనెప్పుడూ చూడలేదుగాని పొద్దున శిశోమణి మాట వరుసన చెప్పాడు ఆయన చాలా పొట్టి వాడని అన్నాను “అయ్యో ఆలాకాదు. ఆయన చాలా పొడుగువాడుటండీ. ఈ కూలీ చెబుతుంటేనే” అన్నాను నేను. ‘ఛా, ఛా, వాడి కేంతెలుసు. ఎవరినిచూచి అనుకొన్నాడో. అయినా ఇప్పుడెందుకూ ఈతర్కం, నడవండి నెడదామూ’ అన్నాడు శాస్త్రి. ఈ సంభాషణ అంతా కూడా శ్రద్ధగా వింటూ నుంచున్నాను.

నా చేతిలో ఉన్న అణా కూలివాడి కిచ్చి ఇక నువ్వుపోరా అన్నాను. కూలీ అణావుచ్చుకొని, కస్తానికి చూడని గోల పెట్టాడు. పోసలేల్లి ఇంకొక అర్ధణా ఉంటే యిచ్చాను. అప్పటికీ వాడు సంతోషించక, ‘శాత్తులగారి ఇంటికి గొప్పరు స్తుంటారు బాబు. నేనేం కొత్తొళ్ళా ఏటండి ఇంకోడినుంచి ఈ ఊళ్లోనే పెరిగానుండి బాబు, నాకు తెల్లా ఏటండి మొన్నొచ్చిన గిరిజాలయ్యగారు పావలాకాసు ఇచ్చినోరండి’ అన్నాడు. మా సమీపిసభ్యుల సంగతి వీడు బాగా కనిపెట్టే అడుగుతున్నాడు.

అని తోచింది. గిరజాలయ్యగారు అంటే దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి గారు. అంతకుపూర్వం ఒకటి, రెండురోజులు ముందుగా వచ్చాడు.

కాని నాదగ్గర డబ్బులేదు. అందుకని “అణాఇస్తాము ఒప్పుకొని అణన్నర ఇస్తే ఇంకా నీవు గురుస్తావేరా? పో, పో. చాల్లే. ఇంక ఒకదమ్మిడికూడా నీకియ్యకూడదు, పో, పొమ్మంటూంటే” అన్నాను. “అసిగాడండీ బాబు, ఈఇంటికూలికోసం కనిపెట్టుకొని కూకుంటానండీ బాబు. ఈరింటికొచ్చే దొరలంతా పావలాకాసు కొస్తారండి’ అంటూ సాగించాడు గొణుగుడు.

మేము వెళ్ళిపోవాలని ఆదుర్దాగాడేంది. ఈపిచ్చిగొణుగుడు చూచి మా కనహ్మలు వేసింది. అందులో అనుకొన్న దాని కంటే ఒక అర్థణా ఎక్కువ ఇచ్చినా తృప్తిలేక పావలాయీయ మనటంచాలా అన్యాయమునా చింది మా శాస్త్రికి. వాడు ఎంత సేపటికీపోక మా వెంటబడించి మూలాన ఆయన నోరు జేసుకొని,

‘ఎవరానువ్వు? ఎప్పుడైనా పావలాడబ్బులు కూలి తీసుకొన్నావా ఒక్కచిన్నపెట్టె మోసినందుకు? ఆశకు అంత ఉండాలి! నీవు ఎంత అరచినా ఒక్కదమ్మిడీ అయినా ఇవ్వను. మర్యాదగా పో’ అని గట్టిగా కోప్పడ్డాడు.

కూలివాడు భయపడ్డాడు. ‘మీదయ బాబూ, పోసీలెండి’ అని మళ్ళా ‘ఈ పూట కాస్త బువ్వెట్టించండి బాబూ’ అని దీనంగా అడిగాడు.

వాడి మొండితనంచూస్తే మాకు వల్లుమండిపోయింది. “అన్నంకూడా పెట్టాలేం—బాగా కలిపేట్టావురా మా సంగతి మెత్తనివాళ్లమనీ! చాలా! నావగ్గర నీపప్పులుడకవు. మర్యాదగా నడు’ అని గడిమికొట్టి మేమిద్దరం దీక్షితులుగారిని కలుసుకోవాలని కుతూహలంతో వేగంగా నడవటం మొదలు పెట్టాము’

మేము అట్టేమారం పోలేదు సందుచివకు వెళ్లేసరికి, పూల శాలున శాస్త్రుల్లు (శివశంకరశాస్త్రి), గడ్డపాయన (శిరోమణి) మా కెదురుపడ్డారు. కూలి మానెనకాలె నడుస్తున్నాడుచీకట్లో. శాస్త్రిగారు అన్నామా, ఏమండి శంకరశాస్త్రి గారూదీక్షితులు అన్నగాలేరీ అని ‘ఆయన చచ్చాడవి ఇప్పుడేశిరోమణి చెప్పాడు. ఏడీ ఆయన? మీ ఇట్లో ఉన్నారన్నాడే శిరోమణి!’ అన్నాడు శివశంకరశాస్త్రిగారు.

శంకరశాస్త్రిగారితో కలిసినెళ్ళారు దీక్షితులుగారని చెప్పాడాయె శిరోమణి మాకు? అందుకని శంకరశాస్త్రిగారి మాటలు మాకు ఆశ్చర్యం కలిగించినై తెల్లపోయినాము.

ఆయన అల్లాగఅనటం, మేము తెల్లపోవటం ఇదంతా, ఒక్కక్షణకాలంలో జరిగిన విషయం. శంకరశాస్త్రిగారు—ఆచీకట్లో నివ్వెరపడి ఎందుకో ఒక్కక్షణంచూచి “అన్నగారూ” అని ఒక పెద్దకేక వేసి, చటుక్కున వెళ్లి, ఆకూలీని కాగిలిచుకొన్నాడు. కూలీ నవ్వాతూ, ఇప్పుడేవచ్చానండీ, శాస్త్రిగారు నాకు.....ఈపూట.....అన్నం.....పెట్టనంటే వెళ్ళిపో

తున్నానండీ అన్నాడు. “ఈ వేషం ఏమిటి” అన్నాడు కంకర శాస్త్రి గారు. “కూరీ వేషం” అన్నాడు దీక్షితులుగా కంకర శాస్త్రి గారు సంగతి గ్రహించి, గంభీరంగా చూశాడు శిరోమణి నాటక. తాను సూత్రధారి అయి నడిపించిన నాటకం జయప్రదంగా సాగినందుకు శిరోమణి గడ్డం సవరించుకొన్నాడు. మేము ఇద్దరం పిల్లులమై పోయినాము. సిగ్గుచేతఁ లొ. చుకొన్నాము. చచ్చిన చానై పోయింది ఏనుషానుభావుణ్ణి చూడాలని మేము ఆతురత పడ్డామో అనున్నే మేము కూలీ అవుకొని పిచ్చిగా మాట్లాడాము మాస్థితి గ్రహించి, దీక్షితులుగా మేమాదగ్గరకు వచ్చి తన రెండు చేతులూ మాయిద్దరి భుజాలపై పెట్టి వేసి, పకపక నవ్వాడు.

నేను రాజమండ్రిలో ఎల్ టీ చదువుచున్న రోజుల్లో మరోచిన్న విషయం జరిగింది. ఒక రోజున దీక్షితులుగా కూ, వేమలూ; కృష్ణ శాస్త్రి మా యింటికి వచ్చారు. నాయిత్రీ అయిదు గంటల వేళ అయిఉంటుందప్పుడు. మేముంతా వీధి అరుగుపైన కూర్చుని ఏదో మాట్లాడు కొంటున్నాము. ఏదో సరస్, అప్పుడు ఆవూట్లో ఉండనుకొంటాను. లేకపోతే ఆరోజున ఏదైనా నాటకం ఉండో, బాగా జ్ఞాపకంలేదు. ఆసంబంధమైన బాజాలు బండి వచ్చింది కాగితాలు పంచివెళుతున్నాడు అందులో ఒకడు కూర్చుని. పిల్లలు బండి వెంటపడ్డారు. అందులో కూర్చున్న అతడు వాళ్ళల్లో పెద్ద వాళ్ళందరికి తలోకాయితం ఇచ్చాడు. ఒక్కచిన్న పిల్ల మిగిలిపోయింది.

ఆవిడ్డ అయిదారేండ్ల పసిపిడ్డ. బండి వెంట ఆవిడ్డ కాస్త దూరం పరు

గెత్తి, కాయితం ఇయ్యకపోతే బిక్కముఖం వేసుకొని నుంచు
న్నది. ఆ వెళ్లిపోతున్న బండిలో దీనంగా, దిగులుగాచూస్తూ.
ఈదృశ్యాన్ని మేమంతా చూస్తునేఉన్నాము. కాని మాకెవ్వ
రికీ హోచని అలోచన దీక్షితులుగానికి ఒక్కడికీ తోచింది.
అరుగుమీద కూర్చున్న అంశమనిషి, అమాంతం, అక్కడ
నుంచి క్రిందికి దూకి, పడుగెత్తుకుంటూ వెళ్ళి, కలపనీకాయితం
ఒకటి అడ్డితీసుకొని, ఆపిల్లచేతుల్లో పెట్టాడు. ఆక్షణంలో
ఆయన ముఖంలో తృప్తి, సంతోషమూ తాండవించినవి. అంత
చిన్ననని సంతోచం చేశాడా చెబుటమూ, ఆ పడుగెత్తు
కుంటూ వెళ్ళడమూ, కాయితం ఆపిల్లకిచ్చి సంతోషించటమూ
చూస్తే, మాకందరికీ ఆశ్చర్యం కలిగింది. ఆబిడ్డముఖం చేటంత
అయింది. ఎంతో సంతోషంతో ఆబిడ్డ పడుగెత్తుకుంటూ తల్లి
దగ్గరకు పోయింది. ఆపిల్ల సంతోషంచూచి మాదీక్షితులు
అన్నగారు పొంగిపోయినారు.

ఆబిడ్డ మనస్సులోదూరి ఆపిల్ల దుఃఖాలని ఆ ఒక్క దీక్షి
తులుగారే గ్రహించారు. ఆవెధవ కాయితం దొరక్కపోవటం
మూలాన ఆ పసిది ఎంత హృదయవేదన . పొందుతున్నదో
ఆయన ఒక్కరే తెలుసుకొన్నారు.

‘బాలానంద’ అనే చిన్న స్కెచ్‌స్ వ్రాయగల దీక్షితులు
గారు అప్పుడు బయటపడ్డారు. బాబాలమ్మ బాబాలు, అమ్మని
పిలవరాబాబాలు, అక్కను పిలవరా బాబాలు అనీ, తిన్నారమ్మా
తిన్నారూ చేగోడీలూ తిన్నారూ, ఇంకాకాకావాలన్నారు అనీ బాల

గేయాలూ లక్కపిడతలూ అనే పుస్తకాలు వ్రాయగల చీషీ
తులుగానూ ఆరోజునే బైటపడ్డారు.

7

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారితో నాకు 'సాహితీ'
ప్రచురిస్తూన్న రోజులలో పరిచయం అయింది. ఆయన
అప్పటికి గొప్ప కవి కాలేదు. ఇప్పుడు ఉన్న పేరు
ప్రశస్థులు అప్పట్లో ఆయనకు లేవు. 'గిరికుమార' అనే పేరుతో
పద్యాలు సాహితీలో ప్రచురిస్తూ ఉండేవారు

అప్పుడు నేను గుంటూరులో ఉండేవాడిని. ఒకసారి
ఎందుకో నేను రైలుస్టేషనుకు వెళ్ళాను. ఓనర్ బిడ్డీ పైన,
మెట్లమీద సత్యనారాయణగారూ ఇంకో మనిషీ కూర్చు
న్నారు. సత్యనారాయణగారు సాహితీలో ప్రచురింపబడ్డ
తన పద్యాలు చదువుకొంటున్నారు.

సాహితీ ప్రచురిస్తూన్న కోత్తరోజులవి. సాహితీ ఎవరైనా
చదువుతూఉంటే వాళ్లు అందులోని రచనలను గురించి ఏమను
కొంటున్నారో తెలిసికొంచామని నాకు ఆకుర్దిగా ఉండేది.
నా రచన ఏమైనా అందులో ఉంటే నాకు ఇంకా ఆకుర్దిగా
ఉండేది. అందుకని అల్లాగ సాహితీ ఎవరైనా చదవటం
చూస్తినా, నేను అక్కడికి వెళ్ళిపోయి వాళ్ళు అనుకుంటూన్న
సంగతులు వినటం మామూలు. అల్లాగే ఆ రోజున సాహితీ

చదువుతూన్న సత్యనారాయణగారి దగ్గరకు వెళ్లి నుంచు
న్నాను. ఆయన తన పద్యాలు చదువుకొని ఆనందించి
నావంక చూశారు. నేనేమి మాట్లాడలేదు. ఎవరు నీవు?
నీ పేరేమి? అన్నారు. నేను చెప్పాను. ఇది వ్రాసింది
: వ్యనా అని సాహితీలో అచ్చుపడ్డ—“నేనే మేఘపుతులక
నైతే”—అనే వ్యాసం చూపారు. అవునన్నాను నేను.
నేను అదే వ్రాయటం మొదలు. అంతకు పూర్వం “ఉఫ్”
అని, “పుష్పలోకం” అని రెండు చిన్న స్కెచ్స్ మాత్రం
వ్రాశాను. “ఉఫ్” అనే స్కెచ్ని అక్కిరాజు ఉమా
కాంతంగారు మెచ్చుకొన్నారు. నేను వ్రాసినవాటిని ఎవరైనా
మెచ్చుకొంటే మహాసంతోషంగా ఉండేది నాకు ఆ రోజు
లలో. అప్పుడేమిటి ఇప్పుడూ అంతే ఆ మాటకొస్తే.

ఒక స్నేహితుడు నారచనలను మెచ్చుకొని నాతో స్నేహం
చేశాడు. నేనూ సంతోషిస్తూ అతని సాంగత్యాన్ని
అభిలషిస్తూ కాఫీహోటల్సుకు తీసికొనివెళ్లుతూ ఉండేవాణ్ణి.
కొంతకాలం గడిచింది. అర్థికపరిస్థితులు మారడంవల్ల అతణ్ణి
కాఫీ హోటల్సుకు తీసికొనివెళ్ళటం మానేశాను. అతనికి
కోపం వచ్చింది. నాతో కలిసి తిరగటం మానేశాడు. ఎవ
రైనా స్నేహితులు ఏమోయి శాస్త్ర మునిమాణిక్యానికి
నీకూ జోస్తీ తగ్గిందేమని మాటవరసకు అడిగితే, “అతని
కథలు మెచ్చుకొన్నంతకాలము నెత్తి నెట్టికొని కాఫీ పోయిం
చాడు, ఎన్నాళ్ళని పొగుడుతూఉండేది, ఏదో బాగా

స్నేహం అయిందిగదా అని ఒక రోజున పొరపాటున ఆతని కథలలో ఏదో ఒకటి బాగుండలేదని అన్నాను. అంతే ! ఆ రోజునుంచీ మాశిద్దరికీ ఎడమొఖం, పెడమొఖం అయి పోయింది ” అని ప్రచారం చేశాడు. ఇదంతా అబద్ధం, కాని నాకు మటుకు పైత్యం ఉన్నమాట నిజం. నా కథలను మెచ్చుకొన్నవాడు నాకు ఆప్తుడు, పైత్యం ఎవరికి లేదు !

ఇంతకూ చెప్పవచ్చిందేమిటంటే ఆ రోజున సశ్వనారా యణగారు నా స్కెచ్ చూచి, అంటే, చదివి మెచ్చుకొంటారని అనుకొన్నాను. ఆయన ఒక్క నిమిషం పైనంది క్రిందకి చూచి “ఏమిటిది ! ” అన్నారు. నా కేం చెప్పాలిసింది తెలియలేదు. ఏమని చెప్పేది ? అదో కథా, కావ్యమా ? ఏదో స్కెచ్. మా శివశంకరశాస్త్రిగారికి బాగుందని తోచింది, ఆయన ప్రచురించాడు- ఆ రోజుల్లో సాహితీ సమితి సభ్యులలో చాలామందిమి చిన్నవాళ్ళం. ఎవరై నా కాస్త పండితులు ఏమిటిది అని గట్టిగా అడిగితే శంకరశాస్త్రి గారి దగ్గరకు పరుగెత్తేవాళ్ళం. అందుకని ఏంచెప్పటానికి తోచక బిక్కమొహం వేసి నుంచున్నాను. నా బిక్క ముఖాన్ని జూచి ఆయనకు జాలి కలిగింది కామాలు, నవ్వి కూర్చో అన్నారు. కూర్చున్నాను. వెంటనే ఆయన తన పద్యాలు చదివి ఎల్లా ఉన్నాయి ఈ పద్యాలు అన్నారు. మామూలుగా బాగున్నాయి అంటారు. నేను అల్లాగ అంటానికి ధైర్యం లేక అర్థం కాలేదు. నిజానికి ఒక్కముక్కియినా

అర్థంకాలేద. అయినట్లు నటించేశక్తి నాకు అప్పట్లోలేదు. ఇప్పుడో? అర్థం కాకపోయినా అంటారు. ఇప్పుడు సంగతి వేరు. నేనే కాదు మీరుమటుకు! అర్థం కానపుడు కాలేదని అనేస్తారా? అంత ఛాందసంగా! ఎప్పటికీ అనరు. ఎవ్వరమూ అల్లాగ అరము. భేష్గా ఉన్నాయి అంటూ తల పంకించి కళ్ళు తేలేసి నానా హంగామా చేస్తాము. పైగా కావాలంటే అటువంటి పుస్తకాలమీద రిచ్యూ కూడా చేసేస్తాము. కాని ఆ రోజులలో అంత ధైర్యం లేక నాకు అర్థం కాలేదండీ. అని వినయంగా అన్నాను. సత్యనారాయణగారు నవ్వారు. అదే మాస్నేహానికి ఆరంభం.

2

అప్పటికీ ఇప్పటికీ ఆయన పద్యాలు నాకర్థంకావు. నా యంధుండే వాత్సల్యంచేత అనేకసార్లు ఆయన తన పద్యాలు విడదీసి చదివి అర్థం చెప్పేవారు. అర్థం నుటుకు మనస్సుకు నచ్చేది కాని అసలు పద్యం పద్యమే; చస్తే నాకది అర్థమయ్యేదికాదు. భాషా పాండిత్యం లేకపోవటం సంస్కృత సాంప్రదాయాలు తెలియకపోవటం దీనికి కారణాలు. దాని తరువాత సత్యనారాయణగారు తన పద్యాలు నాకు చదివి వినిపించటం మానేశారు. అదీగాక ఆయన ఆంధ్రకవులలో హిమాలయపర్వతం అయిపోయినారు. ఆయన వ్రాసిన వాటిలో కిన్నెరసాని పాటలూ, “దయ—నిర్దయ” అనే

ఖండకావ్యం తప్ప మిగిలిన పద్యకవిత్వం నేను స్వతంత్రంగా చదివి అర్థం చేసుకోలేను. అయినా సత్యనారాయణగారి యందున్న గౌరవం నాకు మరి ఎవ్వరియందుకూ లేదు. పర్వతాలలో హిమాలయం!! కవులలో సత్యనారాయణగారు!!! ఇది నా విశ్వాసం. ఇందులో దేని బొంబు త్యాగిని నేను చూడలేదు.

ఆయన పద్యాలను నేను అర్థం చేసుకోనేక క్లిష్టమేక మెచ్చుకొనలేకపోతున్నాను. ఆయనకూ నా కథలంటే ఏమాత్రం మెప్పు లేదు. ఒకమాట నేను అడిగితే చింతా దీక్షితులు గారు ఒక్కరే కథలు వాయుగలవారు అని ఆయన అన్నారు.

నా కథలు ఆయన మెచ్చుకోక పోయినా ఆయనయందు నాకు భక్తి, గౌరవం ఎక్కువ. అదేదో గొప్పగా చెబుతున్నావు. నీ కథలను మెచ్చుకుంటేనే నీవు గౌరవిస్తావా? లేకపోతే గౌరవించవా? అని మీరంటే అనొచ్చు. నిజం అంతేగా మరి...? ఎవరైనా మనరచనలను మెచ్చుకొంటే వాడు మనకు ఆస్తు డవుతాడు. మెచ్చుకోడో వాడితో మనము మాట్లాడము. గట్టిగా ఆలోచిస్తే...మీరూ... “అవును నిజం—అవును నీవన్నది నిజం” అని అనకమానరు. అందుకని నా కథలను మెచ్చుకోకపోయినా సత్యనారాయణగారిని నేను ఎక్కువగా ప్రేమించటం విశేషంగా చెప్పుకొంటున్నాను. అయితే కారణం ఏమిటా అంటే ఆయనలో ఉండే ఇతరములైన సుగుణాలు ఆయన్ను అంత స్నేహ

పాత్రునిగా చేస్తున్నాయి.

ఒకచూటు నేను అన్నాను “ సత్యనారాయణగారు, సాధారణంగా ప్రతికవీ, కథకుడూ, తన రచనలను మెచ్చుకొనేవార్య సేహాసేహోరుతాడు. అటువంటివాళ్ళతోనే సాంగత్యంచేస్తాడు. తన రచనలను గురించి శౌరవం మెప్పుదలూ లేనివాళ్ళతో సాంగత్యం చేయకు, మీరూ అంతే, నేనూ అంతే, ఇయోకరుఅంతే. కాని నేను చుటుకు ఇద్దరు వ్యక్తుల విషయంలో ఈ ధర్మానికి విరుద్ధంగా ప్రవర్తిస్తున్నాను. వాళ్లు నారచనలను మెచ్చుకోరు. అయినా వాళ్ళను నేను ఎంతో ప్రేమిస్తాను ” అన్నాను. “ ఎవరు వారు ? ” అన్నారు ఆయన. నా భార్య ఒక వ్యక్తి; రెండో వ్యక్తి మీరు అన్నాను. సత్యనారాయణగారు నవ్వారు.

3

ఆయన హృదయం మాత్రం నవనీతం. సరిగా జరిగిన విషయము ఒకటి చెబుతాను. పది సంవత్సరాల క్రితం నేను బందరు మొదటిసారి ఉద్యోగప్రయత్నానికి వచ్చాను. ముందు చింతాదీక్షితులు గారింట్లో బసచేశాను. అక్కడే భోజనం అయింది.

ఆ రోజులలో మా శివశంకరశాస్త్రిగారు సత్యనారాయణ గారు అంత కాస్త దూర దూరంగా ఉండేవారు. సత్య

నారాయణగారి నోట్లో శని ఉందనీ వాక్ పారుష్షము ఎక్కువనీ ఇల్లాగే కొన్ని మాటలు వారిని గురించి మా సాహితీ సమితి సభ్యులతో ఎవరో అనగా విన్నాను. మొత్తంమీద సత్యనారాయణగారంటే శౌరవం లేకపోగా ఆయనంటే ఒక విపక్షమైన భయం కలిగింది. కొద్దిగా ఏవగింపుకూడా ఏర్పడ్డది. సాయంత్రం నాలుగు గంటలకు దీక్షితులుగారు “సత్యనారాయణగారి ఇంటికి వెళదాము” అని నాతో అన్నారు. నేను రానన్నాను. ఆయన నా మనస్సులో సంగతి గ్రహించి “అల్లాక్కామ. మీరు రావాలె, మనం అనుకున్నట్లు ఆయన చెడ్డవాడు ఏమాత్రం కాడు. చాలా మంచివాడు కూడాను, వెడదాం రండి” అని నన్ను బలవంతం చేశారు. నాకు ఆ నోట్లో శనిఉన్న మురిపి దగ్గరకు వెళ్ళటం సుతరాం ఇష్టం లేదు. కాని దీక్షితులుగారి మాట తీసివేయలేక సరేనని ఆయనతో బయలుదేరినాను. నడిచినడిచి ఈడేపల్లి వెళ్ళాము ఆయన ఇంటికి.

సత్యనారాయణగారు అప్పుడు హిందూ కాలేజీలో లెక్చరరు- జయంతి అనే పత్రిక అతఃపూర్వం కొన్నాళ్లు నడిపి, ధనం లేకనో ఏమో విరమించారు. అవీ ఆయన పరిస్థితులు. నేను పెళ్లైనరికి ఇద్దరు ముగ్గురు స్నేహితులతో ఆయన మాట్లాడుతున్నాను. నన్నుజూచి ఆయన మామూలు కుశలప్రశ్నలు వేశారు.

దాని తరువాత ఎంతోసేపు కాకముందే మాటల సం

దశ్శంకలో నేను ఆరునెలలలో, “నాహితీ మల్లీ నేను నడుపు దామని అనుకుంటున్నానండీ” అన్నాను. ఆ మాట వినే షింటంలోనే ఆయన “నీవు ఏమన్నా-ఫూల్-వా” అని అడిగాడు. “ఏం!” అన్నాను “ఫూల్ వు కాకపోతే ప్రతిక పెట్టాలని ఎందుకు అనుకుంటావు?” అన్నాడు. “నాకూ ఆయనకూ ఏమి పెద్ద స్నేహంలేదే, ఇంత పరుషవాక్యం అన్నాడే” అని కష్టం వేసింది. మాటకు మాట అనే స్వభావం కాదు నాది. మాట్లాడక ఊరుకొన్నాను. జయంతి నడపటంలో ఆయన పడ్డ కష్టాలు పురస్కరించుకొని ఆయన అంత మాట చనువుగా అనేశాడు. అదీ అసలు సంగతి. ఈయనకు వాక్స్థానంలో శని ఉచ్చం గతుడై ఉన్నమాట నిజమేనని నిశ్చయించుకొన్నాను.

౪

అయిపోయింది, అప్పటికి బాగా సాయంత్రం అయింది. ఆయనా దీక్షితులుగానూ నేనూ బయలుదేరి చిలకలపూడి రోడ్డుకూడికి షికారు వెళ్ళాము. దారిలో మరొకకవిగారు కలిశారు. ఆయన వైఖరీ ఏమీ పెద్దమనిషితరహాగా లేదు. గూడకట్టూ, మోచేతులవాకా చొక్కా, పైన ఉత్తరీయం లేదు. ఇదీ వేషం. అంతకుపూర్వం ఏదో మామూలుగా మాట్లాడుకొంటున్నారు. ఆయన వచ్చిన తరువాత సభాషణ అంతా ఒక పెద్ద కొట్లాటలాగ నడిచింది. ఆ కవిగారి తరహా

అదీ. వాళ్ల సంభాషణ నాకు అర్థం కాలేదు. ఎందుకొస్తినా అనుకొంటున్నాను. ఇంతలో సత్యనారాయణగారు నన్ను కవిగానికి చూపి, “వీ రెవరో తెలుసునా” అని అడిగారు. సత్యనారాయణగారు ఆయనగారు ఆప్తస్నేహితులు. అందు చేత నాకూ ఆయనకూ సరిచదుం కలుగజేయాలని ఆయన ఉద్దేశం అయిఉంటుంది.

ఆకవి నన్ను ఎరగడు. అందుకని వీరెవరో నాకు తెలియదు అనాలిసింది. సత్యనారాయణగారి ప్రశ్నకు జబాబుగా కాని అల్లాగ అనక “ఎవరో వెరివేధవ పోదూ” అన్నాను నన్ను గురించి. అపరిచితుడు ఇల్లాగ అంటుం నాకు కష్టం వేసింది. ఇటువంటి మర్యాద తెలియని జంతువుకు నన్ను ఎటుకపరిచాలని ప్రయత్నం చేయటం సత్యనారాయణగారిదే తప్పు అని నేననుకొన్నాను.

అప్పటికే నా ఊరుకొంటే నేను బ్రతికిపోయేవాణ్ణి. సత్యనారాయణగారు ఊరుకోలేదు. నేను ఎవరినో తెలిసికొంటూనికి ఏమాత్రం ఇష్టంలేని ఆ పెద్దమనిషికి నేను ఫలానా అని చెప్పారు. అల్లాగ చెప్పిన తరువాత నైనా ఆయనగారు సగౌరవంగా మాట్లాడవచ్చునా? లేదు. నా పేరు విని, అయితే నేం! అని పెంకెగా అమర్యాదగా మాట్లాడాడు. ఈ కొంటెప్రవర్తన గర్హిస్తూ అయినా సత్యనారాయణగారు ఆ పెద్దమనిషిని చీవాట్లు వేయలేదు. పైగా ఉభయులూ నర్మకొన్నారు.

నాకు చిన్నతనం అయింది. దీక్షితులుగారు కూడా అనకపోయినా, విచారపడ్డారు. ఇనంతా జరిగిన తరువాత సత్యనారాయణగారంటే మర్యాద తెలియనివాడని నేను నిశ్చయించుకొన్నాను. ఇక, వెళ్లిపోదాము. వీళ్లతో ఉండకూడదని అనుకొని దీక్షితులుగారితో “వెడతానండీ” అన్నాను.

ఈ మాట సత్యనారాయణగారు విని “ఏమిటీ వెడతావా? ఏంతోందర?” అన్నారు. చాలు అసభవం అనీ అంవామని అనుకొన్నానే గాని అనలేదు. పనుంది, అని మాత్రం అన్నాను. సత్యనారాయణగారు సరే వెళ్లండి; మేము ఇప్పుడప్పుడే రాము, రాత్రి పొద్దు పోయిందాకా ఉంటాము అని విరుపుగా అనేశాడు. దానితో నాకు పూర్తిగా అసహ్యంవేసింది. గిరుక్కున వెనక్కు తిరిగాను.

౫

నేను ఇటు తిరిగాను. నా బుజంమీద సత్యనారాయణగారు చెయ్యివేసి ఆపి, అయితే చూడండి మీరు ఈవూరు ఎందుకు వచ్చినట్లు? ఏం పనిమీద వచ్చారా? అన్నారు.

అప్పటికి ఆయనను జూన్లే నాకు అరికాలు మంట నెత్తి కెక్కుతున్నది. “ఏదో పనిమీద వచ్చాను లెండి; మీరు తెలుసుకోవలసిన అవసరంలేదు” అని అనాలని నోటిదాకా

వచ్చింది. అనే ఉన్నట్లయితే నా జీవితంలో పెద్దమార్పు వచ్చేది. ఏ స్థితిలో ఉండేవాడినో! క్లియరాత్రా ముక్కు ఇంక కొంచెం పొడుగే అయితే ప్రపంచచరిత్ర ఇంకోవిధంగా ఉండేదిట! అట్లాగే ఆ రోజున నేడు ఆ మాటే అని ఉంటే నా జీవితచరిత్ర మరోవిధంగా ఉండేదేమో!

అనలేదు. అట్లా అనక నాకు భీమనరంగో ఉద్యోగం పోయింది. ఈ వూళ్ళో హిందూకాలేజీలో కాళీ ఉండని తెలిసి ఉద్యోగం కోసం వచ్చానని చెప్పాను.

సత్యనారాయణగారు అన్నారూ: అట్లాగా! అయితే ప్రిన్సిపాలుగారూ హెడ్ మాస్టరుగారూ నాకు ఆప్తులైన స్నేహితులు. వారితో నేను సీనియర్లమై గట్టిగా చెప్పి నా శక్తి నంతా వినియోగిస్తాను అన్నారు. తరువాత ఉద్యోగం అయింది. సత్యనారాయణగారి సిఫార్సు, నాకు ఉద్యోగం రావటానికి చాలావరకు పనిచేసిందని నన్నుకం.

అయితే:—

అట్లాకట్టేవిరుపుగా మాట్లాడాడు. ఆ కుర్రకవి నానా మాటలు అంటూఉంటే ఊగుకొన్నాడు ఈయన వట్టి కఠినహృదయుడు అని అనుకొన్నానే గాని. మళ్ళీ ఈయనే ఇంతమంచిగా మాట్లాడి ఇంత సాహాయ్యం చేయటానికి పూనుకొన్నాడే అని ఆశ్చర్యం వేసింది. ఆయన హృదయం ఎంత నవనీత సదృశమో నాకు ఆ క్షణంలో తెలిసింది. ఆ రోజునుంచీ ఆయన నాకు ఆప్తుస్నేహితుడు అయినాడు.

నాకష్టసుఖాలలో ఆయన సానుభూతికి చోటు ఉంది. ఆయన జీవితపథాన్ని ప్రేమలో గమనిస్తూ ఉన్న వ్యక్తులలో నేనూ ఒకణ్ణి—

ఆయన మంచితనమే నా ప్రేమకు కారణం. ఆయనకు నాయుండుగ.. అభిమానానికి కారణం ఏమిటో మరి తెలియదు.

ఆయన పద్యాలు ఇప్పటికీ నా కర్ధం కావు. ఎప్పటికైనా అర్ధం అవుతాయన్న ఆశ లేదు. నా కథలు బాగున్నాయని ఆయన ఇంతవరకు ఎప్పుడూ అననూలేదు, ఇకముందు అంటా ఉన్న ఆశలేదు.

అయినా మేమిద్దరూ ఆప్తస్నేహితులము.

కానీ....

ఈ జీవితకథకూ ఆయన Literary Career కూ ఏమి సంబంధమూ అని ఒక ప్రశ్న రాతగించడే కాని నాకు ఒక్క విషయం మాత్రం తోచింది.

ఆయన జీవితంలో వాక్ పాసుష్యం ఉన్నా, హృదయం ఎల్లాగ దయారసపూరితమో, అల్లాగే ఆయన పద్యాలు శతినపదభూయిష్టమైనా పద్యహృగమం మటుకు రస పూరితము.

నిండుమనంబునవ్య నవసేతనమానము

పల్కుదారుణాఖండల శస్త్రశుల్కము !—

8

స్కూలువాళ్ళు నన్ను ఒకసారి స్కూటు ట్రైయినింగుకు పంపారు. రైలు కర్చులు మాత్రం స్కూలువాళ్ళు ఇచ్చారు కాని పై కర్చు బోలెడంత అయింది. రెండు పొట్టి లాగులూ, రెండు కాకీ చొక్కాలూ, రెండు ఆకుపచ్చని తల గుడ్డలూ కొంటానికి పదిరూపాయలు కర్చు అయ్యాయి.

శుక్రవారం మధ్యాహ్నం ప్రయాణమైనాను. అసలు శనివారం ప్రాద్దుర బయలుదేరినా వెళ్ళవచ్చు గాని ఒకరోజు ముందుగా వెళ్ళటం దేనికైనా మంచిదని నేను ముందుగా బయలుదేరినాను.

ఆ స్కాట్ డ్రెస్సు, రాత్రిళ్ళు ప్రయాణసమయంలో కట్టుకుంటానికి మూడునాలుగుఢోవతులూ, రెండు తువాళ్ళూ, సబ్బుబిళ్ళూ, అద్దం, దువ్వెర కొన్ని సిగరెట్లు తీసుకొన్నాను.

నూజవీడులో కారు దిగేసరికి నన్ను నేను ఆసనాలు పట్టలేని స్థితిలో ఉన్నాను. ఈ - అసలే బిగసుజుట్టు - దేగి కొబ్బరి వీడు లాగున్నది. ముఖం, వళ్ళూ అంతా మట్టి కొట్టుకోడం మూలాన ఎట్లా ఉండాలో అట్లా ఉంటున్నవి. పావరక్షలు మరిచి పోయి పచ్చాను ఇల్లాగే దిగి మూట చంకన పెట్టుకొనడోళ్ళోకి బయలుదేరాను - కాఫీ హోటలు ఎక్కడా అంటూ.

పొద్దు తిరిగింది. నూజవీటికి ఊరి వెలసలను సుమారు రెండు

మొళ్ళ దూరంలో ఉన్న ఒక ఉన్యాయవనం వైపు ఒక పాంథుడు
మూట చంకన పెట్టుకొని నడుస్తున్నాడు. నేనే.....

సాయంత్రం కావడంమూలంగా పశువులు ఊళ్ళోకి వస్తున్నాయి
ధూళి లేపుకుంటూ. నేను ఊళ్ళోనుంచి తోటవైపు నడుస్తున్నాను
ధూళిని తోసుకుంటూను.

ఆ తోట జమిందారుగారిది. దానిచుట్టూ ముండ్లపాదలు
ఉన్నాయి ప్రహరీ గోడలాగ. లోల పూల మొక్కలూ,
పోకలూ, మామిళ్ళూ అన్ని ఉన్నాయి. మధ్యనొక బంగారా
ఉంది.

యకాయకీసి, ఆ బంగారాలోకిపోయి నూట ఓ కుర్చీమీద
పెట్టి, నేనో కుర్చీమీద కూర్చుని గోడలపైన ఉన్న బొమ్మలూ
అవి చూస్తున్నాను. ఒక తుణుకు గడిచిపో తేనో, ఇంకొకటి
ఎవరో ఒకాయన తోలికంది వచ్చాడు. చెద్ద కోటు వేసు
కొన్నాడు పచ్చని పసిమ. మొదటిసారి చూచింన్నదే ఆయన
చాలా గొప్పవాడనిపిస్తుంది. ఇక ఆయనకూపం, తీసి, నడక
అన్నీ చూస్తే కుంగి పోవాల్సిందే ఆయన ముందు నిలవటానికే
వీలేక, లేచి నుంచుని నమస్కరించాను. హిమాలయ పర్వత
శిఖరాన్నుంచి క్రిందికి చూస్తున్నాడన్నట్లుంది ఆయన
చూస్తుంటే. కాంచనగంగ పైన చంద్రోదయమైనట్లుంది ఆయన
చిరువల్పు నవ్వుతే-ఎవరు మీరు? అని అత పొడుగునునిషీ
నన్ను అడిగేసరికి నేను కుంగిపోయి ఖలానా అని చెప్పాను.
ఆయన నొకరును పిలిచి నాకు బసమాపమస ఆజ్ఞాపాదాడు.

నౌకరు నన్ను వెంటబెట్టుకెళ్ళి ఒక కుటీరం చూశాడు.

స్కూటు కాంచు అల్లాగే జరుగుతుంది. ఆ హులుగునోజులూ మర సౌఖ్యాలు, గౌరవాలు వర్జాలు అన్నీ మరచిపోవాలె. కుటీరవాసం, కఠిన భూశయనం, నియమిత ఆహారం, సిగిరెట్స్ పిన్డ్రస్-ఇవి ఆననయంతో ఆచరించవలసిన కొన్ని నియమాలు. ఇట్లాంటివే ఇంకా ఉన్నాయి ఎవరి గది వారు చీపురు పట్టుకొని ఊర్చుకోవాలె. పొయ్యిరాజేసుకొని, అన్నం తినుకొని తినాలె. ఇవన్నీ మర్చిపోతున్న జరగాలైన పనులు ఆ రాత్రికి మట్టుకు చెయ్యి కాల్చుకోవలసిన అవసరంలేకు. మా ఆవిడ మూటలో కట్టి ఇచ్చిన గోధుమకొట్టెలు ఉన్నవి ఇవన్నీ నేను ఆలోచించు కొంటూనే ఉన్నాను. ఆ నౌకరు నన్ను అక్కడ దిగబెట్టి వెళ్ళిపోయినాడు.

అప్పటికి నేను ఒక్కడే అయిపోయినాను. ఆ అరణ్యంలో ఆ గుడిసెలో నేను ఒకడ్ని కటిక నేలపైన పడుకోవాలె అనుకొనేసరికి భయంవేసింది. ఆ భయంలో నేననగా నిరుత్సాహ పడి వెంటనే మూట చూకనబెట్టుకొని ఇంటికి బయలుదేరాలి సిందే. కాని ఒకటి తోచింది. ఆ బంగాళాలో ఎక్కడా లేకు. జమిందారుగారు లోపల ఎక్కడో ఉంటాడు. అంకితా నిర్దేశ పోయినతరువాత మెల్లగా వనండాలోకి చేరవచ్చును అని ధైర్యంచెప్పుకొన్న తరువాత మూట కుటీరంలో పెట్టి, బైట కొచ్చి ఒక చిన్న ఇసికదిబ్బ పై ఉత్తరీయం పరచి దానిపైన కూర్చున్నాను. పశ్చిమాన ఎర్రని గుడ్డ పేలికల్లా మేఘాలు

ఎగురుతున్నాయి. సూర్యుడు అస్తమిస్తున్నాడు. అవన్నీ చూస్తూనే నక్కడే కూర్చున్నాను.

*

ఇంతలో మరో ఆయన నామోస్తరే మందుగా వచ్చాడు కాబోలు, ఒక సంచి చేత్తో బట్టుకొని, ఊపకుంటూ నేనున్నదిక్కుకే వస్తున్నాడు. ఎవరా అని నేను తేరి వారజూశాను నాకంటే కాస్త పెద్దవాడులాగ కనిపించాడు. మీసం నెరిసింది. నుదుటిపై న నున్నగా ఉంది. బట్టతల ఎక్కవ ధీమంతులకే ఉంటుందని నా అభిప్రాయం. నాకు బట్టతల అయితే బాగుండునని నేను ఎన్నోసార్లు అనుకున్నాను కూడానూ! బట్టతలతో ఒక కొత్త అందం ఉన్నమాట మటుకు నిజం. ఆయన ఖద్దరు బట్టలుకూడా వేసుకొన్నాడు. ఖద్దరు బట్టలు వేసుకొన్న వాళ్ళను చూస్తే నాకు గౌరవపాత్రుడులాగ అగుపించాడు. కాని ఆయన నడక మట్టకు బడిపంతులు నడకే! సరే మనవాడే, నామోస్తరే వచ్చాడని నిశ్చయించుకొన్నాను.

ఇట్లా ఆలోచిస్తూ ఉండంగానే ఆయన పెద్దపెద్ద అంగలేస్తూ సమీపించి “ఇదేనా అబ్బాయి నల్ల పంతుల ఆశ్రమం అన్నాడు. స్కాట్ కాంపులో నలుగురైదుగురు కలిసి ఒక కుటీరంలో ఉంటారు, ఒక్కొక్క సమూహానికి ఒక పేరు. మా ఆశ్రమావాసులకు నల్లపంతుల ఆశ్రమం అని పేరు. ఆయన అడిగిన ప్రశ్నకు జబాబు ఏమీ చెప్పకనేను ఊరుకొన్నాను. ఆయన మళ్ళీ నాకు కొంచెం

దగ్గర నా వచ్చి నిలబడి నువ్వు నల్లపక్షి వేనా? అన్నాడు.

నన్ను చూసే చూడటంతోనే ఇల్లా అంటున్నా, అపరిచయం నన్ను ఏకవచనంలో సంబోధించడమూ, నాకు కష్టకలిగించక పోలేదు. కాని ఆయన నాకంటే పొడగ్గా ఉండటమూ, వయస్సులో పెద్ద నాకు కావటమూ ఒట్టైన కలిగి ఉండటమూ, ఇవన్నీ నన్ను ఆయన ముందు కుంగతీసివై. నాలో ఉండే అహం చచ్చి ఉరుకుంది. పెద్దనాడూ, నువ్వు అని అంటే మానెనే అని నాలో నేను అనుకుని ఉంటాను. ఏమనుకుంటే నేను ఇంతకూ జరిగిందేమిటీ అంటే, నేనేమీ మాట్లాడక ఆయన నంక పిచ్చిగా చూస్తూఉండి పోయినాను.

ఆయనా వచ్చి నాపక్కకే నుంచున్నాడు. సామాన్య పరిస్థితుల్లో అయితే, సేమిద్దరూ మాట్లాడుకోవాల్సింది. ఒకరి కొకరు తోడైనా మని సంబోధించాల్సింది. ఆయన అల్లాగ కోతిగా మాట్లాడాడని నాకు కష్టంగా ఉంది. కాబట్టి నేను మూతి ముడుచుకు కూర్చున్నాను. ఆయనతో మాట్లాడడానికి నాకు ఏమాత్రం బుద్ధి పుట్టలేదు.

ఇంత విముఖత కనపరచినా ఆయనకేం చిన్న తనం కాలేదు. కొంచెంసేపు ఆయన అల్లాగే నిలబడి నా దగ్గరనుంచి ఏమీ జబాబు రాకపోవటంవల్లా, వస్తుండనే ఆశకూడా ఎక్కడా కనపించకపోవటం మూలానా, మెల్లగా కుటీరంవైపు నడుస్తూ “నీవు ఒక్క పక్షి వే కనబడుతున్నావు. అన్ని పక్షులూ రాలేదు కాబోలు. రేపు వచ్చి వాల్తయ్య అన్ని పక్షులూనూ”

అనుకుంటూ వెళ్ళిపోయినాడు.

చూస్తే, ఇతడేదో విచిత్రమైన నులిపిలాగే కనిపించాడు. మాటలులో చొరవ అమిత చౌర్యముగా ఉంది. ఆయన ఎవరో నీను ఎరగను. నేను ఫలానాఅని ఆయన తెలిసి ఉన్నవాడులాగా కన పడలేదు. హక్కు మొఖం తెలియని వాడు, నాతో ఇల్లాగ మాట్లాడటం చాలా విచిత్రంగా ఉంది. నా జన్మలో ఎప్పుడూ ఇల్లాంటిదీ సంభవించలేదు.

ఇతడు నాకు, ఎక్కడైతే నా సహాధ్యాయుడైతే అన్న సందేహం చటుక్కున తట్టింది. నేను తననుగుర్తించలేదన్న విషయంగ్రహించి నన్ను ఏడిపించటానికి ఇల్లాగ ఏనున్నా చేస్తున్నాడే అని కొంచెం నేపు ఆలోచించాను. ఆయనను చూచినట్లు నాకు చూచాడుగానన్నా స్థాపకం రాకపోయినా ఆయన తప్పకుండా నాకు క్లాసు మేటు అయి ఉంటాడు లేకపోతే మరెవ్వరికి అల్లా మాట్లాడటానికి గుండెలుంటాయి అనే నిశ్చయానికే వచ్చాను.

అదే నిజం అయినా, ఆ ప్రవర్తన నాకేం గాగుండలేదు. చిన్నవాడా! చితకవాడా! చలబై ఏం స్లు దాటిన పెద్దమనిషి, దాదాపు శన ఈడుమరో పెద్దమనిషితో మల్యాదలేకుండా మాట్లాడటం అసహ్యం అనిపించింది నాకు. కానిమనిషిని చూస్తే, మరి ఏమిటో చెప్పలేను అసహ్యం కలగటంలేదు. పైగా గౌరవభావం కలుగుతున్నది. మాటలు వింటే మంటగా ఉంది! ఆయన మాటల్లో చురుకూ, చూపుల్లో కరుకూ, ఉన్నవి. మరి ఎందులోనో మాధుర్యమూ కూడా ఉంది.

ఆయన కొంటెతనానికీ మాట్లాడుతున్నాడో ఆయన స్వభావమే అంతో నేను ఊహించలేకపోయినాను. ఇంతకూ ఆయన నాకంటే పెద్దవాడు. బట్టతలకూడా ఉంది. ఆయన ఎంత వేళ్ళాకోళ్ళంగా మాట్లాడినా, అది నాకు ఎంత వెగటుగా ఉన్నా, నేను ఆయనను ఏమీ అనలేకపోయినాను.

ఆయన వచ్చి నాపక్కన కూర్చుని 'ఏవ్రూరు అబ్బాయి మీదో' అన్నాడు. బందరు అన్నాను. అని నేనిల్లా ఆలోచించాను. నేనిల్లాగ సజావుగా సమాధానాలు ఇస్తూ ఉంటేనా ఈయన నన్ను ప్రశ్నలతో ఓకి చంపటమే కాకుండా వెటకారంగా మాట్లాడి నన్ను ఏడ్పిస్తాడు. ఈయన స్వభావమే ఇలాంటిదిగ కనిపిస్తున్నది. మళ్ళీ మాట్లాడకుండా ఒక్క రూపాయి అనుకొన్నాను. కాని మళ్ళీ మనకె నుకు పోట్లాట ఈనట్టడివిలోన అని అనుకొని ఊరుకొన్నాను. నిజం సంగతి ఆయనతో ఏమీ మాటాడ దల్చుకోలేదు. అందుకని ఆయనవైపు తిరగక ఎదురుగా ఉన్న అస్తమయసూర్యుని వంకకు తిరిగాను.

ఈయన నా "క్లాసు మేటు" అవునా కాదా అన్న విషయం నన్ను మళ్ళీ బాధించింది ఒక్కసారి అడిగి తెలుసుకొంటే పోతుంది గబుక్కున ఆయన వంక తిరిగి ఏమండీ, మీరూ నేనూ, ఎక్కడై నా చగువుకున్నామా? అన్నాను.

ఆయన నానంక విచిత్రంగా అడవిమృగాన్ని చూచినట్లు చూస్తూ, తలదాచి, ఊహలు నాకాగతపట్టలేదు అన్నాడు. బాకు

పుచ్చుకొని పొడిచి నట్లుఅయింది.చీ, ఇతనితో ఇక విస్తారం మాట్లాడకూడదనుకొని మళ్ళీ అటుతిరిగాను.

*

అటునైపున మేఘాలూ, ఎర్రసముద్రంలోనితరంగాలతెకదలు తున్నాయి. ఆ తరంగాలకుఅవతల ఇంకో ప్రపంచంఉన్నట్లుంది. అచ్చటస్వర్గవీధులు కనిపించినై. మధ్య నున్న నల్లనిమేఘపు తునకలు దేవతల ఛాయల్లాగఉన్నాయి. అమిత వైభవంగల ఆ దృశ్యాన్ని నావలెనేచూచి,ఆనందించి తలలూపు తున్నాయి పోక మొక్కలు. పోక మొక్కల తలలూపులనుజూచినవ్యతున్నాయి మామిళ్ళు. నేను ఇదంతా చూస్తూ,అయన్నూ ఆయన మాటల వల్ల కలిగిన మనఃక్షేశాన్ని మరిచిపోయినాను.

ఇల్లా ఎంతసేపు చూస్తూ ఉండిపోయినానోనాకు తెలియదు. అంతసేపు ఆయన నాక్రక్కనేకూర్చుని నాసంతతి విచిత్రంగా కని పెడతున్నాడు. ఇది నేను గ్రహించాను. గ్రహించికూడా ఊరు కొన్నానేగాని ఆయన్ను మాట్లాడించ దల్చుకోలేదు. మొదట్లో అంత నెగటుగా మాట్లాడిన వ్యక్తితో నేను మర్యాదగా ప్రవర్తించవలసిన అగత్యం ఏమాత్రం లేదనీ, ఊరుకోవటమే చాలాఉచితమూ అనకూడా నిశ్చయించుకొన్నాను. నేను ఊరుకున్నా ఆయన నన్ను ఊరుకోనియ్యలేదు ; చివరకు ఆయనే మళ్ళీ మాట్లాడించాడు. మాట్లాడించినా మాటాడక పోవటం మరీ మోటుగాఉంటుంది. అందుకని అడిగిన మాటకు

సమాధానంచెప్పదల్చుకొని ఏమి అన్నట్లుగా ఆయన ముఖం కేసి చూశాను.

“ఏమిటా చూట్టం! ఒకటే చూడటం! ఏంజూస్తున్నావు?” అన్నాడు. ఏదో ఒకటి చూస్తున్నానులే, నీకెందుకూ? అనొచ్చు. అట్లాగ అనటానికి కొంచెం ముండితనం కావాలె. నాస్వభావం లో అదిలేదు. అందుకని మామూలుగానే జవాబు చెప్పాను. సూర్యాస్తమయ శోభచూస్తున్నాను అని.

ఈమాటవిన్నాడు ఆయన; కళ్ళు పత్తికాయలంత అయ్యినై. నోరు తెరుచుకొంది. ఒక్కోమిషం మనిషి నిశ్చేష్టుడైపోయి నాడు. తన జన్మలో ఎప్పుడూ అంతమాటవినగట్టు ఆశ్చర్యపోయి నాడు. ఓ అరనిమషం అట్లాగే ఉండి - చివరకు తెప్పరిల్లి ఏమిటో అస్తమయశోభచూస్తున్నావు! అన్నాడు. ఆప్రశ్నకు ఏమీ జవాబు చెప్పవలసిన అవసరం లేకనుకొని ఆయన పిచ్చి చూపులను లెక్కజేయకుండా, మళ్ళీ ఆసూర్యబింబానికే కళ్ళు అప్పగించాను. నా బాధను ఆ సూర్యునికి, ఎరుకచేశాను.

సంజకాంతులు కరిగిపోతున్నాయి. గాలి చల్లగా హాయిగా ఉంది. ప్రకృతిలోనే కా న్యూనికి ఎక్కడా చోటులేకుండా పోతున్నది. నాహృదయంలో కోసానికిగాని, ద్వేషానికిగ్లాని, చోటు ఉండటం అసంభవం అయింది. ఆయన వైపుకు తిరిగాను.

ఆయన హృదయంకూడా కరిగి నీరైన్నట్లు నాకు లోచింది. ఆయన నావంక జాలిగా చూస్తున్నాడు. ఏందుకో ఆజాలి ఆయనకు నాపై న! నాగుడ్డలను జూసో, నా ఆకారాన్ని జూసో!

చూసి చూసి చివరకు నా ముఖంపై న చీకెలు వేసి, పిశ్యవాత్సల్యం తో “ఏమిటోయ్ అల్లా చూస్తున్నావు?” అని మళ్ళీ అడిగాడు. “చెప్పానుగానూ సూర్యాస్తమయం చూస్తున్నానని” అని నేను విరుపుగానే మాట్లాడాను.

ఆ మర్నీ ప్రకృతి ఏమిటోగాని నేను విరుపుగా మాట్లాడినా, విడిచించుకొన్నా, ఏమీ కదిలకుం. గోరణి నూర్చును. సూర్యాస్తమయం చూస్తున్నానని కాకూ నేనన్నాను. ఆచూట విని ఆమన, నీమూఖం, రోహ అర్యో అస్తమయ్యాన్ని ఏం జూస్తున్నావు, అని నన్నే గో విచ్చివాడికింద తెల్లగట్టింట్లు తేల్చాడు. ఈ మాటకూ నేనేమీ జవాబు చెప్పలేదు—ఆమన మళ్ళీ, ఆలోచించుకొని, కాక పోతే నీవు కవివై ఉండాలె అన్నాడు.

ఈ విధా నేను ఇంకోలా జవాబు చెప్పలేక వీడిని వదలించు కొందాను, “కవినీగాదు, గడ్డలూ కాదు, ఏదో చూస్తున్నాను ఊరుకొందూ” అన్నాను కొంచెం విసుగ్గానే. నేను విసుక్కోటం ఆమనమీద ఏమాత్రం న చీకెలేదు. పైగా నవ్వుతూ అన్నాడాయన. “ఏదో కొద్దగా రయికా?” అని. అదేగో తాగుడులాంటి అలవాటైపోయి!!—నేనుచూసాను నవ్వించి ఊరకొన్నాను. ప్రతికలు కథాపత్రా అట్లాంటివి ఏమైనా చూస్తుంటావా? అని మళ్ళీ అడిగాడు ఏదో దయతో, వాత్సల్యంతో అడిగినట్లు తోచింది. అబద్ధం చెప్పలేక పోయినాను.

ఎప్పుడైనా కథలు వ్రాస్తుంటావా అన్నాను. “ఆంధ్రంకే, ఏదో వుంది చెప్పవే మరీ? నేను ఎప్పుడే అనుకున్నా ఆ పిచ్చి చూపులు చూచి” అన్నాడాయన. ఈమాటలు అరటంలో ఆయన చూపిన ఉత్సాహానికి మితిలేదు. తనేదో కొలంబస్ వలె మహాగొప్ప విషయాన్ని నిశ్చయించుకున్నా!! ఉత్సాహం పొంగు కొంత తగ్గిన తరువాత ఆయన మళ్ళీ నాబుజంమీద తట్టి—అయితే—పాపం ఎన్నాళ్లనుంచీ..... నీకీ పిచ్చి? అని బాటిగా చూస్తూ ప్రశ్నించాడు. నాకు కొద్దిగా నవ్వుకూడా వచ్చింది. చాలా రోజులనుంచి ఉంది అన్నాను. ఈమాట విన్న మీదట ఆయనకు నామీద మరి విచిత్రమైన జాతి పుట్టిందేమో ఏమీ మాట్లాడకుండా అల్లాగే పావుగంటసేపు కూర్చుని చివరకు నాతలపై న చేసుకోవేసి నిమిది “అయితే నీ పేరేమిటి నాయనా?” అని అడిగాడు.

చెప్పకుండా ఎందుకుండాలె? చెప్పాను ఫలానా అని. ఆ పేరు వినే వింటుంటే ఆయన, హడలిపోయి భయంకరమైన పిడుగుకాండల్లు విరుచుకు పడ్డాడు. నిశ్చయనా మోడ్డైపోయి గుటక మింగలేక, గుడ్లు చేలేసి నానా హంగామాచేసి తెప్పరిల్లిసల్లు తెప్పరిల్లి, తాను విన్న ఈ ముఖవార్త నిజంగా అబద్ధమా అని సందేహించే వాడిలాగ, చూస్తూ అయితే ఆ కథలు వ్రాసేవాడివి???? అని మాట పూర్తిచేయలేక గుడ్లు మిటకరించి చూడటం నాగించాడు. నేనే—అన్నాను

తలుచుచున్నాను.

ఆ పళ్లెగా ఆయన నాబుజుమీద విసురుగా చనిచాడు. నూడ తొలిగేటట్టు—చరిచి. ఓరి సన్యాసే, నువ్వురా, నువ్వా... ముసలూణీక్యానివి! అన్నాడు. చాపా: నుండే సట్టుకుపోయింది కావశాలి నూట్లాడలేక గుడ్లు అప్పించి కూర్చున్నాడు.

ఒక్కసమిషం అయింది. ఆయనకు కలిగిన ఆశ్చర్యం వక్కామూటు రాలేకు. పాల గాంగులాగ మళ్ళీ మళ్ళీ రావటం మూలాన, ఆ సమిషమూగడవటం తోనే అందుకొని, అయితే నువ్వా?—ముసలూణీక్యం అంటే ఎంత గొప్పవాడో, ఎట్లా ఉంటాడో, ఎంత స్ఫురదూపో ఎంత అందమైనవాడో అనుకొన్నాను. నువ్వురా!! నువ్వురా ముసలూణీక్యానివి!!! అన్నాడు ఆయన ఉక్కిరిబిక్కిరి అవుతూ. ఆయన చూపుల్లో ఇంకా చచ్చేటంతటి సందేహం కనబడుతున్నది. ఏమాత్రం సమ్మినట్టు లేదు.—ఆశ్చర్యం, అసహ్యం ఆయన గుఱుమీద తాండవిస్తున్నాయి.

ఇతరులు తనను గురించి గొప్పవాడనుకొంటే ఎవ్వరికైనా సంతోషమే. ఆయన నూటలు సన్నాకవిధంగా సంతోషపెట్టి వై. సవూవస్తున్నది. ఆయనమీద ఉన్న కోపంతంతా నూయనుయింది. ఇంతకూ ఆయనకు సందేహం తీరలేదు. ఆ సంగతి గ్రహించి, నేనేనండి ముసలూణీక్యాన్ని అన్నాను.

అప్పటికి ఆయన సందేహం తీరినట్లు కనబడ్డది. కొంచెం తే

రుకొని చిరుచప్పు నవ్వి “ఏ తమాషాగా ఉదీ వ్యవహారం. నీ కథలన్నీ నేను చదివాను!!” — అన్నాడు. అ తకంటే విచిత్రం ఏదీ లేనట్లు నా కథలన్నీ చదివటం నా పూర్వజన్మ సుకృతం అని అంటే బాగుంటుందో, లేకనా అదృష్టం అంటే బాగుంటుందో, అసలు ఏమంటే మర్యాదగా సరసంగా, వినయపూర్వకంగా ఉంటుందో నాకు తెలియక, ఊరికే చూపులో నేనాస్మిత జ్ఞాతా భావాన్ని ఆయనకు తెలియజేసాను. ఆయన మళ్ళీ ఇంకో సప్పు తెర వచ్చింది. మళ్ళీ సవాలు మళ్ళీ “నువ్వురా?” అన్నాడు. మళ్ళీ తట్టాడు. మళ్ళీ బుజంపై న గట్టిగా కొట్టాడు.

అప్పటికి నా బుజం నాలుగైదు గట్టిదెబ్బలు తి.టం కూడా లాన బాగా నొప్పి వచ్చింది. ఇంకో దెబ్బకు తట్టుకోలేదు. ఆయనకు మళ్ళీ ఇంకో పొంగువచ్చి నన్ను పరిచాడా నా గూడ విరాటమో, తొలగటమో తప్పదని తోచింది. కాని వద్దని ఎట్లా చెప్పేది. అందులో నన్ను మెచ్చుకుంటూ చేసే పనిని నేను, నా నోటితో ఎట్లా వద్దనగలను. అసలేకపోయినాను. అసలేక పోవటమే కాకుండా ఏమైనా కాని ఇంకా ఒకటి రెండు దెబ్బలు ఓర్చు కొందామని కూడా నిశ్చయించుకొన్నాను. కాని ఒక్క తెలివైన పనిచేసినందుకు నేను ఇప్పటికీ సంతోషిస్తున్నాను. ఏమిటంటే అది వాడి. ఎడమచేతి వైపున కూర్చున్న నాడిచల్లా లేచి, ఏదో పని ఉన్న వాడిలా అలా వెళ్ళి మళ్ళీ వచ్చి ఆయనకు దండెత్తింది కూర్చున్నాను.

నేను అట్లాగ కూర్చున్న తరువాత రెండుమూడు నిమిషాలకు ఆయనకు ముళ్ళ వచ్చింది ఆపాయి. అదే కలుసుసారి కూడాను. ఈశిభా నా వీపుమీద ఊరికే చెయ్యి వేశాను ఆదరుగా. అంతే-కొట్టలేదు. ఒక్కోళ్ళమీద సత్కూర్పు విడిచి ఇట్లా ఉంటావని నేను కలలోనైనా అనుకోలేదు సుచూ! ఆరి! సీనా మునిమాణిక్యాం! అని ఊరికే నానక నిరుత్సాహుడి చూడ్డం నాగించాడు.

పాపం మాచవుడికి, హిమాలయ పర్వతమని చూడబోతే ఓ రాళ్ళగుట్ట దిగవట్టేది. ఆయన కాశీ విశ్వేశ్వరాలయ ముకొన్నది పోలేరమ్మ గుడి కంటేకూడా చిన్నదయింది.

ఇవి అశని భావాలు. కాసేపు ఆయన మాట్లాడలేదు అని నా అనృష్టం. ఆయన ఒకరకం ఆలోచనలో పడితే, నేను మరోరకం ఆలోచనలోపడ్డాను. నే నెట్లా ఉన్నానా వీడింత ఆశ్చర్యపోవటానికీ అని నాకు పెద్ద సందేహంకలిగింది. స్ఫురదూక్రిని కాక పోవచ్చు. కాబూలునాగా లాగ పొడగరిని కాక పోవచ్చు. దొరలాగ తెల్లగా లేకపోవచ్చు. బట్టలు చూసి ఉండవచ్చు. కాని ఆయన అంత నెత్రిగా చూసి ఆశ్చర్యపోవటానికీ నాలో ఏముందా అనేజిగ్గాన బయలుదేరింది. వేషం అందంగా లేకపోతేకీమీ గా చూపుల్లో, చూపుల్లో, నిరకలో పెద్ద మనిషి తనం, ఆయనకు కనపడకపోవటమే మా అన్ని తర్రంలో పడ్డాను కాసేపు.

ఆయన నిరుత్సాహానికి కారణం సరిగ్గా నాకు ఇంతవరకూ తెలియలేదు. అందుకని ఏమిటండీ, ఇంతకూ మీరు నిరుత్సాహ పడటానికి కారణం? అని అడిగాను.

ఈ మాటతో మళ్ళీ ఆయనకు భావోద్వేగం కలిగింది. చూపుల్లో గొంతులో ఆ ఉద్రిక్తమైన భావచ్ఛాయలు కనిపించినై... ఆయన ఇట్టే అన్నాడు. “కారణం అడుగు తున్నావా? ఆరి నీ తెలివి తెల్లవారా! నీకింకా తెలియక తేదూ! నేనూ... నివేమో గొప్పవాడిని అనుకున్నారా” అన్నాడు.

ఎన్నిసార్లు అన్నా ఆయిక్కే అంటాడాయె! నాకు వల్లు మంకిగోయి, అవును నేను గొప్పవాడే అన్నాను నిదలించుగా. ఆయన నవ్వుతూ అన్నాడూ, నవ్వు గొప్పవాడి నేరా! అదికాదు నేననటం—కాని ఇట్టే ఉన్నా నేనూ అని నే నేడుస్తున్నాను. అని నెత్తిపై న వెళ్ళుతో కొట్టుకున్నాడు. ఎ., ఎట్లా ఉన్నా నేమిటి!—అని అనూకుంకంగా అడిగాను చివరకు. ఆయన పాపం చాలా విచారపడుతూ అన్నాడు. “ఓరి పిచ్చి నాయనా! నీవు ఎట్లాగో ఉంటా వనుకున్నారా ఇట్లా ఉన్నా వేంరా? వర్తివెరి వెంగళప్పలాగ ఉన్నావురా!!!” అని సంగతి కాస్తా స్పష్టంగా చెప్పేశాడు.

నాకు కష్టం వేసింది. మనస్సు చివుక్కుమన్నది. ఉడుకు మోతు తనం వచ్చింది. అయితే నేం, ఆయనను ఏమీ

అనలేక పోయినాను. నాకు ఎదురుగా ఉన్న ఎర్రని సూర్యబింబాన్ని చూస్తూ ఉండిపోయినాను. ఆ తరువాత కాసేపటికి చీకట్లు కమ్మినవి.

౪

ఆ మర్నాడు అంతా వచ్చారు. ఆటలు పాటలూ, అన్నీ సాగంభమైనాయి. ఆయన పేరు శివం. శివం నేనూ ఒక కుటీరంలోనే ఉన్నాము. ఆ తరువాత కూడా ఆతని ప్రవర్తన ఏమీ మారలేదు. ఆయన ప్రతివాణ్ణి వెక్కరించటమే. ప్రతివాణ్ణి నోనూ వేళాకోళమే. అందరినీ ఆయన ఏంరా అని పిలిచేవాడు. అందరూ ఆయన్ను ఏంరా అనేవారు. నేను అల్లాగే శివాన్ని ఏంరా అని పిలవటం సాగించాను.

శివం అందరినీ బహు నవ్వించేవాడు. ఒక రోజున స్కాట్ కమిషనర్ మమ్మల నందరినీ పిలిచి, దగ్గరలో ఉన్న అడివిలోకి పోయి కనపడ్డ చెట్టు పేరల్లా వ్రాసుకొని రమ్మన్నాడు. అక్కడ దొరికే మూలికలూ వాటి ప్రయోజనంకూడా వ్రాసుకు రమ్మన్నాడు. చెట్లను గురించి మాకు తెలియటమే లాభం. నలుగురు నలుగురు కలిసి ఒక జట్టుగా తియ్యారై వెళ్ళిపోయినారు. ఆ నాల్గు రోజులూ ఆ అధికారులు ఏం చెయ్యమంటే, అని మేము చేయాలి.

శివం, నేనూ, ఇంకో ఇద్దరం కలిసాము ఒక జట్టుగా.

క్యాంపుదాటి నాలుగు ఫర్లాంగులు పోయే సరికి అక్కడొక చక్కని మర్రిచెట్టు నడవడది. శివం బిక్కడ రిపీసుని, ఆగి, “అ రేయ్ ఇదేం చెట్టురా?” అన్నాడు. “మర్రిచెట్టు అన్నాను నేను. “స గే ఇల్లారండి, అ. టూ తాను వెళ్ళి తనపై ఉత్తరీయం కిడిపరచి కూర్చోండిరా చూస్తారే, వెర్రి పీనుగుల్లాగ!! కూర్చోండి. ఈ మర్రిచెట్టును గురించి ప్రజ్ఞే పద్మాము” అన్నాడు. మేము నలుగురమూ బి. ఏ. లమే కాని ఆ రూప మమ్ముల నందరినీ కళిపి వెర్రి పీనుగులని తిట్టినా ఒక్కడూ నూట్లూడలేదు. అతని సంగతే అంతే అని తెలిసిపోయింది.

కూర్చున్నాము. ఒకాయన “అరేఅబ్బాయి, కూర్చోబెట్టావు సరే ఆయన చెయ్యమన్న పని చేయకపోతే మాటాస్తుంది గదా!” అన్నాడు.

“ఏదావులే కూర్చోరా. నలుబై ఏళ్ళొచ్చి ఇప్పుడు నవ్వు నేర్చుకు చచ్చేదేమిటి! ఆ మాట కొస్తే, ఆ కమిషనర్ కు వచ్చా ఈ చెట్ల పేర్లన్నీ? ఏదో వాడేప్పు వాడేకుస్తాడు. మన ఏప్పు మనది అసలు మనం నేర్చుకొందామని వచ్చారా? చెప్పవే? ఆ బోర్డువారు బలవంతపెడితే ఏదోవచ్చా. అంతేగా! కూర్చో!” అన్నాడు. అదేమి చిత్రమో వాడు చెప్పే మాటలన్నీ సిజం అనిపిస్తాయి. వాడితో కాదంటానికి మర్రో ఎవ్వరికీ డమ్ములులేవు, నిజమేనని చతికిలబడ్డాము. వాడు ఓ లావుసాటి చుట్టతీసి అంటించాడు. మేమూ యధాశక్తి ధూమ

చానం చేశాము. కానీ ఆ నిమిషంలో నాకు చుట్టూ తాగటం లోనే తీసి, దుర్జా ఉన్నాయి అనిపించింది. మధ్యమధ్య ఉమ్మి న్నూ నడిగివేసి ఆ చెట్టుక్రింద కూర్చుని, వాడు సర్వీసులో ఉండే మెలకువలూ అధికారులను సంబోధిస్తే వాగ్దారాలూ, ఇల్లాంటి మరకొన్ని నిషణ్ణాలమీద ఉపన్యాసం ఇస్తుంటే, తెల్లపోయినాము నాడికున్న అనుభవమూ, వివేకమూజూచి.

అప్పటికో గంటన్నర అయింది వెళ్ళినవాళ్ళు అందరూ మళ్ళీ క్యాంపుకు చేరుకున్నారు. సేమూ చేచాము. నాకు మట్టుకు గాభరాగా ఉంది. కమిషన్ ఏమంటాడో నా; ఆ సంగతి కాస్త బైట పెట్టాను. తీరామాస్తే, ఒక్క శివం తప్ప మిగిలిన వాళ్ళూతా నా మోస్తరే భయపడుతున్నారు. ఒకాయన “వాళ్లు చూసుకోచ్చిరి పేర్లు మనంకూడా కాపీజేసి ఆయన ముఖాన వాస్తేద్దాం” అన్నాడు. మేమంతా అదే బాగుందని మనస్సుతో అనుకుంటున్నాం. ఇంతలో శివంచర్రున వేచాడు తా చుపాములాగ. “ఛా, వెళివ పనులు చేస్తానంటావు. వెరివీసుగా, అల్లా దొంగపనులు చేయటం మనకేం ఖర్మారా? ఇంతచదువూ చదివి ఇల్లాంటి నీచానికి తయారవుతావాస్కూలు కుర్రాడి లాగ!!” అని చుక్కచీవాట్లు పెట్టాడు. మరి ఏం జేస్తామరా? అన్నాము. ఏముంది? అడుగుతాను. ఇంతవరకూ ఏంజేస్తున్నా రని, నురి చెట్టుక్రింద చుట్ట తోలేస్తున్నామని చెప్పండి అన్నా డు. అంతా సవ్వారు కాని అదే మంత విషయమై జవాబు

కాదని శివాన్ని బ్రతిమాలుకొన్నాము.

“మూరంతా నావెనకాల ఉండండిరా. ముందు నేను ఆయన కళ్ళు బిడతాను. సమాధానం చెపుతాను. మళ్ళీ మాట్లాడకుండా పోతాడు. చూస్తుండండి.” అని మాకు భయహస్తం ఇచ్చాడు. మేమూ సరే అని పోయిపోయాము.

క్యాంపుకు వచ్చిన తరువాత ఓ చెట్టుకింద ఈ గుంపులన్నీ చేరినై. ఒక్కొక్కరి దగ్గరే కామితాలు వసూలుచేస్తున్నాడు. అయితే తమాషా ఏం జరిగిందంటే, ఇల్లా ఏమీ వ్రాసుకురాకుండా మా మూస్తరుగా ఏదోవిధంగా, ఆ కాసేపు గడిపి వచ్చినవాళ్లు చాలామంది బైటపడ్డారు. ఆయనమట్టుకు ఏం జేస్తాడు—విసుక్కుంటున్నాడు. మాదగ్గరికి వచ్చే సరికి ఆయనకు బాగా విసుగెక్కింది. ముఖం చిస్టించుకొని మా శివం వంక చూస్తూ, ఏదయ్యా, నీవు వ్రాసిం దేదీ? అన్నాడు— శివం నిర్లక్ష్యంగా లేచిన్నట్లు, చెయ్యా కిలా ఊపి, పెదవి విరిచి చప్పరించాడు. అసలే ఆయన విసుగెత్తి ఉన్నాడు. పైగా ఈ పెంక ప్రవర్తనవల్ల ఆయనకు బాగా కోపం వచ్చింది. మూరంతా పెద్దవాళ్ళూ తెలిసినవాళ్ళూనూ! చెప్పిన పనిచేయకపోతే ఎలా గయ్యా అని విసుక్కున్నాడు. ఇంకా కోపం తీరక శివం వంక చూచి “నువ్వు ఎందుకొచ్చినట్లయ్యా? ఎందు కొచ్చావు ఇక్కడికి?” అని గట్టిగా అడిగాడు కోపంతో. ఆయన పెద్ద గొంతు కితో అల్లాగ అరుస్తుంటే మాకు నరికీకూడా భయం వేసింది.

కాని శివం తన బట్టతలలో, బాగా నున్నగా ఉన్న భాగాన్ని మునివేళ్ళతో తేగ్గా తడుపుకొంటూ చూడండి బాబూ, ఈ తలపైగాద వెంట్రుకలు ములిచే ఉవాచకం ఏమన్నా చెబుతారని వచ్చానండి అని ప్రోత్సహించాడు, పనయంగా జవాబు చెప్పాడు. అక్కడ ఉన్నవాళ్ళంతా గొల్లుమని నవ్వారు. ఆయనా నవ్వు ఆపుకోవక పోయినాడు. నవ్వి, ఇక ఆ పూటకు తన పని కట్టిపెట్టి బుగాళాకు వెళ్ళిపోయినాడు. ఆమధ్యాహ్నం లోపున ఈ మూట పాకిపోయిందన్న ఆశ్రమాలల్లో.

అక్కడనుంచి ప్రతివాడూ తీరికచేసుకొని శివం దగ్గరకు వచ్చి “ఏమీ బాబూ, ఏమన్నా ఒకటి రెండు వెంట్రుకలు మొలిచినై ఏమో చూడనీయ్” అని వాడి తల నిమగ్నం మొదలు పెట్టాడు. ఆ సాయంత్రంవాకా వాడి తల మర్దన చేస్తునే ఉన్నారు.

౫

స్కాట్ క్యాంపు అయిపోయింది. ఎవరి దారిని వారు వెళ్ళి పోతున్నారు. శివంకూడా ప్రయాణం అయినాడు పొట్టిలాగు కాకీ వద్దు సంచీలో పెట్టేసి, ధోవతీ కట్టుకొని, వద్దలొడుక్కుని పైన కోటు వేసుకొన్నాడు. బస్సు దగ్గరకు నడిచిపోతున్నాడు. దారి పొడుగునా అతడేదో మాటలు చెప్పి నవ్విస్తునే ఉన్నాడు.

అందరూ సమ్యక్తున్నాను నేనూ సమ్యక్తున్నాను. కాని శివం మొదటిరోజున నన్ను అంగచూట అని మనస్సు కష్ట పెట్టాడే అని గాఢశయము నే ఉన్నాను మొదటే తగిన జవాబు చెప్పలేక పోయినాను. ఇక విడిపోయే సమయము వచ్చింది. ఇప్పుడైనా కసి తీర్చుకోలేకపోతే నాకు ముచ్చాశాంతి ఉండేట్లు కనపడలేదు. అందుకని ఏదో ఒకచూట కసి తీరాల్సిందామని నిశ్చయించుకొన్నాను.

దారిన నడుస్తున్నాను. పదిమంది అతనిచుట్టూ చేరి ఉన్నారు. ఆ సమయంలో నేనెత్తుకొన్నాను. “అరే శివం. మొదటి రోజున నన్ను జూచి, నీవు వెర్రి వెంగలచ్చలాగ ఉన్నావు అని అన్నావు నన్ను. నీవూ...నిజానికి...నాకంటే శుద్ధ బ్రె వెంగళప్ప లాగున్నావే?” అన్నాను. అంతా పక పకా నవ్వారు. నా కసి కొంతవరకు తీరిందని సంతోషించాను.

ఈచూట విని శివం, పోతున్నాడల్లా తపీమని ఆగి, నన్ను ఎగడంగా చూసి, నా అంత తెలివి తక్కువ వాణ్ణి తన జక్కలో ఎప్పుడూ చూడకట్లు చూస్తూ, ఓరి పూలా, ఆ సంగతి కనుక్కంటానికి నీ కిన్ని రోజులు పట్టిందిరా! అన్నాను. అంతా మళ్ళీ పకాపకా నవ్వారు. నా సంగతి వాడు చూసే చూడటం కోసే కనుక్కున్నట్లు, వాడు శుద్ధ బ్రె వెంగళప్ప అన్న సంగతి కనుక్కంటానికి నాకు ఇన్ని రోజులు పట్టటంమూలాన

మళ్ళీ నేకీ తెలివి తక్కువ వాడినై నాట్లూ తేల్చాడు. దాంతో నేను మళ్ళీ మాట్లాడలేదు. ఇత, చమత్కారంగా మాట్లాడగలిగినవాడు నిజంగా నాకంటే వెలినైన నాడేనని నేను మనస్సులో ఒప్పుకున్నాను. వాడి యంతు నాకు పూర్వం కంటే ఎక్కువ అభిమానమూ, శౌర్యమూ, కలిసింది.

హోట దగ్గరనుంచి ఊర్వోకి చేరాము. అప్పటికి మాలో కొందరు ఊర్వో బంధువులు ఇంట్లోకు వెళ్ళి పోయినారు. కొందరు బస్సుబమీన వెళ్ళారు. మే మిద్దరం మాత్రం స్టేషనుకు వెళ్ళాం. ఓ బస్సు మీద. ప్రయాణంలోకూడా వాడు ఎవరికోసో ఒక ఊర్వో వేళాకోళంగా మాట్లాడి నవ్విస్తు నే ఉన్నాడు.

స్టేషను దగ్గర ఒక సంబపూచింట్లో భోజనం చేసి, స్టేషనును ఎదురుగా ఉన్న ఇసుక తిన్నెపై కూర్చున్నాను. రైలు రావటానికి అప్పటికి మా కింకా రెండుమూడు గంటల టైముంది.

చక్కలి వెన్నెల. హాయి అయిపోగాలి. ఉన్నది మేము ఇద్దరమే కాబట్టి ఏమంత మాట్లాడటానికి అవకాశం లేకపోయినది. అసేగాక శివం ఎందుచేతో ఆలోచనలో పడి నన్ను నా ఆలోచనకు పది లేశాడు.

నేనూ ఆలోచనలో పడ్డాను. శివాన్ని గురించేనా ఆలోచన ఇతనితో అప్రప్తవంతుడా అనుకున్నాను. చీకూ చింతా చేకుండా నిర్విచారంగాకాలం గడుపుతున్నాడు. ఈ వెన్నెల రాత్రి వలెనే అతని జీవితం వెళ్ళిపోతుంది. తాను నవ్వుతాడు. ఒకరిని నవ్విస్తాడు. జీవితం అంతా అల్లూగ గడిచిస్తోంది.

ఏదో గొప్ప అదృష్టం అయింది! అతడికి ఏ విచారాలు లేవు గా
బోలు. నాకర్కమే ఇట్లా కాలిందివంచేతో!! కొంచెం దిగ్గ్రుం
గిన ఈదురుబాదేసతతతనిని కన్నెత్తి చూడక పోవటానికి ఆయన
లోడిండ్డే మహాత్మ్యరమైన శక్తి ఏమిటో!--జీవితం నాకు తబరు
నైంది. ఆయనకువలె బహుత్వేల్లిగా జరిస్తే బాగుంటును, అని
అనుకుంటూ ఉన్నాను.

అంతవరకూ మాట్లాడకుండా ఉన్న శివండ్రిస్కిపడి లేచి,
కూర్చుని. అరేయ్-- ఈసిగ రెట్టు కాల్చా, లే, అన్నాడు. మళ్ళీ
ఎవోదోరిణి సాగించాడు.

చెరోసిగ రెట్టు వెలిగించాడు. “అరే శివం నీకెంతమంది పిల్ల
లు?” అని అడిగాను నేను.

“నానా”?.....అని సత్కృతాలవలె ముస్తూ పోయినవా
ళ్ళు పోగా ఇద్దరూ అన్నాడు.

పోయినవాళ్ళూ పోగా అంటున్నావు.....అని ఆప్రశ్న
పూర్తిచేయకుండా ఊరుకొన్నాను. “అవునురా అబ్బాయి. నా
కతనూలగో నుంచీరెండు మంచి ముత్యాలు రాలిపోయినై
ద్దరుకుమార్తెలు ఒక్క రోజున.... రత్నాలు.....ఏదో
ఎందుకులే.....” అన్నాడు సద్ధకంఠంతో. దుఃఖాన్ని ఎంత గెం
డినా అదిఅతని కంఠంనులి పేస్తున్నట్లు తెలుస్తునేడింది. విషా
దచ్ఛాయలు అప్పుడుకనపడ్డై నాకు అతని ముఖంలో! నాకు ఆశ్చ
ర్యంగలిగింది, ఇంత దుఃఖంకడుపులో పెట్టుకొని వీడుఅంత ఆనం
దంగా ఎట్లా తిరగగలిగాడా అని. “నీజీవితమూ..... అంతే

నా? నీవేమో అదృష్టవంతుడివి. విచారం ఎరగవు అనుకొన్నాను” అన్నాను. “నీవే త అదృష్టవంతుడవో నేనూ అంతే!” అన్నాడు-- నా సంగతి వీడి కెళ్ళా తెలుసో, తెలిసికట్లు ఎప్పుడు అనలేదే, అని అనుకొంటూ ఉండంగానే వాడు నా బుజం మీద తట్టి--ఒరే, బాబూ నీ సంగతి నా కెళ్ళా తెలిసిందా అని కామూ నీవు ఆలోచిస్తున్నావు. తెలుసురానాయనా అంతా తెలుసు. నేను వచ్చిన రోజున నీవు విచారంగా కూర్చుని ఏమిటి ఆలోచిస్తున్నావో ఇప్పుడు చెప్పు, అన్నాడు పిడుగు పడ్డట్టుయింది వీడ్వెళ్ళా గ్రహించాడా అని నాకు ఆశ్చర్యం కలిగింది--

“ఆ రోజున నీవు సూర్యాస్తమయం చూస్తున్నా నిద్రా అన్నావు, లేదు. నీవు విచారం కాడన్నావు. ఎవో నల్చుకు పడుకున్నావు. అంతేనా?” అన్నాడు. నేను తలదంచుకొని జవాబు చెప్పక ఊరుకొన్నాను.

సిజం ఏమిటంటే, ఆ రోజున నేను ఎరగని ఆ కాశం చూచి, అక్కడ స్వర్ణవీధులను ఊహించి ఆ ప్రపంచంలో, ఏవీధిలో ఏకుటీరంలో ఉండో నా బిడ్డ..... అని లోలోపల దుఃఖపడుతున్నాను.

శివం నా ముఖంలో ముఖం పెట్టి, అవును రా అబ్బాయి, నాకు తెలుసు నీ సంగతంతా. నువ్వు నన్ను ఎరగవు. నేనూ నీన్ను బాగా ఎరుగుదును. నీ జీవిత కథ విని దుఃఖపడ్డ నాళ్ళలో నే నొకణ్ణి. నీకు కష్టం వచ్చిన తరువాత అదేవిన్ను మొదట సారి చూడటం--మాసిన బట్టలతో, చిక్కముఖం వేసుకొని కూర్చోటం చూశాను. నేనూ కష్టం ఎరిగిన వాణ్ణి..... నాదీకన్న పడుపె. తెలుసునాకు

నీ దుఃఖం ఏమిటో. కడుపు తరుక్కుపోయింది. నేను ఇంకో విధం
గా అడరిస్తే, నవ్వు ఏడ్చేవాడివి- నేనూ ఏడ్చేవాణ్ణి--అందుకని
ఆమాల ఎత్త లేదు ఏడ్వలేక నవ్వానురా అంటూ కన్నీడుబొట్టు
రాలాడు--నాకు ఓ ట్టరాని దుఃఖంవచ్చింది. కందువేళ్ళతో రెండు
కళ్ళునొక్కుకున్నాను. “ఓ రేయ్--ఆరోజున వెరివెధవలాగున్నా
వుఅని ...—ఇప్పుడు తెలిసిందా. నేను నిన్ను అలాగ ఎందుక
న్నానో”—అని కోప్పడిసిగెట్టు అందించాడు--

పైన ఆకాశం విశాలంగా ఉంది. ఏమిటో అది! అంశలో
కొంతచీకటి, కొంత వెలుగు నల్లమేఘాలు కొన్ని తెల్ల మేఘా
లుకొన్ని ఉన్నాయి—మేమిద్దరం కూడా వాటిని చూస్తున్నా
ము. జీవితం అట్లాగే ఉందిరా, అన్నాడు శివం చివరకు ఆకాశ
న్ని చూస్తూ

103

సరస్వతీ ఇంగ్లీషు - తెలుగు పాకెట్టు డిక్షనరీ

Saraswathi English - Telugu
POCKET DICTIONARY.

శ్లోకాగితము-665 పేజీలు—సుమారు 17000 ఇంగ్లీషు

పదములకు సులభమగు తెలుగు అర్థములు

తాలతాలికలకు మిక్కిలి యుపయోగకరము

చక్కని గిట్టు, క్యాలికోబైండు, వెల ప్రతి 1కి రు 2-0-0

వస్తుగుణప్రకాశిక

పేజీలు 1168

వెల 6-0-0

సమస్తమూలికల ఉత్పత్తిస్వరూపములు, రసవీర్యవిపాకములు, గుణ
గతులు, గొప్ప ఔషధయోగములు తెలుగువచనమున అభివర్ణింపబడినవి.
నవీనవైద్యకమతము ననుసరించియు గుణములు తెలుపబడినవి. ప్రతి
యింటను ఉండలేనిది. రు 6-0-0 మనీఆర్డరు పంపి దగ్గర రైలుస్టేషన్
పేరు తెలుపునెడల చార్జీలు మేమే భరించి పుస్తకము పంపుదుము.

సంపూర్ణభక్తవిజయము

పేజీలు 840

రాయల్ సైజు

వెల 6-0-0

మన ఆంధ్రులెరుగని మహాభక్తుల చరిత్రము లెన్నో యిందున్నవి.
కావుననే యిది సంపూర్ణభక్తవిజయము. హిందూదేశమంతయు తిరుగలేని
వారును, అనేకభాషలెరుగనివారును, స్వయముగ మహాభక్తులను సేవించి
యుండనివారును ఇది చదివిననే భక్తియొక్క సంపూర్ణత తెలిసికొనగలరు.
దశసరి కాగితాలు. కాలికోబైండు. మొత్తము 65 గురు మహాభక్తుల చరి
త్రలు. రు 6-0-0 ముందే పంపి దగ్గర రైలుస్టేషన్ పేరు తెలుపువారికి
ఖర్చులు మేమే భరించి పుస్తక మంపెదము.

సరస్వతీ పబ్లికేషన్స్, రాజమండ్రి, అని వ్రాయవలెను.

మా పుస్తకములు పేరుపడ్డ అన్ని బుక్ షాపులలోను ఈధరలకు కొరకును.

Check List

Book Number	HBOIN256		Date	22/12/21	
Front Cover	yes		Back Cover	yes	
Blank Pages	CI, 103				
Missing Pages					
	NO				
Prepared By	Mounika		Cutting By	Mounika	
Scanned By	Mounika		Pages	107	